

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Irena Štiková

**Druhý živý: trend začleňování zvířat do
společnosti**

Diplomová práce

Praha 2017

Autor práce: **Irena Štiková**

Vedoucí práce: **doc. Mgr. Martin Hájek, Ph.D.**

Datum obhajoby: 2017

Bibliografický záznam

ŠTIKOVÁ, Irena. *Druhý živý: trend začleňování zvířat do společnosti*. Praha, 2017. 75 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra sociologie. Vedoucí diplomové práce doc. Mgr. Martin Hájek, Ph.D.

Anotace (abstrakt)

Diplomová práce se zabývá vztahem člověka a zvířete. Konkrétně si klade za cíl odpovědět na výzkumnou otázku, která zní: Jak vypadal ze sociologického úhlu pohledu trend začleňování a vyčleňování zvířat ze/do společnosti? Na dynamiku tohoto trendu je pohlíženo z hlediska morálního statusu zvířat, právního statusu zvířat, symbolického statusu zvířat a statusu druhého živého. Uvedené statusy jsou zkoumány na evropské společnosti od antiky až po současnost. Toto období je pro potřebu analýzy rozděleno do 7 časových úseků. Diplomová práce zkoumá dynamiku nejen jednotlivých dynamik, ale i jejich interakci. Je rozvedena i problematika ustanovování symbolických hranic mezi člověkem a zvířetem ve zkoumané historii. Diplomová práce reflektuje zásadní události a tendence mající vliv na trend začleňování a vyčleňování zvířat do/ze společnosti. Čtenář by tak měl dostat povědomí o vývoji vztahu člověka a zvířete v evropské společnosti.

Abstract

The thesis deals with a relationship between humans and animals. In particular, it focuses on a trend of inclusion and exclusion of animals to/from society. Main research questions are designed to answer a question how the dynamics of this trend looks. A dynamic of moral status of animals, legal status of animals, symbolic status of animals and a status of another living being is examined on the European society from antiquity to the present. This time period is divided into 7 parts. The thesis explores not only the dynamics of the statuses, but also their interaction. The symbolic establishment of human – animal boundaries in the European history is considered as well. The thesis reflects essential turning points and tendencies which had the influence on the trend of inclusion and

exclusion of animals to/from society. Reader should get the basic knowledge about the development of human – animal relationship through the history.

Klíčová slova

Obor human – animal, historická sociologie, vztah člověka a zvířete, zvíře a společnost, morální status zvířete, právní status zvířete, druhý živý, zvíře v lidské historii

Keywords

Human – Animal Studies, historical sociology, human – animal relationship, animal and society, moral status of animals, legal status of animals, the other living being, animal in history

Rozsah práce: 149 915 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla použita k získání jiného vysokoškolského titulu
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 19. 5. 2017

Irena Štiková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu diplomové práce doc. Mgr. Martinovi Hájkovi, Ph.D. za cenné rady a vedení při psaní.

Předpokládaný název práce:

Druhý živý. Trend začleňování zvířete do společnosti

Klíčová slova:

Human – animal studies, zvíře v sociologii, sociální aktérství, welfare zvířat, člověk a zvíře, zvíře v historii, status zvířete, vztah člověka a zvířete.

Námět práce:

Jaké místo zaujímají a zaujímalá zvířata v lidské společnosti? Na jedné straně byla a jsou uctívána, zbožňována a polidšťována, na straně druhé byla a jsou „věcmi“ a jako s věcmi se s nimi zachází. To, jakým způsobem je se zvířaty ve společnosti zacházeno a jak je na ně nahlíženo, je z velké míry dáno tím, jakého postavení se jim dostává v symbolickém světě. Pokud v dané společnosti převládá názor, že je určité zvíře na světě výhradně pro lidský užitek, mnozí lidé na základě tohoto přesvědčení jednají, potřeby zvířete pokládají za vedlejší a nepřipisují jim velkou váhu. Neboli slovy socioložky Elizabeth Lawrence: kulturní konstrukty ovlivňují osud zvířat. [Lawrence, E (1994)]

Hlavním motivem práce je přispět k porozumění dynamicky se proměňující společnosti pomocí uchopení vztahu člověka a zvířete napříč historií. V práci bude zmapována dynamika trendu začleňování zvířete do společnosti. Jinými slovy bude zkoumána změna postavení zvířete v symbolickém světě člověka počínaje předkřesťanskými evropskými kmeny a konče současnou postmoderní evropskou společností.

Na základě studia literatury bude vysledována dynamika vztahu člověka a zvířete v různém čase, a to ve čtyřech základních oblastech, které se týkají statusu zvířete ve společnosti. Konkrétněji se bude jednat o kategorii právního statusu, symbolického statusu, morálního statusu a statusu druhého živého.

Právní status zvířete dokáže jasně napovědět, jak bylo v daném období zvíře pojímáno. Zda bylo považováno za plnohodnotného sociálního aktéra, nebo k němu spíše

bylo přístupováno jako k objektu. Další otázka pak zní, jaké motivy vedly k právním úpravám vztahu, člověk – zvíře a jeho statusu. Například proč byla zvířata plnohodnotnými aktéry ve středověkých světských i náboženských soudech nebo jaké motivy vedly k prvním zákonům upravujícím násilí páchané na zvířatech v 19. století.

Symbolický/ stratifikační status: tato kategorie vychází z toho, že zvířata slouží jako ukazatelé statusu člověka. Tím, že je s nimi člověk jistým způsobem spojován, mu propůjčují určitou symbolickou významnost. Konkrétně se může jednat o konzumaci určitého živočišného produktu, nebo styl konzumace; vlastnění vzácného, populárního, nebo exotického zvířete; styl, příležitost a schopnost zabít zvíře; nebo nošení šatstva, obuvi a ostatních výrobků, na které byl použit materiál ze zvířete.

Morální status přibližuje sociální, filozofické, vědní a náboženské povědomí, které v určité době o zvířatech panovalo. Je zvíře považováno za „dobré“, nebo „zlé“? V jakém období má význam v komunikaci se spirituálním světem a má roli prostředníka? Jaké myšlení ovlivňovalo v daných obdobích konstrukci vztahu člověka a zvířete?

Status druhého živého – status, kterému bude v diplomové práci věnováno nejvíce prostoru, má za cíl nahlédnout na to, jak člověk definuje sama sebe a na základě toho definuje zvíře. Jak se v historii posouvala pomyslná fluidní hranice mezi člověkem a zvířetem? Jakou roli hraje v definici „druhého-zvířete“ jazyk? Kdy dochází v dějinách k zpochybňování nadřazenosti lidského druhu? Ke zvířatům se člověk vztahuje také na základě toho, zda jsou vnímána jako součást společnosti, „jiného“ (sakrálního, ideálního nebo třeba virtuálního) světa nebo přírody. V neposlední řadě je důležité zamyslet se nad tím, zda je zvíře vnímáno jako homogenní, či heterogenní skupina, kdy dochází k vysoké diferenciaci zvířat na základě vztahu k člověku a jejich užitku.

Diplomová práce si tedy neklade za cíl přijít s věrnou, podrobnou kulturní a sociální historií vztahu člověka a zvířete, ale vysledovat a interpretovat souvislosti, které mohou posloužit k lepšímu porozumění vztahu člověka a zvířete v současnosti, zpochybnit představy o neměnné a přirozeně dané povaze tohoto vztahu a obohatit ho o historický kontext.

Předpokládané metody zpracování a předběžná struktura práce:

Diplomová práce bude komparativní historickou analýzou, kdy předmětem výzkumu budou jednotlivá období v úseku lidských dějin evropské společnosti. Cílem není srovnávat období, ale sledovat dynamiku vývoje stejného faktoru v různém časovém zakončení. Výzkumný problém je formulován jako otázka: jak vypadá trend začleňování zvířat do společnosti? Výzkumné otázky jsou následující: Jakou podobu má dynamika vztahu člověka a zvířete v jednotlivých zvolených kategoriích? Jak se od sebe dynamiky zachycené v jednotlivých kategoriích liší? Jak zvolené kategorie zachycují dynamiku mezi kategoriemi? Co je příčinou výše uvedeného?

Základní literaturou bude šesti svazkové ediční dílo *Cultural History of Animals* (2007) doplněné o další knihy a články vztahující se k jednotlivým obdobím. Bude nahlíženo i na to, jaký přístup zaujmají autoři ke zkoumání historie.

Historická období jsou rozdělena pro potřebu této práce následovně:

Starověk – Kelti/Germáni; Antické Řecko/Řím

Středověk – 5. až 14. století

Konec středověku a počátek novověku – 15. a 16. století

Novověk – 17. a 18. století

Novověk – 19. století

Novověk – modernita – 20. století do 70. let

Novověk – postmodernita - 20. století od 70. let do současnosti

Evropská společnost byla vybrána jakožto společnost, se kterou se váže naše osobní zkušenost. Nejvíce autorů píšících o novověké historii se vztahuje k Anglii a Francii. Tyto země nesou mnoho společných rysů i s ostatními evropskými zeměmi.

Předběžná struktura práce:

1. **Úvod**
2. **Vztah člověka a zvířete v sociologické perspektivě**
  - 2.1 Přehled literatury a pozice zvířete v sociologii
  - 2.2 Výzkumný problém
  - 2.3 Vybrané oblasti zkoumání dynamiky

- 2.4 Výzkumná otázka
- 3. Metodologie**
- 3.1 Data
- 3.2 Metody analýzy
- 4 Zjištění**
- 4.1 Dynamika statusu druhého živého
- 4.2 Dynamika morálního statusu
- 4.3 Dynamika právního statusu
- 4.4 Dynamika symbolického statusu
- 4.5 Interakce dynamik
- 5 Diskuse**
- 6 Závěr**

Orientační seznam literatury:

Bekoff, M. (2003): *Considering Animals—Not “Higher” Primates* Žurnál: Zygon.

Blackwell publishing

Brantz, D. (2010): *Beastly Natures : Animals, Humans, and the Study of History.*

University of Virginia Press

Cohen, Er. (1986): *Law, Folklore and Animal Lore.* Žurnál: *Past & Present, No. 110 (Feb., 1986), pp. 6-37*

Cheung, T. (2010): *Transitions and Borders between Animals, Humans and Machines 1600-1800.* Boston: Brill

Francione, G., L. (2008): *Animals as persons.* New York: Columbia University Press

Franklin, A.(1999): *Animals & Modern Cultures.* London: Sage

Franklin A., White R. (2001): *Animals and modernity: changing human–animal relations, 1949–98.* Žurnál: *Journal of Sociology* 2001; 37; 219

Kalof, L., Resl, B. (2007) *A Cultural History of Animals.* Vol 1-6. Oxford: Berg Publishers

Joy, M. (2010): *Why we love dogs, eat pigs and wear cows.* San Francisco: Conari Press

Lawrence, E. (1994). *Conflicting ideologies: Views of animal rights advocates and their opponents.* *Society and Animals*, 2 (2), 175-190.

Madde, R. (2010): *Being Ethnographic: A Guide to the Theory and Practice of Ethnography* London: Sage

- Munro, L. (2005): *Confronting Cruelty. Moral Outhodoxy and the Challenge of the Animal Rights Movement*. Leiden, Boston: Brill
- Potter, J. (1996): *Representing Reality*. London: Sage
- Preece R. (2006): *Brute Souls, Happy Beasts, and Evolution: The Historical Status of Animals*. University of Washington Press
- Sanders, C. (2007): *Mind, Self and Human-Animal Joint Action*. Žurnál: Sociological focus, vol. 40, no.3, date 2007
- Steiner, G. (2010): *Anthropocentrism and Its Discontents. The Moral Status of Animals in History od Western Philozophy*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press
- Stibbe, A. (2001): *Language, Power and the Social Construction of Animals*. Žurnál: *Society & Animals* 9:2 (2001)
- Šubrt, Jiří a kol. (2007): *Historická sociologie*. Plzeň: Aleš Čeněky
- Vandrovcová, T. (2011): *Zvíře jako pokusný objekt*. Praha: Triton

Seznam použité literatury:

- Lawrence, E. (1994): *Conflicting ideologies: Views of animal rights advocates and their opponents*. *Society and Animals*, 2 (2), 175-190.

Obsah

ÚVOD	2
1 VZTAH ČLOVĚKA A ZVÍŘETE V SOCIOLOGICKÉ PERSPEKTIVĚ	4
1.1 NEJASNÁ POZICE ZVÍŘETE V SOCIOLOGII	4
1.2 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	6
1.3 VYBRANÉ OBLASTI ZKOUMÁNÍ DYNAMIKY	7
1.4 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	9
2 METODOLOGIE	11
2.1 DATA.....	11
2.2 METODY ANALÝZY.....	11
3 ZJIŠTĚNÍ	14
3.1 DYNAMIKA STATUSU DRUHÉHO ŽIVÉHO.....	14
3.1.1 8. století př. n. l. až 4. století n. l. – antické Řecko a Řím	14
3.1.2 5. – 14. století.....	17
3.1.3 15. – 16. století.....	20
3.1.4 17. – 18. století.....	24
3.1.5 19. století.....	27
3.1.6 20. století do 70. let.....	30
3.1.7 70. léta 20. století až současnost.....	32
3.2 DYNAMIKA MORÁLNÍHO STATUSU ZVÍŘAT	36
3.3 DYNAMIKA PRÁVNÍHO STATUSU ZVÍŘAT	44
3.4 DYNAMIKA SYMBOLICKÉHO STATUSU ZVÍŘAT	50
3.5 SROVNÁNÍ DYNAMIK	53
3.6 INTERAKCE DYNAMIK.....	55
4 DISKUZE	60
ZÁVĚR	64
SUMMARY	65
POUŽITÁ LITERATURA	66
SEZNAM PŘÍLOH	73

Úvod

Tématem diplomové práce je vztah člověka a druhého živého – zvířete. Konkrétně trend začleňování a vyčleňování zvířete do/ze společnosti. Zvířata slouží nejen jako společníci člověka, zdroje potravy a materiálu pro ošacení; hrají významnou roli i ve vědě, umění a spiritualismu. Jsou zdrojem morálních příkladů, vzorů a ponaučení. Lze si jen těžko představit, že by společnost existovala nezávisle na zvířatech.

Téma jsem si vybrala jednak na základě mého zájmu o problematiku vztahu člověka a zvířete, neboť mi přišlo hodné bližší pozornosti to, že lidé vnímají své vztahování ke zvířatům (ať už k domácím mazlíčkům nebo užitným zvířatům chovaným ve velkochovech) za něco společensky správného a od nepaměti daného. Mám na mysli věty typu: „*Maso se ale jí odjakživa!*“ nebo „*Můj kocour je mé právouče.*“ Další motivací bylo přispět k porozumění dynamicky se rozvíjející společnosti pomocí zachycení vývoje vybraného historického trendu. Neboť takto je člověk lépe schopen pojímat a reflektovat současný stav dění. Na základě propojení těchto dvou motivací byl stanoven cíl nalézt odpovědi na otázku, zda by výše zmíněná a jim podobná tvrzení byla považována za pravdivá i v historii a zároveň vytvořit práci, jejíž poznatky budou přínosné k obecnému poznání o společnosti, neboť otázku dynamiky vztahu člověka a zvířete považuji za aktuální.

Jaké místo tedy zaujímají a zaujímala zvířata ve společnosti? To, jakým způsobem je se zvířaty ve společnosti zacházeno a jak je na ně nahlíženo, je z velké míry dáno tím, jakého postavení se jim dostává v symbolickém světě. Již od počátku zkoumaného období – antiky – vztah mezi člověkem a zvířetem nabývá současně mnoha různých podob a skládá se z kolekce i mnohdy protichůdných názorů a jednání. Je to dáno tím, jak upozorňuje John Berger, že různí lidé v různých časech, místech a prostředí nahlíží na jednotlivá zvířata nebo skupiny zvířat mnoha způsoby a jsou motivováni celou škálou různých účelů. [Marvin, G. 2010: 65] Přesto však zastávám názor, že je možné zachytit dynamiku trendu začleňování a vyčleňování zvířete ze/do společnosti pomocí vytvoření podkategorií, tohoto vztahu.

Cíl práce vychází z motivace, která vedla k výběru tohoto tématu. Staví na předpokladu provázanosti současného vztahu člověka a zvířete s jeho historickou

perspektivou. Výzkumná otázka zní: jak ze sociologického úhlu pohledu probíhal trend začleňování a vyčleňování zvířete ze/do společnosti?

Práce je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola má za cíl nastínit přístupy ke zkoumání vztahu člověka a zvířete, vymezit oblasti zkoumání dynamiky tohoto vztahu v kontextu diplomové práce a formulovat výzkumný problém a výzkumné otázky. Druhá kapitola se zabývá metodologií: popisuje zdroje, ze kterých vychází analýza, metody analýzy a představuje hlavní výstup analýzy – tabulku vztahů člověka a zvířete. Třetí kapitola přináší zjištění o dynamikách vybraných statusů (morálního statusu zvířete, právního statusu zvířete, symbolického statusu zvířete a statusu druhého živého), jejich rozdílnosti a jejich interakcích. Ve čtvrté kapitole je diskutován výsledek analýzy. Očekávaným přínosem práce je zachycení dynamiky trendu začleňování a vyčleňování zvířat do/ze společnosti ze sociologického úhlu pohledu. Čtenář by tak měl dostat základní povědomí o vývoji vztahu člověka a zvířete v evropské společnosti.

1 Vztah člověka a zvířete v sociologické perspektivě

1.1 Nejasná pozice zvířete v sociologii

Slovník jednoho etablovaného amerického nakladatelství definuje sociologii následovně: „*věda o společnosti, sociálních institucích a sociálních vztazích; zejména: systematické studium vývoje, struktury, interakcí a kolektivního chování organizovaných skupin lidských bytostí*“. (Sociology [online]) Z definice vyplývá, že je to věda o společnosti, která sestává ze skupin lidských bytostí. Nabízí se tedy otázka: patří zvíře do sociologie a sociologického výzkumu?

Dle Clifton D. Bryanta ano. Ve svém článku Bryant (1979) upozorňoval na to, že sociologové ve svých pozorováních lidského chování, kulturních zvyků a sociálních vztahů, neberou v potaz vliv zvířat. Nabádal je k tomu, aby rozpoznali roli zvířat a obrátili k nim svou pozornost. Uváděl, že studium zvířat je v sociologickém výzkumu relevantní, jednak z jazykového hlediska,¹ dále proto, že zvířata mají vliv na sociální život člověka, například na jeho volnočasové aktivity. [Bryant, C. 1979: 400-403] Článek byl otištěn v 70. letech 20. století.² V tomto období docházelo k celkovým proměnám hodnot ve společnosti a tyto změny se odrazily i na sociologickém diskurzu. Ke konci 70. let je tak možné začít datovat počátek zájmu o zvíře jakožto sociálního aktéra a jeho roli ve společnosti. Do této doby se sociologie zabývala otázkou zvířat pouze ojediněle, i přestože např. Max Weber připouštěl možnost „*formulovat sociologii vztahů lidí se zvířaty*“. (Weber, M. 1947: 104) Durkheim zastával názor, že je to právě kultura a společnost, která odděluje lidi a zvířata. [Peggs, K. 2012: 24] Tereza Vandrovcová poznamenává, že před érou 70. let 20. století si sociologie držela „*antropocentrickou meadowskou orientaci*“.³ (Vandrovcová, T. 2011: 28) Meadův přístup polemizoval až sociolog Olin E. Myers. Myers tvrdil, že z mezidruhové interakce se sociologové mohou dozvědět mnoho i o lidech samotných. [ibid. 31] V 80. letech 20. stol. se se stejnou

---

¹ Neboť jazyk je nasycen odkazy na zvířata, v podobě přirovnání, metafor, odkazů na materiální věci apod. [Bryant, C. 1979: 400-401]

² Adrian Franklin považuje toto desetiletí za mezník ve vztahu člověka a zvířete, neboť v tomto období začínají být vratké základní pilíře antropocentricky orientovaného modernismu. [Franklin, A. 1999: 62]

³ George Herbert Mead - ústřední postava symbolického interakcionismu – tvrdil, že „*interakce zvířat je na rozdíl od té lidské pouze instinktivní, (...) a nemohou hrát roli interagujícího partnera*“. (Vandrovcová, T. 2011: 27) Není tedy možné „*konstituovat sociologickou analýzu mezidruhových interakcí*“. (ibid. 27)

motivací „stavěl proti ignorování přírody společenskými vědami“ (ibid. 29) i německý sociolog Ulrich Beck. A to v kontextu postmoderní doby, kdy „skončilo stavění přírody a společnosti proti sobě“. (Beck 2004: 107) Zájem o studium člověka a zvířete přerostl v 70. letech k založení samostatného oboru *Human-Animal Studies*.

Ke zkoumání interakce člověka a zvířete v historii ze sociologického hlediska lze přistoupit několika způsoby. Vztah člověka a zvířete je možné zkoumat jako vybraný proces na časovém kontinuu. Takto je možno zmapovat například historii a vývoj domestikace viz Bulliet (2003), který zkoumal historický vývoj dynamiky vztahu člověka a zvířete z hlediska domestikace, kterou dělí do 4 stádií: oddělení člověka a zvířete, predomestikace, domestikace a postdomestikace; nebo Zeuner (1963) jehož kniha se považuje za první knihu v anglickém jazyce věnovanou tematice domestikovaných zvířat.

Dalším přístupem je výzkum historie určitého živočišného druhu: Císařovský (2008) zkoumá historii psa – zabývá se domestikací i jednotlivými plemeny, Burt (2004) popisuje vztah krysy a člověka v průběhu historie – jejich špatnou reputaci i kredibilitu v lékařském výzkumu a rozdílné přístupy různých společností, Walker (2008) podobně z historického hlediska popisuje pozici koně v lidské společnosti, Marvin (2012) se zabývá vlkem a například Potts (2012) drůbeží, k níž měl člověk v historii velmi ambivalentní přístup.

Historici, antropologové a sociologové se zaměřují i na konkrétní časový úsek a místo: Thomas (1983) se věnuje ve svém hojně citovaném díle vztahu člověka a přírodního světa v raně novověké Anglii. Lonsdale (1979) se zaměřuje na postavení a roli zvířete v antickém Řecku a Římu. Obdobím středověku se zabývá například Salisbury (1994), který analyzuje význam zvířete pro člověka jakožto zdroje potravy, majetku i jakožto nositele morálního obsahu. Změnou postoje ke zvířatům v modernitě a postmodernitě se zabývá Franklin (1999).

Další možností je zkoumat vývoj morálního, právního nebo jiného statusu zvířete v historii: Müllerová a Stejskal (2013) zkoumají vývoj právního statusu zvířete a vznik právní ochrany zvířat a její podoby; Preece (2006) se zabývá proměnami morálního statusu zvířat v historii západní filozofie, přičemž polemizuje zažitě náhledy na morální

status zvířete a například Steiner (2010) řeší morální status zvířete v kontextu antropocentrismu.

Zaměřit se lze i na vztah člověka a zvířete z hlediska role zvířete, zda je považováno například za domácího mazlíčka, škůdce, lovnou kořist nebo pokusný objekt: například Irvine (2004) a Grier (2006) se zabývají vztahem člověka a zvířat definovaných jako domácí mazlíčci. Fukuda (1997) pak komparuje pohled na domácího mazlíčka s pohledem na zvířata považovaná za lovná.

V neposlední řadě je zkoumáno ustanovování symbolické hranice mezi člověkem a zvířetem: Calarco (2015) popisuje ústřední a filozofické trendy v nahlížení na vztah člověka a zvířete z hlediska přístupů zaměřujících se identity, rozdílnosti člověka a zvířete a nejasnosti v jejich rozlišování, Creager a Jordan (2002) zkoumají ustanovování symbolických hranic mezi člověkem a zvířetem v průběhu historie na různých dílčích studiích, například pojídání zvířat v raném středověku nebo sexuální zneužívání zvířat v novověku. Fuentes (2006) pak analyzuje lidskost zvířat a zvířecost lidí z hlediska biologické antropologie – hledá analogie mezi fašismem a intenzivním chovem hospodářských zvířat a podobně.

V diplomové práci byl zvolen přístup zkoumání dynamiky vývoje statusu zvířete v průběhu historie. Při rešerši literatury jsem nenalezla dílo, které by se systematicky zaměřovalo na zkoumání dynamiky různých statusů zvířat, srovnávalo jednotlivé dynamiky nebo se věnovalo jejich interakci a tím shrnovalo trend začleňování a vyčleňování zvířete ze/do společnosti. Doufám, že diplomová práce tak přispěje k obohacení poznatků o vztahu člověka a zvířete o nový úhel pohledu a přijde s novými zjištěními.

1.2 Výzkumný problém

Jak již bylo řečeno v úvodu, cílem této diplomové práce je přispět k porozumění dynamicky se proměňující společnosti pomocí zkoumání vztahu člověka a zvířete. Konkrétně sociologicky uchopit trend začleňování a vyčleňování zvířat do/ze společnosti a popsat jeho dynamiku. Dynamikou je chápána změna ve vývoji vztahu člověka a zvířete, odrážející intenzitu daného vztahu. Pomocí studia tohoto procesu lze nalézt počátky a vývoj současných trendů a zároveň alternativních myšlení a jednání, které se

vyskytovaly v minulosti. Cíl diplomové práce je východiskem pro stanovení výzkumného problému, který je možné formulovat jako otázku: jak ze sociologického pohledu probíhalo začleňování a vyčleňování zvířat do/ze společnosti?

1.3 Vybrané oblasti zkoumání dynamiky

Aby bylo možné nalézt odpověď na otázku, která byla stanovena jako výzkumný problém, vztah člověka a zvířete v rámci historie je pro účely této diplomové práce rozdělen do čtyř základních sociologicky relevantních kategorií: statusu druhého živého, morálního statusu zvířete, právního statusu zvířete a symbolického statusu zvířete.

Kategorie 1: Status druhého živého. Podle toho, jak člověk definuje sám sebe, definuje druhé. V tomto případě druhé živé – zvířata. Symbolické definice, které jsou zvířatům propůjčovány z hlediska jejich užitečnosti a sociální blízkosti k člověku, mají vliv na to, jak jsou člověkem zvířata vnímána a jak se k nim chová. Člověk se staví ke zvířatům odlišně, považuje-li je za součást přírody, společnosti, sakrálního nebo například virtuálního světa. Status druhého živého se dále zabývá tím, zda je zvíře člověkem vnímáno jako jedna homogenní skupina nebo zda se k nim vztahuje na základě rozdílné symbolické definice. Zvíře tak může být definováno jako užité, domácí, divoké či škodící. Socioložka Elizabeth Lawrence poznamenává, že kulturní konstrukty ovlivňují osud zvířat a společenské pohledy obvykle určují vnímané rozdíly a podobnosti mezi lidmi a zvířaty. [Lawrence, E. 1994: 175] Člověk ustanovuje mezi ním a zvířaty symbolickou hranici. Tato kategorie vypovídá i o tom, jak je definována symbolická hranice mezi člověkem a druhým živým, zda je proměnlivá a propustná. Jinými slovy, zda je možné, aby se zvíře stalo člověkem a člověk zvířetem.

Kategorie 2: Morální status zvířete. Morální status nemá charakter formalizovaného statusu. Je předmětem především etického nahlížení na vztah člověka a zvířete. V kontextu této diplomové práce přibližuje sociální, filozofické, vědní a náboženské povědomí, které v určité době o zvířatech panovalo, neboť toto povědomí se pak jistým způsobem promítalo i do samotného jednání se zvířaty. Spoluurčovalo, jaké chování vůči zvířatům je považované za žádoucí nebo ospravedlnitelné a jaké nikoliv. Morální status je tedy koncept spjatý s etickým nahlížením na zvířata, kdy je ke zvířeti přistupováno jako ke vnímající bytosti. Dle Gary Steinera je dostatečnou, nikoliv nezbytnou podmínkou pro

získání morálního statusu vnímání a cítění. [Steiner, G. 2010: 5] Dle Toma Regana morální status není závislý na duševních kapacitách, zvířata mají vlastní hodnotu a zasluhují respekt stejně jako lidské bytosti. [ibid. 10-11] Pro Hanu Müllerovou a Vojtěcha Stejskala mít morální status znamená „*být entitou, tj. samostatně existující jednotkou či objektem, až už hmotným či abstraktním. Vůči entitě, která má morální status, mají aktéři etické závazky; nelze s ní zacházet svévolně, ale máme morální povinnost vzít v úvahu také její potřeby a zájmy, které mají morální váhu a jsou na našich vlastních cílech nezávislé, tj., máme povinnost chránit je bez ohledu na to, zda je to pro nás výhodné*“.
(Müllerová, H.; Stejskal, V. 2013: 134)

Kategorie 3: Právní status zvířete. Právo je pro potřebu této práce definováno jako formálně kodifikovaná vůle dominantní třídy. Právní status zvířete je tedy status formalizovaný. Vypovídá o postavení zvířete v právním řádu, o tom, jak bylo v daném období zvíře pojímáno. Zda bylo považováno za plnohodnotného sociálního aktéra – právní subjekt, nebo bylo postaveno zákonem na pomezí vnímající bytosti a věci, nebo zda k němu bylo přistupováno jako k právnímu objektu. Zda a z jakého důvodu byla lidem v určitém historickém období odebrána právním ustanovením možnost krutého zacházení se zvířaty s následnými sankcemi při porušení tohoto práva. Právní status zvířete je jednak předmětem vlastnického práva: „*Je argumentováno, že toto právní postavení brání zvířatům dosáhnout lepší životní podmínky, protože je zaměřeno primárně na prospěch člověka – vlastníka. (...) Zvířata jsou v tomto právním režimu chráněna nikoli jako nezávislé entity zasluhující respektování a zachování integrity pro svou vlastní hodnotu, ale jako objekty užívané lidmi s určitými limity, které jsou vymezeny v podobě požadavků welfare*.“ (Müllerová, H.; Stejskal, V. 2013: 135) V nedávné historii a současnosti se zvažuje možnost povýšit zvířata na subjekt práva nebo vytvoření nové právní kategorie pro zvířata. [ibid. 138-140]

Kategorie 4: Symbolický status. Tato kategorie vychází z toho, že zvířata slouží jako ukazatelé statusu člověka. Tím, že je s nimi člověk jistým způsobem spojován, dostávají symbolickou významnost. Vypovídají o postavení člověka ve společnosti nebo jeho příslušnosti k sociální skupině. Konkrétně se může jednat o konzumaci určitého živočišného produktu například vzácných, exotických nebo ulovených zvířat; styl konzumace, kdy se zvíře prezentuje v celku nebo speciálně upraveno; vlastnění vzácného, populárního, nebo exotického zvířete; styl zabití zvířete, možnost účastnit se aktu zabití

zvířete nebo schopnost zabít zvíře jako taková. V neposlední řadě nošení šatstva, obuvi a ostatních výrobků, na které byl použit materiál ze zvířete. Zvířaty se v minulosti i poměřovalo bohatství a sloužila jako pladidla.

Základní východiska každé kategorie jsou uvedena v následující tabulce:

Kategorie	Status	Charakteristika	
1	Druhý živý	Jak je zvíře vnímáno z hlediska užitečnosti, sociální blízkosti k člověku a homogenity vs. heterogenity. Jak se na základě toho člověk ke zvířeti chová	Hranice mezi člověkem a zvířetem
2	Morální status zvířete	Filozofické, etické nahlížení na vztah člověka a zvířete v náboženském, vědním a sociálním kontextu	Morální status ve smyslu respektování potřeb a zájmů zvířete
3	Právní status zvířete	Postavení zvířete v právním řádu – zda je považováno za subjekt nebo objekt	Legislativa upravující zacházení se zvířaty
4	Symbolický status zvířete	Zvíře jako ukazatel statusu člověka	Tím, že je zvíře s člověkem spojováno, dostává zvíře symbolickou významnost

Tab. č. 1

1.4 Výzkumné otázky

V předchozí kapitole byly určeny základní oblasti dynamiky vztahu člověka a zvířete, základní kategorie, ze kterých výzkum v této diplomové práci vychází a ze kterých je možné vyvozovat poznatky o začleňování zvířete do společnosti. S těmito kategoriemi následovně pracují výzkumné otázky.

První výzkumná otázka má za cíl zmapovat dynamiku vztahu člověka a zvířete v dílčí kategorii:

Jakou podobu má dynamika vztahu člověka a zvířete v jednotlivých zvolených kategoriích?

Druhá výzkumná otázka srovnává nabyté poznatky v jednotlivých kategoriích a táže se po podobném nebo rozdílném průběhu:

Jak se od sebe dynamiky zachycené v jednotlivých kategoriích liší?

Třetí výzkumná otázka zohledňuje dynamiky mezi kategoriemi, usiluje o zjištění, zda jsou dynamiky nezávislé, nebo se kříží:

Jaká je interakce mezi dynamikami?

2 Metodologie

2.1 Data

Diplomová práce vychází z analýzy sekundárních zdrojů. Stěžejním zdrojem je příručka *A Cultural History of Animals. Vol 1-6* (2007). Jedná se o šestisvazkové ediční dílo popisující měnící se roli zvířat ve společnosti a kultuře během historie, vydané v etablovaném nakladatelství *Berg Publishers* (v současnosti *Bloomsbury Publishing*) soustřeďujícím se na akademické texty. Každý svazek má stejnou základní strukturu: Úvod 1) Posvátná a symbolická zvířata 2) Lov 3) Domestikace 4) Zvíře jako zdroj zábavy 5) Zvíře ve vědě 6) Filozofie a 7) Zvířata v umění. Daná témata sledující jednu linii jsou probírána napříč obdobími od antiky po současnost. Autoři vycházejí z děl významných autorů zabývajících se vztahem člověka a zvířete. Většina kapitol se věnuje evropské společnosti, na níž se soustřeďuje tato diplomová práce. Jedná se o historicky pojatou analýzu. Hlavní zdroj je doplněn o další partikulární studie, které přináší více vzhledu do problematiky ať doplněním a rozvedením poznatků nebo odlišnými interpretacemi. Jmenovitě Lonsdale (1979), Franklin (1999), Müllerová a Stejskal (2013), Salisbury (1994), Cohen (1986), Girgen (2003) a další.

2.2 Metody analýzy

Diplomová práce je komparativní historickou analýzou, kdy jsou předmětem komparace jednotlivá vybraná historická období v úseku lidských dějin evropské společnosti. Cílem není jednotlivá období pouze srovnat, ale sledovat stejný faktor na časovém kontinuu a ukázat jeho proměny – dynamiku. Práce spadá do oboru historické sociologie, jejíž poznatky využívá. Sociologie a historie jsou chápány v této práci jako provázané vědy. Americký sociolog Mathieu Deflem zdůrazňuje, že historická sociologie není pouze sociologickou studií minulosti, ale vlastní částí sociologie přítomnosti. Abychom mohli vysvětlit struktury v současných společnostech, musíme zkoumat jejich historický původ a vývoj. [Deflem, M. [online]] Podobně Skocpol (1984) poznamenává, že historické analýzy slibují možnosti porozumění tomu, jak vzorce minulosti mohou být relevantní nebo irelevantní v současných volbách. [Skocpol, T. 1984: 5] S touto charakteristikou historické sociologie pracuje i tato diplomová práce, neboť zkoumá určitý dlouhodobý sociální proces s přesahem do současnosti. Komparativní historická analýza je založena na principu zkoumání celků téhož druhu. V případě diplomové práce

se jedná o objekt vymezený časově, přičemž „[č]asové vymezení klade důraz na srovnání vývoje určitého jevu na jednom území v několika obdobích“. (Scholz, M. 2009: 71) Jedná se o diachronní historickou analýzu, neboť je zkoumán vývoj jevu na jednom vybraném území. Není zkoumána jeho statická povaha v určitém období, ale je zkoumán jeho rys dynamický a proměnný a na zkoumaný jev je nahlíženo jako na proces - viz. Scholz 2009.

Dynamika trendu začleňování a vyčleňování zvířete do/ze společnosti je analyzovaná na evropské společnosti. Evropská společnost byla vybrána jakožto společnost, ke které se váže naše osobní bezprostřední zkušenost. Je tak možné vysledovat počátek současného trendu začleňování zvířete do společnosti i se seznámit s trendy, které pocházejí z téhož kulturního prostředí a jsou od současných trendů odlišné. Znalost evropských dějin dnes patří k základním znalostem. Díky analýze trendu začleňování a vyčleňování zvířat na evropské společnosti je tak možné obohatit pohled na evropské dějiny v jiném kontextu.

Zkoumaný historický úsek je pro potřeby diplomové práce rozdělen do sedmi na sebe navazujících období dle tabulky č. 2. Jednotlivá období byla vybrána tak, aby byla schopna co nejlépe reflektovat dynamiku zkoumaného trendu, nemají tedy totožnou délku.

Status druhého živého, morální status zvířete, právní status zvířete a symbolický status zvířete jsou analyzovány v každém jednotlivém období. Nepředpokládá se objevení významných makrokauzalit, spíše drobnějších změn, které mají kumulativní charakter. Předpokládá se výskyt více paralelních faktorů, které ovlivňují dynamiku začleňování a vyčleňování do/ze společnosti. Výstupem analýzy je tabulka podávající přehled základních informací o vybraných stavech ve stanovených obdobích viz. příloha 1.

Období	Datace	Historická osa
1	8. století př. n. l. až 4. století	Starověk - Antika
2	5. až 14. století	Středověk
3	15. a 16. století	Středověk/ Novověk
4	17. a 18. století	Novověk
5	19. století	
6	20. století do 70. let	
7	70. léta 20. století až současnost	

Tab. č. 2

3 Zjištění

V této kapitole jsou formulována základní zjištění o dynamikách jednotlivých statusů, o srovnání průběhu dynamik a o jejich interakci. Nejvíce prostoru je věnováno vývoji dynamiky statusu druhého živého, neboť jeho podkategorie jsou nejvíce komplexní. Část zabývající se dynamikou statusu druhého živého je proto dále dělena na podkapitoly, přičemž každá se věnuje jednomu ze zkoumaných období. V ostatních částech práce je většinou každému období věnován jeden až dva odstavce. Období jsou probírána chronologicky, od nejstarší vybrané části historie až po současnost.

3.1 *Dynamika statusu druhého živého*

V dějinách vztahu člověka a zvířete se lze setkat s různými pojetími určování symbolického předělu mezi člověkem a zvířetem. Tato pomyslná hranice byla výsledkem společenské konstrukce sociální reality dané doby. Z analýzy vyplývá, že v každém z vybraných období je tento předěl mezi člověkem a zvířetem nejednoznačný. Dynamika tohoto vztahu tak neprochází natolik zřetelnými výkyvy, jaké jsou například charakteristické pro právní status zvířete. Co se ovšem výrazně proměňuje je interpretace této hranice a její ospravedlňování. Hranice mezi člověkem a zvířetem byla ve zkoumaném období propustná na obě strany. Lidé nedisponující daným sociálním statutem – například otroci, vězni nebo duševně nemocní byly degradováni a získávali status na pomezí člověka a zvířete. Naopak některá zvířata, především domácí mazlíčci, mohla dosahovat až lidského statusu. Dle Clifton D. Bryant se v tomto případě zvíře stalo, „náhradním člověkem“, neboť vyplňovalo statusy v sociálních skupinách. [Bryant, C. 1979: 411]

3.1.1 8. století př. n. l. až 4. století n. l. – antické Řecko a Řím

Z analýzy vyplývá, že v antice byla symbolická hranice mezi člověkem a zvířetem ve srovnání například se středověkem méně propustná. Antropocentrický náhled na svět byl příznačný již pro antické Řecko. O antropocentrickém pohledu svědčí to, že Řekové vykreslovali své bohy jako podobenství lidí. Z tohoto pohledu mají lidé primární a ústřední postavení v řádu věcí. [Steiner, G. 2010: 1] Dále tak lze usuzovat z toho, že

dobový příběh o stvoření světa byl charakteristický relativním nedostatkem zvířecích aktérů. Řekové přirozeně rozlišovali mezi člověkem a zvířetem. [Lonsdale, S. H. 1979: 156] Ačkoliv až do 5. stol. př. n. l. neměli obecné označení pro mimo-lidské tvory, nezpůsobovalo to zmatení ani větší propustnost hranice mezi člověkem a zvířetem. V literatuře, mýtech i rituálech je patrná silná tendence poukazovat na rozdíly mezi člověkem a zvířetem a rozlišovat je. [ibid. 156] Již v antice se ale lze setkat s degradováním statusu člověka. V římských gladiátorských hrách byla zabíjena jak zvířata, tak lidé nemající právní status – otroci. Otroci byli stejně jako zvířata pod absolutní kontrolou svých majitelů. [Kalof, L. 2007: 10] Degradace otroků byla považována za úděl osudu, podobný osudu ochočeného zvířete. Otrok byl však stále považován za lidskou bytost. Dle Hannah Arendt dochází v interpretacích ke špatnému pochopení otroka jako mimolidské bytosti. Uvádí příklad Aristotela, který nepopíral schopnost otroka být člověkem, ale zároveň poukazyval, na to že nebyl člověkem úplným,⁴ neboť mu chyběla schopnost uvažovat, rozhodovat se, předvídat a volit. [Arendt, H. 1971: 84] Z uvedeného vyplývá, že na jednu stranu mohlo být chování k otrokům podobné jako chování vůči zvířatům, z morálního hlediska ale každý disponoval jiným statusem.

Již od starověku člověk skrze svou technickou nadřazenost upevňoval svou moc nad zvířetem, a to v převážné části historie hlavně pomocí lovu. V antickém Řecku nebyl lov ani tak nezbytnou aktivitou pro zajištění obživy, jako spíš zdrojem dobrodružství. [Lonsdale, S. H. 1979: 153] Majorita populace žijící na vesnicích měla převážně vegetariánskou stravu, neboť maso bylo posvátné a drahé, vyhrazené pro majitele půdy nebo šetřené na svátky. [ibid. 148] Pro zábavu se lovila zvířata divoká i domestikovaná – dobytek a koně. Lovy byly tedy v tomto období spjaty s válečným uměním, byla to válečnickova povinnost par excellence. O velkém významu lovu, jakožto oblasti vztahu mezi člověkem a zvířetem svědčí i to, že byla například Platónem a Xenofónem sepsána pravidla lovu. Platón schvaluje ty formy lovu, které vyžadují dovednosti a úsilí na straně pronásledovatele a odsuzuje kruté a lstivé metody; v Xenofónově díle se soucit se zvířaty neobjevuje. [ibid. 153-154]

---

⁴ Rozlišení je dobře patrné v anglickém jazyce. Jinými slovy otrok být „*human*“, ale nikoliv „*men*“. [Arendt, H. 1971: 84]

Domestikace a zemědělství se řadí – spolu s dalšími vynálezy a dovednostmi jako je například kolo, použití ohně nebo hrnčířství – k historickým objevům, které byly zásadní pro rozvoj moderní společnosti. [Sasoon, J. 2005: 15] Domestikace byl v této době vztah založený na reciprocitě. Řekové viděli sami sebe jako úspěšné chovatele domestikovaných zvířat. Domestikace prostupovala i sakrální sférou, neboť i bohové byli prezentováni jako pastevcí. Chovateli byla i nadpřirozená monstra, například Kyklop, který se poctivě staral o své ovce a kozy. [Lonsdale, S. H. 1979: 148] Významným domestikovaným zvířetem byl pes – jednak měl roli oddaného společníka při lovu, dále hlídacího psa a domácího mazlíčka. Ne ovšem v dnešním kontextu, neboť mu nebyla přisuzována částečně lidská osobnost. V *Odyssee* je zmíněno, že „*bohatí pěstují psy jen pro potěšení*“. (Homér 1940: 222) Psům se dávala krátká speciální jména, nikoliv lidská. Z antiky se dochovalo kolem 400 psích jmen, například *Psyche* (duše) nebo *Chara* (radost). Pes byl dokonce považován za magické stvoření s léčebnými účinky. Platónem mu byla přiznána inteligence, neboť dokázal rozlišit mezi neznámou osobou a známým člověkem. Odysseův pes Argo v Homérově díle *Odyssea* poznal svého pána, kterého dvacet let neviděl. [ibid. 222] O blízkém vztahu s člověkem a jeho speciálním postavení svědčil i fakt, že psi byli pohřbíváni vedle lidí, kteří si jich cenili jako svých společníků. [Lonsdale, S. H. 1979: 149-150] Z uvedeného vyplývá, že pes byl člověku blíže než ostatní zvířecí druhy. Lze tak usuzovat z vlastností, které mu byly přisuzovány. Byl věrným nezávislým společníkem majícím duši, léčivé schopnosti i jistý stupeň inteligence. Psi byli první domestikovaná zvířata zvyklá žít ve smečkách založených na hierarchii. To jim pomohlo k tomu, aby akceptovali člověka jako svého pána. [Salisbury, J. E 1994:18]

Zvířata představovala významný zdroj zábavy jak v Řecku, tak v Římě. Byla aktéry v řeckých soutěžích a hrách, například v závodech vozatajů; oblíbenou zábavou byly také kohoutí zápasy. [Lonsdale, S. H. 1979: 155] Pro Řím byly typické gladiátorské zápasy. Prostřednictvím zabíjení vysokého počtu zvířat, a to i těch exotických, získávali římscí panovníci popularitu lidu a prokazovali tak svou převahu nad neznámým a spektakulárním a zároveň demonstrovali své bohatství. Brutalita byla integrovanou součástí římské kultury. [Kalof, L. 2007: 8]

Druhý živý byl významnou součástí i nadpozemského světa. Obětování zvířat bylo běžnou podívanou v antickém Řecku i Římě. Obětovala se pouze domestikovaná

zvířata – ovce, kozy, osli, prasata a krávy, neboť na rozdíl od divokých zvířat měla pro lidi hodnotu: byla zdrojem mléka, vlny, pracovní síly a podobně. [Shelton, J. 2007: 107] Nedomestikovaná (a tím nepotřebná) zvířata nebyla pro náboženské rituály vhodnou obětí. Důležitým aspektem bylo, aby zvíře vypadalo, že je ochotné být obětováno. Na druhou stranu, bezdůvodně zabít vysoce užité zvíře, například osla, bylo považováno za stejně těžký zločin jako zabití člověka. [ibid. 108-109]

3.1.2 5. – 14. století

Antropocentrický pohled přetrvával i ve středověku. Středověcí myslitelé přemýšleli o zvířatech hlavně v kontextu lepšího porozumění lidské podstatě [Resl, B. 2007: 2] a teologové zdůrazňovali odlišnosti mezi člověkem a zvířetem, především nadřazenost lidské racionality a tím i lidského druhu jako takového. [Page, S. 2007: 27-28] Ačkoliv tímto se ustanovuje na první pohled pevná hranice mezi člověkem a zvířetem, ve středověku zůstala nejednoznačná. Jednu z příčin lze nalézt v jazyce. Je uváděno, že neexistence jasně označení v antice zmatky nezpůsobovala, avšak pro období středověku na to autoři upozorňují. Středověcí křesťané používali slovo zvíře lat. *animal* v jiném kontextu, než v jakém je používáno dnes. V té době odkazovalo ke všem žijícím, dýchajícím a pohybujícím se bytostem – tedy k člověku i ostatním zvířatům; v dnešním slova smyslu, který slouží k označení celé skupiny mimolidských zvířat, se používá až od 14. století. Od 12. století se zvířata (nejen divoká) označovala slovem *bestie* lat. *bestia*. Slovo „zvíře“, tak jak se užívá v současném kontextu, nahradilo slovo *bestie* ve 14. století. Od tohoto období byla hranice mezi člověkem a zvířetem explicitně ustanovena jazykem. Pro středověké autory nebylo již nezbytné zdůrazňovat a vysvětlovat rozdíl mezi člověkem a zvířetem. [Resl, B. 2007: 9-10] Hranice mezi člověkem a zvířetem byla proměnlivá i díky tomu, že se ve světské kultuře objevovala identifikace se zvířaty, neboť byla nositeli různých fyzických a alegorických kvalit. [Page, S. 2007: 28] Ve středověké literatuře zvířata zrcadlila lidské vlastnosti i společnost. Zvířata, která sloužila jako modely vzorového chování, byla zobrazována jako více vážená a respektovaná. Naopak zvířaty, která zobrazovala méně žádoucí vlastnosti, bylo v literatuře opovrhováno. Na tomto základě se pak transformovaly pohledy i na reálná zvířata. [Salisbury, J. E. [online]] Když si lidé zvykli na metafory v bajkách a bestiářích, ve kterých zvířata sloužila jako

příklady lidského chování, zbyl jen malý intelektuální krok k tomu, aby začali přijímat představu o napůl lidských stvořeních nebo o metamorfóze jak mezi druhy zvířat, tak i mezi člověkem a zvířetem. [Salisbury, J. E 1994:137] V celém trvání středověké kultury se objevovala intelektuální a estetická fascinace lidsko-zvířecími kříženci. Na jednu stranu byla zvířata obdařena lidskými kvalitami. Příkladem mohou být satyrové⁵ a vlkodlaci⁶ usilující o získání Božího požehnání a spásy nebo pes, který byl prohlášen za svatého.⁷ Opačným jevem tohoto fenoménu byli lidé se zvířecími vlastnostmi, ale zachovanou lidskou identitou. [Page, S. 2007: 28]

Adrian Franklin cituje Norberta Eliase a jeho dílo *O procesu civilizace*, ve kterém Elias zmiňuje, že násilí bylo ve středověku běžnou součástí života a takovéto podmínky ovlivňovaly osobnost člověka a jeho chování. [Franklin, A. 1999: 27] Tím se dá vysvětlit fakt, že v tomto období nebyla doložena žádná koherentní snaha o emocionální integritu se zvířaty, ani snaha chránit zvířata právním řádem před krutým zacházením. [Boehrer, B. 2007: 2] Pro středověk, stejně jako pro antiku, byly typické lovy. Opět zde platí, že lov pro obživu byl záležitostí chudších vrstev, kdežto lov pro zábavu, vojenský trénink a cvičení byl záležitostí vrstev vyšších. Kvůli lovům pro zábavu došlo k vyhubení skoro celých živočišných druhů. O významnosti tohoto druhu lovu pro člověka svědčí i to, že to je v tomto období nejlépe zmapovaná oblast vztahu mezi člověkem a zvířetem. [Resl, B. 2007: 6] Lov byl bohatým zdrojem motivů v umění. [Smets, A.; Van Den Abeele, B. 2007: 59] Docházelo k heterogennímu nahlížení na zvířata. Člověk měl jiný vztah se zvířaty, která definoval jako blížká a jiný s těmi, která definoval jako divoká a která jsou součástí volné přírody. Dynamika statusu druhého živého proto nebyla homogenní, lišila se dle toho, jak bylo zvíře definováno. Lovy s sebou nesly mnoho krutosti vůči loveným zvířatům. Zvířata, která pomáhala v lovu (psi, koně nebo ptáci), se ale těšila skvělé péči. Dobové příručky o lovech ukazují, že obyvatelé středověké Evropy si byli dobře vědomi specifických předností jednotlivých živočišných druhů. [Resl, B. 2007: 7] J. E. Salisbury uvádí, že v případě lovu jakožto sportu jeho úspěšnost více závisela na schopnostech psa než člověka. Od raného středověku lidé chovali různé druhy psů pro různé lovecké úkony

---

⁵ Démon, jenž má dolní polovinu těla kozlí a horní mužskou.

⁶ Člověk měnící se ve vlka.

⁷ Ve 13. století byl prohlášen za svatého chrt jménem Guinefort, neboť dle pověsti zachránil dítě v kolébce před útokem hada. Jeho pán ho ale zabil, neboť si myslel, že ublížil dítěti. Poté, co mu došlo, jak se zmýlil, nechal Guineforta pohřbit a místní lidé se ke psu začali modlit. [Lynn, R.M. [online]]

– například stopovací psi, psi lovcí kořist, psi, kteří pomáhali lovcům zabít kořist apod. [Salisbury, J. E 1994:46]

Lidé byli závislí na zvířatech v mnoha ohledech. Zvířata představovala stejně jako v předchozím období pracovní sílu, zdroj potravy i materiálu. V celých lidských dějinách pravděpodobně nebylo jiné období, ve kterém by lidé a zvířata sdíleli prostor, potravu, hladomory, práci a klimatické podmínky více intenzivně než ve středověku. [Pascua, E. 2007: 81]

Za „dobrá“ byla označována domestikovaná zvířata. V kronikách se o nich hovořilo jako o obětech pohrom [Pascua, E. 2007: 81] a byla důležitou součástí majetku vlastníka. [Salisbury, J. E. 1994: 14] Škůdci byli považováni za „zlá“ zvířata narušující prostor člověka, [Pascua, E. 2007: 81] ohrožující jeho majetek – úrodu a podobně. [Salisbury, J. E 1994:14] Systém domestikace přispěl k jasnému rozdělení zvířat na základě jejich blízkosti k člověku a jejich role. Zvířata byla rozlišována dle toho, zda byla určena k práci, či jako zdroj materiálu nebo potravy. Domestikovaná zvířata, se kterými sdílel majitel obydlí, se nejedla; stejně tak kůň. Jako společníci byla chována malá psí plemena, přičemž se jednalo o spíše ženskou záležitost. [Resl, B. 2007: 2] Emocionální připoutání k domácímu mazlíčkovi se pokládalo za nežádoucí a morálně podezřelé. [Serpell, J. 2002: 22] Blízkost k domácímu mazlíčkovi byla považovaná za důkaz nečistého, hříšného života. Církev zrazovala od chovu domácích mazlíčků i z dalších důvodů. Domácí mazlíčci byli považováni za zbytečné, neboť odkláněli pozornost a čas jejich majitelů od Boha. Většina lidí měla existenční problémy a s domácími mazlíčky se musela dělit o zdroje potravy. Člověk měl ale z morálního hlediska vyšší hodnotu než zvíře. [Hurn, S. 2012: 11]

K významné proměně interakce mezi člověkem a zvířetem, a tedy ke změně dynamiky statusu druhého živého, došlo mezi 11. a 15. století, především díky ekonomickému a vzápětí i sociálnímu a kulturnímu vývoji. Změny se dotkly zvířat ve všech oblastech vztahu. [Resl, B. 2007: 1] Zvířata byla přivedena z lesa na farmu, z farmy na tržiště a k řezníkovi. Kůň přestal mít svou hlavní úlohu ve válkách, při šlechtických usedlostech byl využíván ke kypření a orání půdy a později ve městech jako soumar a tažný kůň. [Pascua, E. 2007: 82] Rostl zájem učenců o možnosti využití zvířete v lékařství. Ve stoletích předcházejících pozdnímu středověku nebyl o studium zvířat ze zoologického hlediska zájem. Žebravé řády, které následovaly laskavý přístup ke

zvířatům Františka z Assisi,⁸ ale otevřely možnost považovat zoologii za potencionální téma ke studiu. [Beulens, P. 2007: 151] Cílem nebylo získat poznatky o zvířeti jako takovém, ale využít je k hlubšímu vhledu do Božího plánu, kterým je řízen svět. [ibid. 128] Středověká zoologie se tak lišila od současného vědeckého přístupu.⁹

Druhý živý, pokud byl považován za součást společnosti, hrál významnou úlohu v zábavě. Středověcí světští panovníci pokračovali v trendu sbírek zvířat; exotické druhy zvířat se dávaly darem. Od pozdního středověku existují spolehlivé důkazy o výskytu královských zvěřinců v Anglii, Francii, Itálii, Holandsku, Německu i Polsku. [Kiser, L. J. (2007): 106] Ve středověku byly populární jezdecké válečné hry, se kterými se lze setkat i v antice. Poprvé se ve středověku objevily ve Francii v 11. století a do 15. století se rozšířily po celé Evropě. Vedly často ke zranění jak mužů, tak koňů. [ibid. 106] Na Pyrenejském poloostrově byly populárním aristokratickým sportem býčí zápasy. [ibid. 113] Ve městech a na venkově byly po celé Evropě rozšířené agresivní sporty, jejichž cíli byla domestikovaná zvířata. [ibid. 119]

3.1.3 15. – 16. století

Pomyslná symbolická hranice mezi člověkem a zvířetem zůstala propustná i na přelomu středověku a novověku. Byla zpochybňována nadřazenost lidského druhu jako takového. [Boehrer, B. 2007: 22] Podobně jako v antice nedisponovali otroci plným statutem člověka, domorodí lidé přivezeni z mořeplaveb byli na pomezí novověku bráni na úrovni zvířat. Nízký status měli dále i ženy, děti, otroci, blázni, trpaslíci, chudí a nemajetní. Docházelo k takzvané „bestializaci lidskosti“ a naopak. Některá zvířata chovaná jako domácí mazlíčci se těšila vyššímu společenskému statusu než neprivilegovaná skupina lidí. [ibid. 22] Keith Thomas zastává názor, že pomocí krutostí páchaných na zvířatech člověk ustanovoval hranici mezi ním a zvířetem. Tvzení vysvětluje tím, že antropocentrismus a dominance člověka byla ohrožována těsným a smysluplným kontaktem člověka a zvířete. V důsledku toho některé činnosti, jež jsou považovány za brutální a kruté, měly funkční účel: stanovit vzdálenost mezi člověkem a zvířetem. [Franklin, A. 1999: 17] Dle samého historika bylo v raném novověku nahlíženo

---

⁸ Sv. František z Assisi je patronem zvířat, legendy praví, že dokázal se zvířaty i hovořit. [St. Francis of Assisi [online]]

⁹ Současný vědecký přístup se zakládá na systematické kolekci faktů o individuálních zvířatech a jednotlivých druzích skrze pozorování a experiment. [Beulens, P. 2007: 128]

s morálním podezřením v kontextu s čarodějnými praktikami i na chování domácích mazlíčků, neboť tak docházelo k rozostřování hranice mezi člověkem a zvířetem. [Serpell, J. 2002: 22]

V 15. a 16. století nabýval i nadále trend začleňování zvířat do společnosti na dynamice. Šlo o akceleraci tendencí, které se v evropské kultuře objevily již dříve. Například se zintenzivnil chov domácích mazlíčků, vzrostla oblíba zvěřinců, institucionalizovala se kultura lovů, rozšířily se krvavé sporty se zvířecími aktéry, chov hospodářských zvířat a přibylo soudů se zvířaty.¹⁰ [Boehrer, B. 2007: 25] Zároveň toto období přineslo nové nečekané příležitosti, které pozměnily předcházející trendy. To souviselo především se zámožnými objevy a s rozvojem obchodu. Díky mořeplavbám se rozšířila biodiverzita a došlo k redefinici středověkého zoologického světa. [ibid. 3] Evropě byly představeny nové živočišné druhy, což se projevilo v mnohých sférách interakce mezi člověkem a zvířetem, ať již ve stravovacích návycích, v obohacení chovu hospodářských zvířat apod. [ibid. 13] Rozšíření živočišných druhů a plemen způsobilo širší využití zvířat, což vedlo k tomu, že začala získávat status masové komodity. [ibid. 2] V tomto období například započal také trend preparování zvířat. [ibid. 18] Na renesanci je v současné době nahlíženo jako na silně antropocentrickou kulturu, která vylučovala jakýkoliv vážný zájem o zvířata. [Arbel, B. 20011: 59] Ačkoliv v intelektuálních kruzích, jak bude zmíněno v kapitole týkající se morálního statusu, vznikaly debaty o krutosti a násilí vůči zvířatům, v každodenním životě mělo mnoho lidí stále představu, že přírodní zdroje plně slouží pro užitek člověka a na chování ke zvířatům se tento nový pohled neodrazil. [Edwards, P. 2007: 77]

Vztah člověka k druhému živému, pokud ho vnímal jako součást přírody, v tomto období opět nejlépe ilustrují lovy. Lov jakožto aristokratický sport byl typický svou umělou podstatou, formalizovaností a pravidly. [Bergman, Ch. 2007: 59] Dynamika zde zůstává neměnná. V lovu se projevovala silná antropocentrická orientace a předpoklad výjimečného statusu člověka. Nadřazenost lovce nad lovnou zvěří byla v loveckých kruzích vnímána jako samozřejmost a lov manifestoval triumf civilizace nad přírodou. V loveckých příbězích se zájem o utrpení lovených zvířat objevoval pouze zřídka, ačkoliv zde autoři loveckým i loveným zvířatům věnovali značnou pozornost. Základním

---

¹⁰ O středověkých a raně novověkých soudních procesech se zvířaty bude pojednáno v kapitole Dynamika právního statusu zvířat.

předpokladem lovu bylo nepsané právo používat zvíře pro lidskou potěchu, tudíž nebylo zapotřebí obhajovat kruté zacházení se zvířaty. [ibid. 60-61]

Domestikovaná užitná zvířata byla neoddělitelnou součástí společnosti i v tomto období. Vztah člověka a hospodářského zvířete nabýval na dynamice, neboť rostla významnost užitných zvířat ve venkovském hospodářství a s tím také jejich počet. [Edwards, P. 2007: 75] V 15. století – v pozdním středověku – si lidé mohli dovolit jíst více masa a živočišných produktů.¹¹ Další změnou byla specializace chovu hospodářských zvířat dle klimatických a fyzických podmínek. K tomu přispěl růst populace v 16. století. [ibid. 77] Užitná zvířata se chovala jako zdroj potravy (masa, mléka a vajec), poskytovala materiál na ošacení, představovala hybnou sílu na farmě, dopravní sílu a zdroj hnojení půdy. Byla tedy nezbytná i na farmách pěstujících obiloviny. [ibid. 75] Psy a kočky většina lidí chovala kvůli praktickým důvodům – kvůli eliminaci havěti a hlídání obydlí a dvora. Například domácí své kočky dostatečně nekrmili, aby je tak povzbuzovali k lovení nechtěných živočišných druhů. [ibid. 91] Někteří psi a kočky žili v domě – plnili pak spíše sociální roli. [ibid. 75] Častěji ovšem spali mimo obydlí člověka. [ibid. 91]

Jak bylo zmíněno v odstavci výše, některá domestikovaná zvířata – psi a kočky – sdíleli s lidmi obydlí. V tomto období začali být domácí mazlíčci nedílnou součástí společnosti a dochází k akceleraci dynamiky. Právě vznik slova „*pet*“ se datuje do této éry, a to k počátku 16. století. [Boehrer, B. 2007: 21] Chov domácích mazlíčků se považuje za inovaci raného novověku, neboť se zvýšil, jak počet domácích mazlíčků, tak jejich druhová rozmanitost. [ibid. 19] V domácnostech byli domácí mazlíčci zdrojem zábavy a sloužili jako společníci. Nejednalo se ale o pouto mezi člověkem a domácím mazlíčkem v dnešním slova smyslu. Citová vazba v 15. a 16. století k domácím mazlíčkům sice jejich majitelům cizí nebyla, ale byla obecně brána jako póza privilegovaných a tedy nepodstatná. [ibid. 21-22] Jiný zdroj uvádí, že před polovinou 14. století bylo výjimečné nalézt literaturu nebo jiné projevy vyjadřující emocionální city nebo empatii vůči zvířatům. [Arbel, B. 2011: 63] V renesanci byly ovšem po Evropě psány panegyriky, epitafy a elegie o domácích mazlíčcích. [ibid. 67] To by mohlo svědčit

---

¹¹ Bylo to zapříčiněno tím, že v tomto období došlo k masivnímu úbytku populace. Snížil se výnos z obilovin, začala se ve větší míře chovat hospodářská zvířata, protože zde výnos neklesl. Úbytek populace znamenal i méně pracovní síly a větší platy. [Edwards, P. 2007: 77]

o emocionálním připoutání člověka k domácímu mazlíčkovi. Někteří současní historikové ale vylučují možnost seriózní motivace těchto děl. [ibid. 67] Jako domácí mazlíčci se chovala různá zvířata: psi byli ceněni pro svou loajalitu a schopnost reagovat na lidské příkazy; kočky se pro svou nezávislou povahu začaly chovat až později a navíc měly pověst, že jejich dech způsobuje nemoci. [Edwards, P. 2007: 94] Nejvýše hodnoceným domestikovaným zvířetem byl v tomto období, tak jako v obdobích předešlých, kůň. [Boehrer, B. 2007: 15] Velké popularity se také těšily zvěřince šlechticů a kleriků, které předcházely dnešním moderním ZOO. Avšak zvířata v těchto podmínkách trpěla a brzo umírala. Zvířata se sbírala i mrtvá – preparovaná. Pomocí vynálezu preparování tak chtěli lidé dokázat uchovat krásu například exotických papoušků přivezených z nově objevených oblastí. Vycpaná zvířata byla součástí soukromých sbírek, muzeí a kabinetů kuriozit, které se začaly v Evropě vyskytovat na počátku 16. století. [ibid. 18-19] Dalším ze zdrojů zábavy, který se promítl i do tohoto období, a to v celé Evropě, bylo týrání a ubližování zvířatům na veřejnosti. Například v díle Williama Shakespeara *Mnoho povyku pro nic* Benedetto zmiňuje mučení koček. Ty se daly do pytlů, na které se střílelo. Dále byly oblíbené kohoutí zápasy nebo štvance medvědů a býků. [ibid. 24-25]

K druhému živému, byl-li součástí jiného nadpozemského posvátného světa, se člověk začal opět po středověku obracet. Jednalo o takzvaný teriomorfni¹² návrat zvířat. Především těch ze zvěrokruhu. Tato zvířata byla důležitá v esoterické a alchymistické praxi. Návrat byl pozorovatelný i v lidových rituálech, mezi nekonvenčními náboženskými skupinami a v esoterických obřadech, které byly často praktikovány v ústraní, aby se zabránilo pronásledování jejich účastníků. [Sax, B. 2007: 29] Zde má dynamika mírné rostoucí tendence.

---

¹² Teriomorfismus jakožto „představa boha v podobě zvířete; zobrazování boha ve zvířecí podobě, zoomorfismus“. (Význam slova teriomorfismus, teriomorfismus; teriomorfni [online])

3.1.4 17. – 18. století

Pod vlivem triumfu mechanismů v biologii doprovázených revolucí v přírodních vědách¹³ došlo v období osvícenství (17. a 18. století) z přírodovědného hlediska k redukci statusu druhého živého na objekt. [Senior, M. 2007: 6] Keith Thomas poznamenává, že pevný předěl mezi člověkem a zvířetem ustanovený v novověku, sloužil k obhajobě lovů, domestikace, pojídání zvířat a nově i pokusů na zvířatech, zahrnujících vivisekci, která se stala běžnou praxí od konce 17. století. [Warthesen, A. 2007: 64] Zde se projevuje nejasnost hranice mezi člověkem a zvířetem, kdy na jedné straně „pevný předěl“ sloužil k obhájení krutého zacházení se zvířaty, na druhou stranu degradace statusu otroků svědčí o její propustnosti. Významnou roli při ustanovování hranice mezi člověkem a zvířetem měl jazyk. Volání po stanovení hranice a odlišení člověka a zvířete mělo vliv i na vztahy mezi lidmi. Esence lidskosti byla definována jako určitá specifická kvalita a lidé, kteří touto kvalitou nedisponovali, pak přicházeli o status člověka. Stáli na pomezí mezi člověkem a zvířetem. [ibid. 64] Toto je možné ilustrovat na dobových zvěřincích a ústavech pro lidi. Během vlády Francouzského panovníka Ludvíka XIV. začala výstavba ústavu *Hôpital Général de Paris*, kde byli umístováni například duševně nemocní, chudí, prostitutky nebo kriminálníci. Jejich společným rysem byla neproduktivita, nečinnost. Lidé v těchto zařízeních měli status na pomezí člověka a zvířete. Bylo s nimi zacházeno jako se zvířaty. Byli drženi jako zvířata v klecích a v poutech, degradováni na prostý vizuální objekt. Duševně nemocná osoba byla připomínkou skrytého aspektu zvířete v každém člověku. Zacházení s duševně nemocnými lidmi jako se zvířaty bylo považováno za jedinou cestu, jakou bylo možno tyto osoby uzdravit. [Senior, M. 2007: 14-16]

V kategorii druhý živý – zvíře jako součást přírody byl lov, tak jako v předešlých obdobích, opět důležitou formou interakce mezi člověkem a zvířetem. I v této době, tedy v 17. a 18. století byl lov, jakožto vysoce ritualizovaná hra pronásledování a zabíjení, stále spjatý s definicí identity člověka. Jednak ustanovoval nadřazenost člověka nad zvířetem, zároveň definoval i různé kategorie lidí. V tomto období se v umění, literatuře a filozofii již objevovala reflexe patologického násilí. [Warthesen, A. 2007: 47] Velká

---

¹³ Osvícenství je spjato s rozvojem přírodních věd. Ačkoliv v renesanci přírodní vědy studovaly zvířata i minerály, jádrem studia byly rostliny. [Stalnaker, J. 2010: 12] V osvícenství získalo zvíře v přírodních vědách novou úlohu – stal se z něj pokusný objekt. [Senior, M. 2007: 1]

francouzská revoluce způsobila pád absolutistické monarchie a znamenala tak konec královských lovů. Se zrušením šlechtických výsad byla zrušena i práva na lov. [ibid. 71] V Anglii byl v 18. století nejmódnějším sportem lov lišek. [Franklin, A. 1999: 25]

Domestikace měla v tomto období, tak jako v předchozích obdobích, dvě trajektorie, které byly vzájemně odlišné a nabývaly na rozdílné dynamice. První se týkala domácích mazlíčků a privilegovaných hospodářských zvířat, [Raber, K. 2007: 73] kde docházelo k navazování úzkých vztahů mezi člověkem a zvířetem. Druhá trajektorie měla opačný charakter, bylo pro ni typické odcizení člověka a zvířete. Rozvoj industrializace a urbanizace způsobil psychologické oddělení člověka a zvířete, neboť lidé začali být fyzicky odděleni od každodenního rutinního kontaktu se zvířaty. To proměnilo povahu vztahů mezi nimi. Vztahy stojící na sounáležitosti se změnily na vztahy založené na odloučení. Připisovaným následkem této proměny bylo to, že lidé začali prožívat emocionální a sentimentální vztahy ke zvířatům. V tomto období byl pozorovatelný kvantitativní i kvalitativní nárůst emocionálního připoutání k domácím mazlíčkům. Láska k domácím mazlíčkům již nebyla primárně ženskou záležitostí, jak tomu bylo v období středověku, ale týkala se obou genderů. Z hlediska sociální stratifikace pak střední a vyšší třídy. Domácí mazlíčci získali status na pomezí člověka a zvířete, neboť sloužili jako kompenzace za ztrátu sounáležitosti a odloučení v mezilidských vztazích. V 18. století existovalo přesvědčení, že domácí mazlíčci jsou schopni mít rádi svého majitele a oplácet mu jeho lásku. Ačkoliv láska k domácím mazlíčkům existovala odjakživa, až v tomto období začala být sociální a kulturní silou. [ibid. 87-88] Domácí mazlíčci byli považováni za individuality. Důkazem může být to, že se jako individuality objevovali i na dobových portrétech nebo v básních. [Griffith, E. 2007: 91] Častěji se začalo psát o běžných domácích mazlíčcích, vznikaly o nich vážné elegie, chvalozpěvy a memoáry. [ibid. 94] Předtím měly elegie o domácích mazlíčcích spíše satirickou povahu, i když svědčily o opravdovém zármutku. S příchodem sentimentalizace domácích mazlíčků začaly mít elegie vážnější charakter. Chov domácích mazlíčků byl brán i jako kompenzace izolace od přírody, jako snaha o nápravu odcizení od přírodního světa. Reprezentoval tak formu kulturního smutku a melancholie. [ibid. 97]

Vztah člověka k užitému zvířeti prošel během tohoto období významnou změnou. Během 18. století došlo v Evropě díky vědecko-technologickému pokroku k zemědělské revoluci a ke změně interakce mezi člověkem a užitným zvířetem. Nové

postupy a vynálezy změnil charakter zemědělské výroby. [Raber, K. 2007: 73-74] K druhé polovině 18. století se datuje počátek systematického a vědeckého výzkumu domestikovaných zvířat, jež měl za cíl zintenzivnění některých požadovaných vlastností. [Bulliet, R. 2005: 24-25] Chov hospodářských zvířat založený na sounáležitosti, závislosti a vzájemnosti byl nahrazen odcizením, racionalizací a objektivizací. [Raber, K. 2007: 73-74] V předchozích dobách, jak je zmíněno výše, byla zvířecí síla esenciální i na farmách, které se soustředily na zemědělskou výrobu; byl zde tedy prostor pro vnímání určité individuality zvířete. Se zemědělskou revolucí se ale zvýšil počet hospodářských zvířat. Nebyla již považována za individuální stvoření, ale začaly se z nich stávat agregáty masa pořizované snadněji a výhodněji v řeznictví. Domestikovaná hospodářská zvířata začala být pod vlivem trhu, kalkulace a masové produkce souhrnnou matematickou položkou. V tomto období se například začalo jíst hovězí maso a krávy se šlechtily, aby byly větší a těžší. Předtím se krávy chovaly v relativně malém počtu. [ibid. 83-84]

Do kategorie užitého zvířete nespádají pouze hospodářská zvířata. Rozvoj věd jako biologie a astronomie změnil náhled na člověka na sebe sama. Přestal se vidět, jako střed vesmíru, ale jako jeho součást. [Mandal, F. B. 2015: 298] Rostl zájem o studium přírody. Zvímání zvířatům byla přidělena nová role pokusného objektu. Na zvířatech se začaly provádět různé experimenty - například transfúze krve. Ty se prováděly nejen mezi zvířaty navzájem, ale i mezi člověkem a zvířetem. [Botting, J. 2015: 128] To lze interpretovat jako předpoklad biologické podobnosti mezi člověkem a zvířetem. Jak je zmíněno výše, v 17. století se stala vivisekce běžnou praxí. [Warthesen, A. 2007: 64] Fascinaci pokusy se živými zvířaty a novou rolí zvířat manifestuje například obraz *Experiment na ptáku ve vývěvě* (1768) od Josefa Wright of Derby. Na tomto obraze je znázorněno udušení exotického papouška ve vývěvě za přihlížení obecnosti. Obraz ukazuje na krutost soudobých pokusů a metodu, při které se pták usmrtil, aniž by došlo k znehodnocení jeho peří, což bylo cílem tehdejších sběratelů a malířů přírody. [Senior, M. 2007: 1-2]

Obě trajektorie domestikace a nové role zvířete naznačují, že dochází k vnímání větší heterogenity zvířat a rozdílnému chování ze strany člověka vůči privilegovaným a nepriřazeným zvířatům. U nepriřazené skupiny zvířat se nehledí na jejich individuality, zatímco u zvířat definovaných jako domácí mazlíčci je jejich individualita vnímána.

3.1.5 19. století

Hranice mezi člověkem a zvířetem zůstala sporná i v 19. století. Opět se potvrzuje to, že i v jednom myšlenkovém systému lze nalézt kolekci různých pohledů na odlišnost a rozlišení mezi člověkem a zvířetem. Věda stavěla své poznatky na předpokladu tělesné podobnosti člověka a zvířete, který měl kořeny v materialistickém osvícení. Zároveň zde byl ale radikální rozdíl mezi člověkem a zvířetem založený na představě duše neboli určité nemateriální substanci nebo mysli. Na jedné straně stálo vnímání fyziologické podobnosti na druhé straně morální odlišnost. [Kete, K. 2007: 19-20] Během tohoto období se také rozšířil zájem o ochranu zvířat, který se dále institucionalizoval (detailněji budou o tomto referovat následující kapitoly). Vzrostlo nadšení v oblasti chovu domácích mazlíčků, které pramenilo z přesvědčení o podobnosti mezi člověkem a zvířetem, nejen z fyziologického hlediska, ale i z hlediska určité niterní analogie. Hranice byla propustná i z druhé strany. Velkému množství lidí byl přisuzován status podobný statusu zvířete. Jednalo se především o dělníky v továrnách, například v Anglii a Francii. Jejich status byl snížen. Dělníci žili v podmínkách morální degradace, neboť systém továrny zabraňoval rozvoji intelektu. Tato třída byla přirovnávána ke zvířatům. Dominantním tropem byl „*dělník špinavý jak zvíře*“. [ibid. 10]

K domestikovanému zvířeti se přistupovalo jako k heterogenní skupině. Během 19. století nadále rostl počet populace i počet chovaných hospodářských zvířat.¹⁴ Signifikantní změnou v dynamice vztahu člověka a hospodářského zvířete bylo to, že se snížil počet lidí, kteří byli osobně zapojeni do péče a chovu hospodářských zvířat. Dále probíhala urbanizace, která s sebou nesla rekonfiguraci role zvířete v městském prostředí. Reformovaly se tradiční městské porážky. V mnoha městech byla hospodářská zvířata vídána až do 19. století v ulicích, neboť řezníci poráželi zvířata v zázemí svých obchodů, které se nacházely různě po městě. Rozvoj měst a vznik odlišného městského svědomí vedl ke stížnostem na přítomnost hospodářských zvířat (krav, ovcí a prasat) a na nehygienické podmínky spojované s řeznictvími. Začala vznikat centralizovaná jatka na okrajích měst. První vznikla v Paříži v roce 1818. [Brantz, D. 2007: 83] Posun od malých soukromých porážek k velkým jatkám industriálního stylu byl jednou z příčin rostoucí

---

¹⁴ Například v Německu se během roku 1800 a 1930 zdvojnásobil počet krav, z 10 milionů na 20 milionů. [Brantz, D. 2007: 83]

vzdálenosti mezi obyvateli měst a zvířaty chovanými na maso. Ačkoliv většina lidí zůstala na užitných domestikovaných zvířatech závislá, s postupem času se snížil jejich přímý kontakt s nimi. Pro toto období bylo také typické šlechtění domestikovaných zvířat, které započalo v druhé polovině 18. století. Hospodářská zvířata se šlechtila pro zvýšení jejich váhy, urychlení růstu a pro zlepšení kvality jejich masa. Základním principem šlechtění bylo změnit jejich charakteristiku skrze umělý výběr. Motivem byla snaha dosáhnout vyššího ekonomického zisku z hospodářských zvířat. [ibid. 85] Změnu lze nalézt i v nahlížení na domestikaci z teoretického hlediska. Chov zvířat byl často viděn jako způsob měření úrovně civilizace – jak mezi různými sociálními třídami, tak mezi odlišnými, převážně kolonizovanými společnostmi. Vzhledem k tomu, že charakteristickým rysem domestikovaných zvířat byla jejich integrace do lidské společnosti, byla považována za ztělesňující prvky civilizace a indikátor úspěšné dominance nad přírodou. [ibid. 74-75]

Trend začleňování zvířat do společnosti změnil dynamiku ve sféře chovu domácích mazlíčků. Chov domácích mazlíčků byl fenoménem 19. století a byl to jeden z nejvýznamnějších projevů vztahu člověka a zvířete. V tomto období byla ustanovena forma chovu domácích mazlíčků, která definuje současnou praxi. Domácí mazlíček se začal stávat členem rodiny, dítětem a docházelo k jeho de-animalizaci. [Kete, K. 2007: 15] Ve společnosti se tento trend projevoval tak, že vznikaly útulky pro zaběhlé psy, veterinární praxe pro domácí mazlíčky, hřbitovy pro domácí mazlíčky, speciální potrava pro psy a podobně. [ibid. 16-17] Jako domácí mazlíčci se chovaly různé druhy zvířat. *The Book of Home Pets* (Kniha domácích mazlíčků), která byla poprvé vydána v roce 1862 zmiňovala 57 různých druhů zvířat. Zahrnovala ptactvo i užitná zvířata jako kozy a drůbež. Nejvíce ceněným domácím mazlíčkem byl ale pes. [Armato, S. 2015: 24]

Vztah člověka a druhého živého proměnil i koncept aklimatizace.¹⁵ Tento koncept měl počátek v 18. století, ale k jeho rozvoji došlo v 19. století, kdy se aklimatizační společnosti rozšířily do celé Evropy. Aklimatizace byla dvousměrný proces. Zahrnovala jednak domestikovaná zvířata, která byla přivezena do koloniálních oblastí za cílem

---

¹⁵ Anglický biolog Alfred Russel Wallace definuje aklimatizaci jako proces adaptace, při kterém jsou zvířata a rostliny postupně schopny přežít a prosperovat mimo jejich původní přirozené prostředí nebo v klimatických podmínkách, které se liší od klimatických podmínek, ve kterých obvykle přežívají. [Brantz, D. 2007: 86-87]

civilizovat cizí teritoria, a naopak exotická zvířata, která byla přivážena do evropských metropolí. Druhý živý – domestikované užité zvíře tedy bylo v kontextu aklimatizace chápáno jako prostředek ke „zkrocení“ původních obyvatel amerického kontinentu, kdy byli původní obyvatelé nuceni přistoupit na zavedení evropských metod chovu hospodářských zvířat. [Brantz, D. 2007: 86-87] Aklimatizační projekty v sobě ale nesly nová rizika, kdy například nově přivezená zvířata díky absenci přirozených predátorů narušila ekologickou rovnováhu daného prostředí. [ibid. 91] Z druhé strany došlo v 19. století k rozšíření ZOO po celé Evropě. Konkrétně v roce 1828 vznikla v Londýně první moderní ZOO, která se těšila vysoké popularitě. V druhé pol. 19. století pak následovala velká expanze ZOO i do ostatních evropských měst. Exponáty byly stylizované jako repliky hradů, vesnic, starých řeckých chrámů. ZOO navrhovali designéři a ZOO manažeři, na přirozené původní prostředí divokých zvířat se nehledělo a jejich základní potřeby nebyly uspokojovány. Většina ZOO věnovala svou energii na opatřování vysokého počtu nových zvířat, neboť zvířata v ZOO rychle umírala. [Hancocks, D. 2007: 96] ZOO fungovaly převážně jako městské instituce s cílem poskytnout obyvatelstvu poznatky o zvířatech a cizích kulturách. [Brantz, D. 2007: 88-89] ZOO sloužila i k vědeckým účelům a samotné aklimatizaci. Většina z nich byla přidružená k aklimatizačním společnostem, kterým šlo mimo jiné i o aktivity spojené s volným časem, například zlepšit lovecké revíry v nově kolonizovaných oblastech. [ibid. 91]

Další skupinou zvířat, ke kterým měl člověk specifický vztah, byla v této éře pokusná zvířata. Zacházení s nimi se stavělo do kontrastu s apelem na laskavé jednání se zvířaty, které bylo také charakteristické pro toto období. Velké vědecké objevy vnitřního uspořádání těla byly založené na předpokladu sdílení stejných fyzických rysů mezi člověkem a zvířetem. [Kete, K. 2007: 18] Tyto poznatky byly získány skrze praxi vivisekce. Zejména francouzští a němečtí fyziologové preferovali získávání znalostí pomocí experimentů na zdravém těle zvířat před pozorováním nemocných lidí. Pro získávání poznatků o zdraví a nemoci tak byly používáni koně, králíci, kočky i psi. [ibid. 18]

Příklad toho, že na jedno zvíře může být nahlíženo z několika navzájem nesourodých úhlů pohledu, reprezentují v tomto období krysy. Ty byly považovány za nechtěný důsledek domestikace a staly se indikátory stinné strany civilizace – symboly špíny, chudoby, nedostatku hygieny. Lidé usilovali o jejich vybití, neboť je spojovali se špínou a nemocemi. Zároveň byly ale oblíbeným zdrojem zábavy. [Brantz, D. 2007: 81]

V Anglii bylo populárním „sportem“ štvání krysy.¹⁶ Kvůli tomuto účelu byly i cíleně chovány. Krysy hrály také významnou roli ve vědeckém experimentování. V tomto směru byly považovány za dobrá zvířata přispívající k lidskému pokroku. Krysa ale v tomto období mohla zapadat i do kategorie domácího mazlíčka, neboť v 19. století se rozšířilo chování i nových druhů jakožto domácích mazlíčků. Jednalo se nejen o exotická zvířata, ale například právě i o krysy. [ibid. 81]

3.1.6 20. století do 70. let

V modernitě ve 20. století byla ustanovena kategorická hranice mezi člověkem a zvířetem. Byla obhajována jako princip modernity. [Franklin, A. 1999: 11] Symbolická hranice mezi sociálními skupinami byla vnímána jako něco, co přispívá k vytváření a uchování rozdílů a nerovností. [Cherry, E. 2010: 455] Od šedesátých a sedmdesátých let 20. století proto ochránci práv zvířat usilovali o rozostřování a posouvání symbolických hranic mezi člověkem a zvířetem. Enviromentální aktivisté stavěli životní prostředí do pozice sociálního aktéra. [ibid. 453]

Dvacáté století bylo řízeno progresivním, korporátním a výkonným kapitalismem k dosažení udržování vysoké úrovně spotřeby u většiny společenských tříd. [Franklin, A. 1999: 53] To proměnilo vztah mezi člověkem a druhým živým. V tomto období se ještě více zintenzivněl, rozšířil a racionalizoval chov hospodářských zvířat, což mělo vliv na dynamiku druhého živého – užitného zvířete. Modernizace produkce masa byla vnímána jako klíčový znak ekonomického a sociálního pokroku, neboť tuto komoditu zpřístupnila každému. [ibid. 187] Jak je zmíněno výše, před modernitou byla zvířata pro člověka významná spíše pro svojí pracovní sílu než pro maso, s příchodem modernity byla ale zvířecí pracovní síla nahrazena stroji a demokratizace konzumace masa se stala jedním z nejvýznamnějších projektů 19. a 20. století. Od 19. století byla městská sentimentalizace doprovázená opačným přístupem – ochotou využívat zvířata v rostoucích intenzivních, kontrolovaných industriálních systémech na produkci masa, mléka a vajec. Vše skryté citlivému a kritickému zraku veřejnosti. Dřívější vztah mezi farmářem a jeho chovanými zvířaty se změnil. Z farmářů se stali technici závislí na systému monitorujícím a pečujícím o zvířata. Levné maso se stalo všudypřítomným [ibid.

---

¹⁶ Anglicky tzv. *rat baiting*

161-162] a zvyšovala se jeho konzumace. Konzumace masa rostla až do 60. let. V 60. letech 20. století bylo v jídelníčku většiny lidí v západní společnosti maso přítomno ve třech jídlech denně. Maso se stalo klíčovou metaforou sociálního pokroku. [ibid. 167] Neměnilo se pouze chovné praktiky, ale i samotná těla zvířat, tak aby v co nejkratším čase vyprodukovala co největší množství masa. Konzumenti byli stále více oddáleni od produktu, který konzumují. Samotné maso začalo být odděleno – metaforicky i fyzicky – od zvířete, které ho produkovalo. Hospodářská zvířata ztratila svou identitu a stala se strojem na maso. [DeMello, M. 2007: 75] Juliet Clutton-Brock (1995) tvrdí, že v intenzivním hospodářství je se zvířaty zacházeno jako se „živou zeleninou“, kdy jsou všechna zvířata chována tak, aby vypadala identicky, v řadách klecí a sklizena dle potřeby. [Clutton-Brock, J. 1995: 34] Zásadní vliv na chov hospodářských zvířat měly vědecké poznatky. Jednalo se o nové objevy ve využití antibiotik, která udržovala zvířata zdravá v nezdravém prostředí. Důležitým byl také vynález umělé inseminace ve 40. letech 20. století, umožňující téměř úplnou kontrolu člověka nad reprodukcí zvířete. [DeMello, M. 2007: 76]

Kombinace nárůstu kupní síly a volného času vytvořila podmínky pro vznik moderní kultury volného času. [Franklin, A. 1999: 53] To mělo vliv na dynamiku vztahu člověka a zvířete. Výrazně se zvýšilo množství interakce se zvířaty. [ibid. 61] Zvyšovala se poptávka po parcích, výletech do přírody, masifikoval se chov domácích mazlíčků a zvířata se začala vyskytovat i v médiích. [ibid. 54] Většina těchto interakcí měla antropocentrický charakter, zvířata sloužila k potěše lidí. [ibid. 61] Divoká zvířata se stala zdrojem zábavy a senzací. To vedlo k novým formám interakce založeným na studiu, vzdělání a turismu, ve kterých se lidé přibližovali k objektům jejich zájmu. Přírodopis vzkvétal. Vznikaly nové přírodopisné kluby a společnosti, např. společnosti pozorující ptáky tzv. *birdwatching*, velmi populární bylo rybaření a lov. [ibid. 59-60]

Charakteristickým rysem chovu domácích mazlíčků v první polovině 20. století bylo pokračování trendu z 19. století. Domácí mazlíčci byli pro společnost důležití, neboť sloužili jako poskytovatelé zábavy, módní a okázalé doplňky, účastníci soutěží a společníci. [Franklin, A. 1999: 115] Až do 60. let 20. století byl ovšem úzký vztah s domácím mazlíčkem považován za disociální a byl důvodem k určitým obavám. [ibid. 11]

Vztah člověka a druhého živého, jakožto poskytovatele zábavy v antropocentricky orientovaném 20. století, dobře charakterizuje oblast zoologických zahrad. Během 20. a 30. let 20. století přirozené prostředí zvířat, jejich psychické, sociální a behaviorální potřeby stále nefigurovaly v kalkulacích při vytváření prostoru pro exponáty. [Hancocks, D. 2007: 108] Ačkoliv byla v tomto období snaha budovat naturalistické krajiny, místo toho, aby se architekti zaměřili na přirozené prostředí, docházelo ke kopírování prostředí od ostatních ZOO. [ibid. 99] Německý obchodník se zvířaty a zakladatel ZOO v Hamburku Carl Hagenbeck počátkem 20. století kladl důraz na přirozené prostředí a snažil se zajistit zvířatům maximum svobody. Mnoho profesionálů ale tyto ideje zesměšňovalo, speciálně vysocí členové nejprestižnějších vědecky pojímaných dobových institucí. [ibid. 97-98] Například architekt Berthold Lubetkin pojímal zvířata v ZOO jako dekorativní prvky svých struktur. [ibid. 103] Snahy o změnu se začaly vyskytovat v 60. letech na základě knihy švýcarského ředitele ZOO Heini Hedigera, který zdůrazňoval potřebu zvážit psychologii a chování zvířat v ZOO. Například proto, aby se zabránilo stereotypnímu chování zvířat. [ibid. 101] Kampaně za změny neměly za cíl pouze zlepšit welfare chovaných zvířat, ale vztahovaly se i k návštěvníkovi. Například mříže klecí v lidech nepříjemně evokovaly vězení. Ačkoliv mříže sloužily zvířatům jako interaktivní prvek, návštěvníci upřednostňovali vodní bariéry. [ibid. 103] V moderní éře ZOO šlo tedy především o styl, módu a estetiku, jednalo se o produkt určený pro člověka. Psychologické a behaviorální potřeby zvířat bývaly v pozadí. [ibid. 108]

3.1.7 70. léta 20. století až současnost

V posledním období prošel a nadále prochází vztah člověka a zvířete velkými změnami a mění svou dynamiku. S kolapsem moderního projektu se zhroutil i optimistický pohled na lidstvo. Adrian Franklin při popisu tohoto období poznamenává, že propukla takzvaná generalizovaná misantropie, kdy člověk začal být vnímán jako destruktivní druh vymykající se kontrole. Zvířata byla v kontrastu vnímána jako ve své podstatě dobrá, vyrovnaná a rozumná. Zároveň se stala obětmi chamtivé a bezcitné globální ekonomiky. [Franklin, A. 1999: 11] Antropocentrická praxe začala kolabovat, neboť i přes lidský pokrok bylo prostředí člověka nestabilní. V postmoderní době si člověk začal uvědomovat, že nadhodnotil svou významnost a přehodnotil své předpoklady o vztahu k ostatním živočišným druhům. Druhému živému tak byla připsána

větší významnost z ekologického i spirituálního hlediska. [Malamud, R. 2007: 23] Antropocentrický pohled na svět navíc zpochybňovaly i nové výzkumy a vědecké objevy, které poukazyvaly na to, že zvířata jsou více než nekompletní lidská bytost. [Sax, B. 2007: 43] I v současnosti je ale antropocentrický pohled stále široce zakořeněn ve všech tradicích, neboť je obtížné jej vyřadit. [ibid. 44]

Co se týká symbolické hranice mezi člověkem a zvířetem, Od 70. let 20. století byla pevná hranice nastavená modernitou vážně zpochybňována, ne-li v určitých případech odstraněna. [Franklin, A. 1999: 11] O propustnosti této hranice svědčí například zaměnitelnost lidí a zvířat v přátelství i lásce. [ibid. 13] Na psa, jakožto domácí mazlíčka, přestalo být pohlíženo jako na zvíře, ale stal se skoro člověkem. [Sax, B. 2007: 32] Hranice mezi člověkem a zvířetem je propustná pouze u některých druhů zvířat, neboť se postupně vytvořila pevná hranice mezi domestikovanými zvířaty klasifikovanými jako domácí mazlíčci a užitnými zvířaty. V postmoderní době usilují ochránci práv zvířat o narušení i této hranice. [Cherry, E. 2010: 458]

Díky vědeckému pokroku od 90. let 20. století proces domestikace ještě více akceleroval, pozměnila se jeho forma a vytvořily se nové podoby vztahu mezi člověkem a zvířetem. [DeMello, M. 2007: 67] V 21. století přešla domestikace od využívání přirozené inseminace k umělé a očitla se tak zcela v lidských rukou. S tímto vývojem se často reflektuje počáteční vztah člověka a domestikovaného zvířete, který stál na reciprocitě. Na počátku domestikace byl vztah mezi člověkem a domestikovaným zvířetem založen na vzájemné důvěře. Prostředí a přírodní zdroje byly sdílené jak lidmi, tak zvířaty. Během staletí ale domestikace změnila svou podobu na současný vztah dominance a kontroly člověka nad zvířetem. [ibid. 68] Hospodářská zvířata – prasata, krávy, kuřata – jsou produkována a navrhována pouze k jedinému účelu, a to, aby byla zkonsumována. Lidé začali být ještě více vzdáleni od toho, co jí [ibid. 76] a začali se emočně zdráhat k uznání původu masných výrobků. [Franklin, A. 1999: 161] V postmoderní době se ale změnilo nahlížení na hospodářské zvíře. Jestliže bylo předtím chápáno jako spasitel lidského zdraví, nyní se s ním začaly pojít asociace rizika a znečištění. Díky sériím problémů týkajících se zdraví člověka¹⁷ se od 70. a 80. let 20. století pozornost znovu soustředila na potravinářský průmysl. [ibid. 162] V důsledku toho

---

¹⁷K rizikům spjatým s konzumací masa se řadí kardiovaskulární choroby způsobené konzumací tučného, především červeného masa a infekce způsobené závadným masem jako například onemocnění BSE – takzvanou nemocí šílených krav. [Franklin, A. 1999: 162]

bylo možné od 90. let rozeznat mírný nárůst konzumace některých druhů masa a pokles konzumace u ostatních druhů mas. Došlo k restrukturalizaci masného průmyslu, který začal produkovat výrobky spjaté s menšími riziky a přizpůsobil se poptávce spotřebitele. Díky tomu se zásadně změnila i prezentace masa. Přestalo být na talíři ústřední částí pokrmu. Druhotným faktorem pro tuto změnu bylo i rostoucí znepokojení pramenící ze zabíjení hospodářských zvířat. [ibid. 189] Od 80. let se začalo šířit vegetariánství. Vegetariánské pokrmy se staly součástí běžné stravy. Restaurace například začaly nabízet bezmasou alternativu. Na konzumaci masa měla vliv i móda štíhlého těla a zdravého životního stylu. Díky tomu vzrostla obliba volných a tzv. „*stress free*“ chovů. [ibid. 202-203] Pro dynamiku trendu začleňování zvířete do společnosti je důležité, že zdravotní důvody omezení konzumace masa převažují nad etickými důvody. Zde lze nalézt paralelu se založením první vegetariánské společnosti v 19. století, jejíž prvním motivem bylo přesvědčení, že bezmasá strava je tělu více prospěšná než strava obsahující maso. [27 January 1847: *The roots of The Vegetarian Society* [online]]

Co se týká druhých živých v roli domácích mazlíčků, začali být zakořeněni v lidských životech ještě více než kdy dříve. Vztah člověka k domácím mazlíčkům tvaruje současnou kulturu. [DeMello, M. 2007: 88] Na vztah člověka se svým domácím mazlíčkem je v tomto období nahlíženo tak, že může být jedním z nejbohatších a nejvíc naplňujících druhů vztahu mezi člověkem a zvířetem, přičemž přináší spokojenost jak zvířeti, tak člověku. [ibid. 87] Od 90. let 20. století začaly být úzké polidštěné vztahy s domácími mazlíčky považovány za normativní, dokonce terapeutické. [Franklin, A. 1999: 11] Zde dochází k posunu v nahlížení na domácí mazlíčky, neboť se na úzký emocionální vztah s domácím mazlíčkem již nehledí s morálním podezřením. Lidé začali vyvozovat ze soužití s domácími mazlíčky výhody. Vznikly studie poukazující na fyzické i emocionální benefity. Z vlivů na fyzickou stránku člověka je to například snižování krevního tlaku, hladiny cholesterolu a rizika kardiovaskulárních onemocnění. K emocionálním benefitům se pak řadí více příležitostí k socializaci a omezování pocitu samoty. Zvířata mnohým lidem slouží jako náhrada rodiny a přátel, což je odborníky bráno za pochopitelný, ale tristní efekt moderního, odcizeného a industrializovaného života. Většina chovatelů domácích mazlíčků ale takto nevnímá. [DeMello, M. 2007: 88] Je zastáván názor, že soužití s domácími mazlíčky má vliv na empatii a soucit vůči ostatním. Vědci zkoumali souvislost mezi pozitivním přístupem ke zvířatům a soucitným chováním k lidem. Ačkoliv předběžné studie naznačovaly pozitivní souvislost, následné výzkumy

ji neprokázaly. Naopak, chovatelé koček vykazovali dokonce negativní závislost. Pozitivní korelace lze nalézt mezi pozitivním přístupem k domácím mazlíčkům a více humánním přístupem k ostatním zvířatům. [ibid. 89]

Změny v nahlížení na domácí mazlíčky reflektovala i ekonomika. V současné době hotely akceptují domácí mazlíčky jakožto hosty. Společnosti, které se zaměřují na produkty pro lidi, nabízejí výrobky i pro domácí mazlíčky. Potrava pro domácí mazlíčky se stává více chutná a reflektuje dietní trendy, zvířata mají vlastní lázně a „školky“. [DeMello, M. 2007: 89] Avšak ne vždy jsou dopady na domácí mazlíčky pozitivní. Rozšířil se trend množiren psů a koček, kde jsou zvířata chována v nepříznivých podmínkách pouze s cílem produkovat štěňata a koťata, aby mohla být následně prodána.¹⁸ [ibid. 83] Negativní aspekty v sobě nese i šlechtění. Určitá plemena psů a koček trpí genetickými vadami a mnoho moderních plemen by nepřežilo bez lidské péče. [ibid. 83] Od domácích mazlíčků je vyžadovaná bezpodmínečná láska a poslušnost, na oplátku jsou stále více vtaženi do lidských životů [ibid. 93] a mnohdy jsou plnohodnotným členem rodiny. Kontroverzním tématem je klonování domácích mazlíčků. V současné době, například v USA, má prakticky každý člověk mající 50 000 dolarů možnost nechat si naklonovat svého psa nebo kočku. [ViagenPets[online]]

S příchodem internetu se stal druhý živý – zvíře neoddělitelnou součástí nového virtuálního světa. Zvířata se stala hvězdami a atrakcemi ve vykonstruovaných situacích a umělém prostředí, ve kterých je nic netušící zvíře hlavním aktérem vtipného momentu. V tomto momentu je zvíře zbaveno své přirozené živočišné podstaty. Příkladem může být králík Oolong, projekt Japonského fotografa Hironori Akutagawa, který svého králíka fotil s nejrůznějšími předměty na hlavě. Randy Malamud tento trend označuje za novou elektronickou podobu fetišizace zvířecí formy, kdy se lidé s oblibou dívají na zvířata a rádi nechávají zvířata dělat bizarní věci. [Malamud, R. 2007: 12-13] Tento trend se rozšířil i do 21. století a jeho obsah intenzivně vyplňuje sociální síť.

Z výše uvedeného vyplývá, že status druhého živého se během doby velmi proměnil. Co se týká aspektu heterogenity, je zde opět dynamický vývoj poukazující na stále větší různorodost. Randy Malamud současný stav popisuje jako „*oslňující paletu zvířat, která nás obklopují* (překlad I.Š.)“. (Malamud, R. 2007: 3) Určitá zvířata člověk

---

¹⁸ V tomto případě se domácí zvíře stává objektem, s cílem zisku a bez emocionální připoutanosti.

hladí, určitá loví, z některých zvířat se staly filmové hvězdy, některá žijí v množnících a v laboratořích, některá nevnímáme, než aby došlo ke konfrontaci s jejich morálním statutem, na některá zvířata jsme fixováni, některá jsou módní, některá jsou subjekty zesměšňování a podobně. [ibid. 3] V současné době neexistuje žádná přírodní oblast za hranicí lidské kontroly a správy. Nedochází k soupeření člověka a zvířete o obsazení určitého prostoru. [ibid.14] Vzhledem k rozšíření komodifikace se divoká zvířata začala považovat za uprchlíky moderního kapitalismu a lidem se kontakt s divokou přírodou v tematických parcích, ekoturismu a masových médiích jeví jako opak konzumerismu. [Mullin, M. H. 1999: 216] Vztahy člověka a zvířete jsou tudíž velmi provázané a plně v rukou člověka. Zvířata se stala objekty lidské odpovědnosti, vnášející do lidských životů „*feelgood factor*“ blahodárný prvek. [Franklin, A. 1999: 50]

3.2 Dynamika morálního statusu zvířat

Co se týká morálního statusu zvířete v antickém Řecku, již ve starověku chovali lidé ke zvířatům ambivalentní vztah. Na jednu stranu měli s některými zvířaty vztah úzký, na druhou stranu si byli vědomi kvalit, kterými zvíře disponuje a které nejsou člověku vlastní – například, že některá zvířata mají větší sílu než člověk, jsou rychlejší a schopna nonverbální komunikace. To v lidech vzbuzovalo strach a respekt. Řekové si vysvětlovali jevy jako projevy božských znamení. V tomto období byla zvířata významnou součástí sakrálního světa. Božstva se do nich transformovala, jelikož reprezentovala jejich originální formu a zvířata sloužila také ke komunikaci s božstvy prostřednictvím obětování. [Sax, B. 2007: 30] Zvířatům byl dokonce připisován posmrtný život. V tomto období panoval strach z duší mrtvých zvířat, vykonavatelé oběti si proto nasazovali masku, aby jim duše obětovaného zvířete neublížila. [Lonsdale, S. H. 1979: 152-3] Z výše uvedeného vyplývá, že zvířatům je připisován určitý morální status, mají moc vzbudit v člověku pocit viny [ibid. 153] a hrají významnou úlohu v „jiném“ sakrálním světě. Divoká zvířata byla chována v chráněných posvátných územích, kam měli lovci se svými psi a zbraněmi zakázaný přístup. Tato zvířata byla určena pouze bohům a jejich zabítí bylo trestáno. [Hughes, D. 2007: 63] V posvátných vodách se pod hrozbou trestu smrti nesmělo rybařit. [ibid. 65] Zvířata byla také spojována s dětmi, dokládá to například fakt, že bohyně Artemis ochraňovala jak děti, tak zvířata. [ibid. 66] Na mnoha sochách pocházejících ze starověkého Řecka jsou vyobrazeny děti s ptáky, jakožto jejich

společníky. [Kalof, L. 2007: 5] Obhájce zvířecích práv a morálního statusu zvířat lze dle historika J. Donalda Hughese nalézt již v antice. Za zastánce zvířecích práv považuje například Plútarchorase, který se domníval, že zvířata mají určitý stupeň rozumu. [Hughes, D. 2014: 107] Tvrdil, že v nejčasnějším aténském právu byly pouze 3 mravní zásady: „*cti své rodiče, uctívej své bohy a neubližuj zvířatům* (překlad I. Š.)“. (Preece, R. 2006: 123) Dále pisatele okolo Pythagora, který ctil posvátnost všech forem života a prohlašoval, že zvířata mají duši. [Hughes, D. 2014: 107] Pythagoras byl vegetariánem a až do 19. století byla Pythagorova dieta synonymem pro vegetariánství. [*Animal Rights: A History Pythagoras* [online]] Již v antice je možné nalézt vědecký zájem o zvířata. Aristoteles se pravděpodobně účastnil pitev zvířat. Dále Řekové rádi vystavovali exotická zvířata a vybíraly na tyto výstavy vstupné. [Kalof, L. 2007: 14]

V nahlížení na morální status zvířete došlo k obratu v průběhu středověku. Jednalo se o velkou změnu dynamiky. Pokud byla v antickém období zvířatům přiznána významnost v sakrální sféře nebo prezence duše, v období středověku byla zvířata ze sakrální sféry vynechána. Ústředním principem, který určoval vztah člověka a zvířete ve středověku, bylo to, že zvířata náleží lidem. Tento vztah měl kořeny již na počátku domestikace, kdy lidé chovali psy jako společníky v lovu. [Salisbury, J. E 1994:13] Vliv na toto nahlížení měla křesťanská doktrína. S příchodem středověku a křesťanství zvířata ze sakrální sféry začala vypadávat a přestala fungovat jako prostředník mezi Bohem a člověkem, bylo to dokonce zakázané. Zvířatům byla odebrána duše, která by jim zajistila posmrtný život. Pořád se ale vyskytovala v kultu svatých. Pro některé světce je zvíře jejich typickým doprovodem. Svatý František na středověkých vyobrazeních je obklopen ptactvem, samotný Kristus je označován za beránka. Tento fakt odhaluje podobnost s pohanskými božstvy a zároveň blízkost k přírodnímu světu. [Sax, B. 2007: 31] Zvířata reprezentovala lidské vlastnosti – konkrétně ctnosti svatých, jinak ale středověcí teologové zdůrazňovali rozdíl mezi zvířaty a lidmi. Výše uvedené by se tedy dalo interpretovat jako úbytek morálního statusu zvířete. Objevují se sice v dobových knihách – bestiářích, ale zde fungují jako modely lidských sociálních rolí, nikoliv sama za sebe. Do 12. století byla zvířata jako morální exempláře závislá na Bibli a jejich interpretacích, neboť v raném křesťanství bylo studium zvířat zásadní pro interpretaci a porozumění Bible. [Resl, B. 2007: 11,14] Dle Tomáše Akvinského bylo hlavním účelem zvířete sloužit jako potrava. Životy zvířat nebyly zachovány pro samotná zvířata, ale pro člověka. Z toho vyplývalo, že zabít zvíře nebyl zločin. Zvířata existovala pouze pro lidskou

potřebu. Jediné omezení možnosti zabít zvíře nastalo v případě, že bylo zvíře něčím majetkem. [Salisbury, J. E. 1994: 43]

Názor, že Bůh dal lidem nad zvířaty absolutní moc, přetrval i v dalším období, tedy v 15. a 16. století. Avšak v 16. století došlo ke zrození soucitu a emocionální identifikaci se zvířaty, jak poznamenávají někteří současní autoři. Tato sympatie sice začala krystalizovat již v ranějších dobách středověku, ovšem v tomto období se změnila její dynamika. Autoři v 16. století upozorňovali na krutost praktik vůči zvířatům a docházelo ke ztotožnění s utrpením zvířat. [Boehrer, B. 2007: 26] V intelektuálních kruzích se kritizovalo nemilosrdné zacházení s domestikovanými zvířaty, například se zdůrazňovalo, že koně se musí opatrovat s láskou místo trestání. Začal být zpochybňován základ lidské nadřazenosti. Konkrétně lidská racionalita a odlišnost člověka a zvířete. Švýcarský teolog Jan Kalvín zastával názor, že jakožto Boží stvoření, zvířata také zasluhují respekt a lidské zacházení. Důležitou debatní otázkou bylo, zda zvířata mají duši či nikoliv. Soucit se zvířaty může vznikat ale i pod antropocentrickým úhlem pohledu. Lidé si začali být vědomi toho, že násilí na zvířatech může sklouznout k násilí na lidech, a to vnímali jako problém. [Edwards, P. 2007: 77-78] Dobře to ilustruje oblast lovu. V 16. století vytvořil protilovecký sentiment nové cítění pro zvířata ne proto, že by se apriori sympatizovalo se zvířaty, ale protože se začalo poukazovat na škodlivý vliv lovu na samotné lovce. Objevil se názor, že lov vede k jejich degeneraci a lovec samotný ponižuje svůj status na status zvířete, neboť z něj vzniká bestie. Došlo tak k prvnímu odsouzení lovu v Evropě. Lov tedy paradoxně přispěl ke vzniku nového pohledu na zvířata. Zpochybňovala se hlavní premisa lovu jakožto vznešené záležitosti, rozvíjelo se téma transformace člověka v bestii, prosazovala se důstojnost nejen pro lovce, ale i pro lovená zvířata a zvířatům byl přiznán stupeň a hloubka jednání jakožto živým stvořením. [Bergman, Ch. 2007: 66] V druhé polovině 16. století sepsal Jacques du Fouilloux, jeden z nejpopulárnějších manuálů o lovu. [Warthesen, A. 2007: 48] Z textu je patrné, že se lovná zvěř těšila vysokému respektu. Přítomnost striktních protokolů a rituálů a apel na jejich dodržování svědčil o statusu vysoké zvěře jakožto nejušlechtlejším protivníkovi a kořisti lovce. [ibid. 52-53] Z výše uvedeného vyplývá, že v tomto období existovalo vedle sebe několik paralelních pohledů na morální status zvířete: křesťanský pohled převzatý z předchozí éry, pohled soucitného cítění se zvířaty a v neposlední řadě snaha ochránit morální status člověka, která ve svém důsledku měla pozitivní vliv i na morální status zvířete. Co se týká interakce dynamik, je ale nutno poznamenat, že zájem o cítění zvířat

v intelektuálních kruzích se na konkrétních praktikách týkajících se například domestikovaných zvířat neprojevil. [Edwards, P. 2007: 77-78]

V období osvícenství prošel morální status zvířete významnou proměnou na filozofickém, vědeckém i náboženském poli. [Boehrer, B. 2007: 23] Jak již bylo zmíněno výše, předtím bylo dominantní teologické hledisko, na základě kterého mají lidé právo nakládat se zvířaty, jak uznají za vhodné. Revoluce v přírodních vědách v 17. století vedla k redukci statusu zvířete na objekt. Až do dob významného filozofa René Descarta ostatní myslitelé přisuzovali zvířatům určitý typ duše jakožto životně důležitého principu, ze kterého pramení schopnost motoriky, reprodukce, výživy, používat smysly a různě stupně paměti a racionality. V první polovině 17. století však přišel Descartes s myšlenkou, že zvířata duši nemají, tzv. *Bête machine* hypotéza. Tvrdil, že člověk by nebyl schopen rozeznat mezi živou a umělou opicí, ale mezi umělým a živým člověkem ano, a to díky schopnosti rozumu a řeči. Díky absenci duše nejsou zvířata schopna používat řeč, cítit bolest ani prožívat ostatní pocity. Smrt zvířete prezentuje Descartes jako něco, čím by se člověk neměl trápit. Hypotéza *Bête machine* se stala základní tezí karteziánů a byla obhajována a zutilizována křesťanskými apologetiky, vědci, filozofy a klasickými scholastickými mysliteli. Proti hypotéze se stavěli lidé z řad chovatelů domácích mazlíčků. Dále například francouzský básník a bajkař Jean de La Fontaine argumentoval, že zvířata mají materiální duši, která je složená z jemné látky, kterou sdílí s lidmi. [Senior, M. 2007: 41-43] V 18. století získala otázka morálního statusu zvířat novou filozofickou významnost, neboť nové debaty o duši zpochybňovaly karteziánský koncept *Bête machine*. Vznikla nová definice člověka, která spočívala v omezení důležitosti vztahu s Bohem. Významnou roli v redefinici člověka a zvířete hráli empirici. John Locke přehodnotil hodnotu pocitů a vnímání a z tohoto úhlu pohledu byla zvířatům přidělena nová blízkost k člověku. [Guichet, J. L. 2007: 145] Na syntéze různých směrů pracoval Jean Jacques Rousseau, jehož zájem o přírodu byl založen na racionálních i emocionálních pohnutkách. Tvrdil, že člověku nemůžeme porozumět bez zkoumání jeho ustanoveného vztahu s přírodou, vědomím, původem a historií. To ho přivedlo ke zvířatům. V knize *O původu nerovnosti mezi lidmi* (1755) prohlašuje, že každé zvíře má myšlenky, neboť má smysly. V tomto ohledu se člověk od zvířete liší pouze do určité míry. Někteří filozofové dokonce tvrdili, že mezi dvěma určitými lidmi je možné nalézt více rozdílů než mezi určitým člověkem a určitým zvířetem, a to na základě schopnosti jednat jako svobodný agent. Pro Rousseaua však zvířata nedisponovala základním rysem

charakteristickým pro člověka, takzvanou perfektabilitou. Tato vlastnost je přítomna v každém člověku, v jeho podstatě. Spočívá v tom, že lidé jsou schopni dosáhnout dokonalosti v tomto světě přirozenou cestou, odhalením svých přirozených mentálních a fyzických kapacit bez Boží milosti. [ibid. 146-151] Z analýzy vyplývá, že i v tomto období existovalo více paralelních přístupů v nahlížení na zvíře. Pokud bylo v předchozím období ospravedlňováno zabíjení zvířat tím, že existují pro lidský užitek, v 17. století je neetické chování ke zvířatům ospravedlňováno také tím, že zvířata jsou stroje, tudíž necítí bolest.

Mezi rokem 1800 a 1900 došlo v náhledu na morální status zvířat opět ke značným posunům a zaujímání mnohdy rozdílných stanovisek. Toto období bývá pojímáno jako „laskavé ke zvířatům“. [Kete, K. 2007: 18] Laskavý přístup ke zvířatům byl považován za součást buržoazní morálky a znamenal určitý stupeň civilizované společnosti. Motivy k vlídnému chování vůči zvířatům se netýkaly pouze samotného zabránění krutostem páchaných na zvířatech a zvyšování jejich morálního statusu. Skrze chování odměňující laskavý přístup se vyšší vrstvy snažily nižším vrstvám vtisknout jejich morální cítění. Například ve Francii se vedly kampaně proti zábavě malých venkovských chlapců – zabíjení ptačích mláďat a ničení jejich hnízd. [ibid. 4] Násilí na zvířatech bylo pokládáno za provázané s násilím na lidech. Dle francouzského spisovatele Jean – Antoine Gleize (1773-1843) by se francouzská revoluce obešla bez násilí, kdyby byli všichni vegetariáni. [ibid. 1] Vznik této nové hodnoty – soucitného přístupu ke zvířatům je tedy z jedné strany vysvětlován jako snaha elit vštípit nižší třídě své hodnoty, na druhé straně je považován za důsledek urbanizace a technologického pokroku, kdy obyvatelé měst začínají být fyzicky odděleni od hospodářských a divokých zvířat a objevuje se nostalgie pro venkovský život. Z dalšího hlediska je tato změna připisována obecně revoluci v evropské kultuře, která nově upřednostňovala emoce a empatii před osvíceneckým rozumem. [ibid. 5-6] V druhé polovině 19. století v Británii vyvstaly silné ohlasy proti vivisekci. Antivivisekční společnosti byly formovány všude po Evropě. Jejich zástupci tvrdily, že cit je lepším vodítkem k jednání než rozum, a postavili toto tvrzení proti vědeckým metodám. Jednalo se o útok na prvenství rozumu pramenící z obecné deziluze z racionality typické pro myšlení označované jako *fin de siecle*. [ibid. 21] Mužská, racionální a dravá věda byla nepřitelem. Ovlivňovala nahlížení člověka na zvíře, neboť vycházela z předpokladu fyzické podobnosti a morální odlišnosti člověka a zvířete. [ibid.20]

V 19. století přispěl Charles Darwin s teorií evoluce. Jeho dílo *O původu druhů* (1859) způsobilo převrat v evolučním myšlení a mělo vliv i na morální status zvířat. [Rowlands, M. 2007: 139] Jeho ideje o variabilitě díky přirozenému výběru byly v Evropě rychle akceptovány a nabízely nový model smýšlení o vztahu mezi člověkem a živočišnou říší tvrdící, že člověk je jen další druh na evolučním žebříčku. [Brantz, D. 2007: 86] Darwin tak vyřešil jednu z nejzajímavějších otázek 19. století o přírodním světě, kdy vysvětlil diverzitu forem života jak v současnosti, tak v minulosti. Argumentoval, že soutěž vedla k upřednostnění více výhodných charakteristik před méně výhodnými, které následně vymizely. Nositelé výhodných charakteristik přežili a rozmnožili se, zatímco ostatní nikoliv. [Kete, K. 2007: 21] Darwin dále poukazoval na stěžejní podobnosti mezi člověkem a zvířetem. [Rowlands, M. 2007: 139] Předpoklad tělesné blízkosti člověka a zvířete měl vliv nejen na morální status zvířete, ale i morální status člověka. Studium lidských ras a poznatky o rasách závisely na rozvíjejícím se chápání živočišných druhů. Na vysvětlení lidské reprodukce byly používány ty samé principy jako na vysvětlení reprodukce domestikovaných zvířat. Francouzský antropolog Sigismund Zaborowski-Moindron tvrdil, že člověk musí být studován dle stejných metod a principů jako ostatní druhy. Tyto náhledy vedly k argumentům o nadřazenosti Evropanů nad Afričany, Asiaty, původními obyvateli Austrálie i Nového Zélandu a zároveň o nadřazení vybraných Evropanů nad ostatními Evropany. [Kete, K. 2007: 22-23]

Z druhého úhlu pohledu se již od dob osvícenství prosazovala morální rovnost mezi lidmi. Pokud neexistovala žádná relevantní odlišnost mezi lidmi, jakýkoliv rozdíl v morálním zacházení byl považován za neospravedlivitelný. Tento přístup se projevil i v nahlížení na morální status zvířete na přelomu 18. a 19. století. Britský filozof a zakladatel utilitarismu Jeremy Bentham (1748–1832) připouštěl, že se lidé a zvířata v určitých a významných ohledech liší; tyto rozdíly ale nepovažoval za relevantní v morálním kontextu. Tvrdil, že otázka nezní, zda mají zvířata rozum nebo mohou mluvit, ale zda mohou trpět. [Rowlands, M. 2007: 137] Další významnou osobou se širokým vlivem byl britský teolog John Wesley (1703-1791), který zdůrazňoval podobnosti mezi lidmi a zvířaty. Přisuzoval zvířatům duši a tím i posmrtný život. Rozdíly mezi člověkem a zvířetem dle jeho názoru opět nebyly z hlediska morálního statusu relevantní. Na podobnosti mezi lidmi a zvířaty poukazoval i britský umělec Henry Salt

(1780-1827). Je známý svým argumentem, že pokud mají lidé práva, pak je mají zvířata nepochybně také. [ibid. 138-139]

Z výše uvedeného vyplývá, že na počátku 19. století byla zvířata v určitých akademických kruzích široce uznávána za vhodné objekty morálního zájmu a byl jim připisován aspoň částečný morální status. Implikace tohoto přístupu však byla jen zřídka explicitní. Nicméně mnoho současných nejuživnějších argumentů obhajujících morální status zvířat pramení z tezí postavených v tomto období. [Rowlands, M. 2007: 141]

Jak již bylo uvedeno výše, ačkoliv bylo na počátku 20. století rozšířeno morální cítění vůči zvířatům, jakožto dědictví minulého období, modernizace preferovala lidský pokrok. Pro toto období, označované jako modernita byl typický optimistický pohled na člověka a lidstvo. Sociální pokrok byl v modernitě prioritou. Stál nad morálními zájmy zvířete. [Franklin, A. 1999: 9] Zvířata vypadla ze symbolického světa, kam se během 19. století dostala. Podstatně se změnilo nahlížení na zvíře z ekonomického, politického i kulturního hlediska. [ibid. 48] Praktiky jako destrukce přirozeného habitatu zvířat, rozšíření laboratorních pokusů na zvířatech či zřízení velkochovů byly vždy obhájeny jejich přispěním k většímu lidskému blahu. [ibid. 9] Modernita byla orientována na člověka, měla za cíl zlepšit podmínky chudých vrstev. Dělníci žili na hranici životního minima, většina dětí postrádala adekvátní lékařskou péči, ženy neměly volební právo a černoši a domorodí obyvatelé postrádali občanská práva. Dokud nebyli lidé vysvobozeni z nouze a dominance ostatních, idea na radikální reformu vztahu člověka a zvířete byla nemyslitelná. [ibid. 52] Z hlediska morálního statusu zvířete došlo k jeho vyčlenění. Pohled na zvíře byl antropocentrický, druhý živý stál na druhém místě. Pro počátek 20. století byl charakteristický nárůst experimentální biologie a medicíny. Laboratoře vyžadovaly velký počet zvířat. Výzkumníci se snažili prezentovat laboratorní zvířata (převážně psy) v souladu s hlavním proudem kulturních porozumění akceptovatelnosti jejich použití a zakrývat některé aspekty laboratorní práce, které by nebyly v jednotě s názory ochránců zvířat. V laboratoři docházelo k eliminaci odkazování ke psu jakožto ke zvířeti, například tím, že se psi označovali číslem. Zároveň se rozvíjely strategie pro zlepšení negativního mediálního obrazu experimentování se psy. [Rader, K. A. 2007: 130]

Od 70. let 20. století začalo opět docházet k výrazným proměnám dynamiky morálního statusu zvířat. Bylo to období, kdy se postupně upouštělo od moderního

projektu a vytrácel se morální antropocentricky orientovaný rozměr modernity. [Franklin, A. 1999: 49] Začala převažovat kultura ovládaná ekonomickým racionalismem, individualismem, etnickým konfliktem a konzumerismem. Společnost se stala chaotickou a docházelo k oslabování rodinných, sousedských i třídních vazeb. [ibid. 50] Změny ve společnosti se projeví i ve vztahu člověka a zvířete a měly vliv na jeho morální status. Postmoderní vtať člověka a zvířete je charakteristický silným emocionálním a morálním obsahem, větší škálou zapojení lidí a poptávkou po větší regulaci a pořádku. [ibid. 48] O změně dynamiky morálního statusu zvířat svědčí například rozvoj rozličných hnutí v 60. a 70. letech minulého století. Tato hnutí stála na intelektuálních přístupech, které si kladly za cíl obnovit smysl pro posvátnost přírody. S nadějí, že toto smýšlení přiměje společnost spontánně chránit zvířata a životní prostředí. Jednalo se například o ekofeminismus, ekopsychologii, enviromentální hnutí nebo hnutí za práva zvířat. Enviromentální hnutí se soustředila na živočišné druhy a ochranu jejich habitatů; hnutí za práva zvířat se soustředila na zvířata jakožto individua. Zatímco enviromentální hnutí zdůrazňovala odlišnosti zvířat od člověka, hnutí za práva zvířat naopak vyvozovala morální status zvířete od lidského. První den země byl oslavován v roce 1970. [Sax, B. 2007: 39]

Morálním statusem zvířat se v tomto období začala zabývat řada odborníků v sociálních vědách. Za kmotra pozdně moderního etického přístupu ke zvířatům je považován Německý teolog a etik Albert Schweitzer, který obdržel v roce 1952 Nobelovu cenu míru. Jeho doktrína vycházela z biocentrického¹⁹ soucitu ke všem bytostem. Inspiroval se východní filozofií, neboť západní filozofie tento aspekt postrádala. [Acampora, R. 2007: 138] V 70. letech 20. století se „Bibli“ nové vlny nekompromisních obhájců zvířat stala kniha *Animal Liberation* od Petera Singera. [ibid. 142] Peter Singer také proslavil slovo *speciesismus*, které poprvé uvedl psycholog Richard Ryder. Označil jím stav, kdy zájmy zvířat nejsou zvažovány v etickém jednání či politice. Speciesismus je pak považoval za morálně nepřijatelný stejně jako sexismus nebo rasismus. [ibid. 142-143] V následujícím desetiletí bylo vydáno další stěžejní dílo *The Case for Animal Rights* od Toma Regana. Regan zastával názor, že aspoň některá zvířata by měla být nositeli aspoň základních práv. Praktické následky vyplývající z tohoto tvrzení jsou například úplný zákaz vivisekce, omezení konzumace masa a zrušení lovu jakožto komerčního sportu. [ibid. 144-145] Než byla zvířecí etika ustanovena jako součást filozofie v 70. a

---

¹⁸Biocentrismus – přesvědčení, že práva a potřeby lidí nejsou důležitější než ta ostatních cítících bytostí. [biocentrism[online]]

80. letech, mělo obhajování zvířecích práv dlouhou tradici. Obháječi však byli pokládáni za sentimentální romantiky v negativním slova smyslu. [ibid. 146]

3.3 Dynamika právního statusu zvířat

Z rozboru dynamiky právního statusu zvířete vyplývá, že po převážnou část analyzované historie bylo zvíře v právním řádu považováno za objekt. Výraznější změny v dynamice je možné pozorovat až od novověku, kdy začalo být v některých případech právně upravované například kruté zacházení se zvířaty. Motivy pro tuto ochranu se ovšem v jednotlivých obdobích lišily; ne vždy bylo primárním zájmem blaho zvířete. Na následujících řádcích bude rozvíjena teze, že násilí na člověku bylo v historii považováno za spjaté s násilím na zvířatech a že zákony a nařízení upravující násilné a kruté jednání člověka vůči zvířeti měly za úkol ochránit a priori člověka samotného a jeho zájmy, nikoliv zvíře. Zajímavým fenoménem, diskontinuitním na časové ose, který mění dynamiku právního statusu zvířete, jsou středověké a raně novověké soudní procesy se zvířaty.

Antické římské právo bylo prostoupeno otázkou vlastnictví. [Sasoon, J. 2005: 55] V tomto právu byla zvířata považována za objekt a klasifikována jako „majetek, tudíž věci bez vrozených práv“. (Patterson, Ch. 2003: 31) Pokud byla v zákonech zvířata zmíněna, jednalo se o „otázky vlastnického práva a náhrad škod, tedy v podstatě otázky právních vztahů mezi lidmi“. (Müllerová, H.; Stejskal, V. 2013: 97) Vlastník tedy nesl za své zvíře zodpovědnost. Vyplývá to například ze Zákonů 12 desek²⁰: pokud zvíře někomu ublížilo, musel jeho majitel nahradit škodu. V případě, že majitel odmítal vyšší odškodnění přijmout, musel se zvířete, které způsobilo škodu, vzdát. [The Laws of Twelve Tables [online]] Vlastníka nikdy neměla divoká zvířata, ptáci a ryby. [Maine, H. S. 1999: 136] Divoká zvířata byla považovaná za tzv. „věci ničí (*res nullius*)“. (Müllerová, H.; Stejskal, V. 2013: 98)

Jako zvířata a majetek byli někdy v antickém právu klasifikováni i otroci. [Sasoon, J. 2005: 57] Dávání na roveň zvíře, věc a člověka, který nedisponuje určitým statutem, vyplývá i ze způsobu pohřbívání. V Homérových básních je popsána situace,

---

²⁰ Zákon 12 desek zachycuje „římské zvykové právo v 5. stol. př. n. l.“. (Müllerová, H.; Stejskal, V. 2013: 97)

kdy mrtvolu člověka „spálili na hranici a s ní i věci, které byly mrtvému za živa milé, jako zbraň, zvířata a mimo to zajatce“. (Šílený, T. 1947: 90)

Vztah mezi člověkem a zvířetem upravoval například římský Theodosiánský kodex, který mimo jiné zakazoval přetěžovat koňské hřbety. Těm, kdo pravidla kodexu porušili, byly ukládány penalizace. Některé interpretace považují toto nařízení za důkaz toho, že Římané nebyli ve skutečnosti ke zvířatům tak krutí, jak se o nich traduje. [Clutton-Brock, J. 2007: 88] Další názory hovoří o tom, že se pravděpodobně nejednalo o ochranu zvířat, která materiál převážela (osli, koně a muly), ale cest, po kterých se náklady vozily. Nepřetěžování vozů a zvířat dále znamenalo ušetření výdajů za opravy vozů způsobené nepřiměřenou vahou břemene. Přetěžování mělo navíc negativní vliv i na rychlost dopravy. [Weller, A.[online]]

Ve středověku a raném novověku nedošlo v otázce právního statusu k výrazným změnám. Z římského práva byla převzata doktrína „řazení zvířat mezi věci v právním smyslu“.²¹ (Müllerová, H.; Stejskal, V. 2013: 97) První dílčí nařízení a zákony na ochranu zvířat se začaly vyskytovat až v 17. století. Pokud byl ve středověku zákonem upravován vztah člověka a zvířete, byl opět kladen důraz na vliv opatření na člověka. Příkladem může být dekret ze 13. století ustanovený na čtvrtém lateránském koncilu, který zakazoval lov klerikům, neboť tato činnost byla spojena s velkými finančními výdaji. [Resl, B. 2007: 2] Jestliže bylo na počátku novověku usilováno o zákaz lovu divokých zvířat, bylo to, jak je zmíněno v předchozí kapitole, díky posuzování negativního vlivu na lovce, nikoliv zvířata.

Zajímavým jevem byly středověké a raně novověké soudní procesy se zvířaty. Jsou charakterizovány jako „fenomén zcela vybočující z rámce jakýchkoli dnešních i historických právních přístupů ke zvířatům“. (Müllerová, H.; Stejskal, V. 2013: 95) Méně známý je fakt, že soudy se zvířaty se odehrávaly již v antickém Řecku. [Francione, G. 1995: 291] Antické soudy byly založené na principu odplaty. Pokud byla zločinem narušena mravní rovnováha společnosti, něco nebo někdo musel být potrestán, jinak by došlo k neštěstí a ke zvrácení lidského zdaru. [ibid. 93] Například dle Drakónova zákoníku: cokoliv zaviní smrt člověka svým pádem, musí být vyhlazeno nebo vypuzeno z území. [Blackstone, W. 1893: 301] Ve středověku a raném novověku byla ale zvířata

---

²¹ Což znamenalo, že zvířata stále „podléhala plně režimu vlastnického práva včetně jeho ochrany“. (Müllerová, H.; Stejskal, V. 2013: 97)

souzena na základě jiného principu. Zvíře bylo považováno za jednatelství agenta. [Francione, G. 1995: 93] Soudy probíhaly mezi 13. až 18. stoletím [Cohen, E. 1986: 11,15] a měly stejné náležitosti jako soudní procesy s lidmi. Vrcholný výskyt těchto soudních procesů je datován k roku 1600. [Girgen, J. 2003: 117] Zvířata byla souzena jak u světských, tak náboženských soudů podle druhu zločinu. Narušení veřejného pořádku spadalo pod církevní soudy. Obviněnými byli hlavně škůdci jako hmyz a krtci. Poranění nebo smrt lidské bytosti projednávaly světské soudy. Zde byla zvířata souzena jako individua a řízení se týkala především domestikovaných zvířat. [ibid. 99] Ze studia historických materiálů vyplývá, že „*tyto procesy byly mimo vši pochybnost míněny naprosto vážně (...), nebyly produktem nějakou středověkou magií ovlivněných lidových vrstev, nýbrž byly vedeny profesionálními vystudovanými právníky a (...) byly i vážně diskutovány na univerzitní půdě*“. (Müllerová, H.; Stejskal, V. 2013: 99) Na zvířata se vztahovala stejná soudní řízení jako na člověka. Někdy dokonce přebývala s lidmi ve stejném vězení. [Girgen, J. 2003: 111] Soudobé interpretace tohoto fenoménu se liší. Upozorňuje se na změkčování hranice a nacházení analogií mezi člověkem a zvířetem od 12. století.²² [Müllerová, H.; Stejskal, V. 2013: 116] V tomto kontextu domestikovaná zvířata stejně jako lidé disponovala určitou mírou svobodné vůle. Vyplývá to z faktu, že byly u soudů brány v potaz polehčující a přitěžující okolnosti. Polehčující okolností mohlo být mládí zvířete a přítomnost špatného vzoru. Takto byla například zproštěna viny selata, jež spolu se svou matkou zabila malého chlapce. [Girgen, J. 2003: 110] Přitěžující okolností mohla být krutost a zuřivost zvířete. [ibid. 111] Další teorie hovoří o „*posilování či demonstraci role a moci státu a církve*“. (Müllerová, H.; Stejskal, V. 2013: 114) Právo bylo považováno za univerzální atribut použitelný pro celou přírodu. Zvířata fungovala jako subjekty univerzálního práva. Jelikož byla v hierarchii umístěná pod člověkem, musela se vyvarovat ubližování člověku. [Cohen, E. 1986: 15] Další teorie připisují rozšíření a oblibu soudních procesů se zvířaty strachu z nadpřirozeného, nevysvětlitelného a neznámého. [Müllerová, H.; Stejskal, V. 2013: 115-116] Dle Tomáše Akvinského zvířata měla být souzena pouze za činy, ve kterých fungovala jako nástroj Satana. [Francione, G. 1995: 93] Úlohou soudů bylo „*odstranit chaos a nastolit řád ve světě plném náhod a v rámci toho také učinit nevysvětlitelné nehody vysvětlitelnými jejich*

---

²² Zvířata se vyskytovala v umění i v náboženských textech, sloužila k přirovnání a příkladům. [Müllerová, H.; Stejskal, V. 2013: 116] V textech krásné literatury byla zvířata vybavena schopností myslet. [Resl, B. 2007: 16] „*To patrně souviselo se změnami v soužití mezi člověkem a zvířetem, např. s užším sepeřím s domácími užitkovými zvířaty žijícími s člověkem (...) a snad i vyšším počtem chovaných zvířat.*“ (Müllerová, H.; Stejskal, V. 2013: 99)

redefinováním jako zločinů. Tedy vlastně neustále znovu potvrzovat víru lidí v řád a smysluplnost věcí a vytěšňovat náhodu“. (Müllerová, H.; Stejskal, V. 2013: 116-117) Z analýzy středověkých a raně novověkých soudů vyplývá, že zvíře bylo za určitých okolností považováno v právním řádu za objekt, ale zároveň mu byla připsána schopnost činit základní rozhodnutí, a tudíž mohlo být považováno i za právní subjekt.

Jak bylo zmíněno v úvodu kapitoly: první zákony a nařízení upravující ochranu zvířat pocházely z novověku, konkrétně ze 17. století. V roce 1635 byl v Irsku vydán *„zákon proti zapřahání do pluhu za ocas. (...) Tyto praktiky označil zákon výslovně jako týrání zvířat a stal se tak možná vůbec prvním předpisem, který právně postihoval (kriminalizoval) kruté zacházení se zvířaty“.* (Müllerová, H.; Stejskal, V. 2013: 97) V tomto období vznikaly první zákony a dílčí nařízení chránící zvířata před týráním i v Británii. V roce 1654 byla ustanovena vyhláška tzv. *Protectorate Ordinance* zakazující kohoutí zápasy a usmrcování kohoutů přivázaných ke kůlu kamením. Podobné události vedly k narušování veřejného pořádku, neboť byly silně asociovány s pitím a hazardními hrami. Tato vyhláška je považována za první evropský zákon o ochraně zvířat. [Kete, K. 2007: 2] V 18. století se společnost dále formovala proti krvavým sportům a rostl odpor proti aktivitám narušujícím veřejný pořádek. [ibid. 2]

Další změnou mající vliv na vztah člověka a zvířete byl konec královských lovů ve Francii v důsledku Velké francouzské revoluce koncem 18. století. [Warthesen, A. 2007: 71] Právo lovit, jež bylo exkluzivním právem šlechty a bohatých vlastníků půdy, bylo během Velké francouzské revoluce hojně napadáno. Důvodem bylo právo následovat lovnou zvěř přes hranice pozemků, i když to znamenalo znehodnocení úrody. Lovy zároveň znamenaly velké výdaje, jež spolu s ostatními náklady královského dvora podnítily propuknutí revoluce. [ibid. 71] Z uvedeného vyplývá, že motiv zákazu královských lovů měl primární zájem o úpravu vztahů mezi lidmi a nebyl orientován na zvíře jako takové. Co se týká tehdejší přijaté legislativy v Británii, i ta především upravovala vztahy mezi lidmi. Zaměřovala se *„ve vztahu ke zvířeti pouze na ochranu vlastnictví“.* (Müllerová, H.; Stejskal, V. 2013: 123)

Nový způsob chování odměňující empatii, soucit a omezování zlostných projevů, který se rozvinul v 19. století, [Kete, K. 2007: 3] se projevil i v právním statusu zvířete. *„To, co dnes nazýváme právní ochranou zvířat, je (...) fenoménem zcela novodobým, mající svůj počátek až v 19. století. Pokud byl nějak regulován vztah člověka k chovaným*

zvířatům, pak se tak dělo nikoli prostředky práva, ale prostředky morálky a náboženství.“ (Müllerová, H.; Stejskal, V. 2013: 95) Na počátku 19. století byl v Británii hlavním předkladatelem návrhů zákonů zakazujících kruté zacházení se zvířaty Lord Erskine. Zdůrazňoval propojení násilí páchaného na zvířatech s násilnostmi ve společnosti. [Thomas, K. 1983: 151] V roce 1835 byl v Británii přijat *British Cruelty to Animals Act*, [Kete, K. 2007: 2] jež byl v roce 1849 nahrazen zákonem o prevenci týrání zvířat *The Prevention to Cruelty Animals Act*. Ochrana byla vztažena na jakákoliv zvířata – tedy domestikovaná i volně žijící. [Müllerová, H.; Stejskal, V. 2013: 127] V roce 1876 byl ustanoven zákon *Cruelty to Animals Act 1876*, který ochraňoval pokusná zvířata. „*Tento zákon založil trestnost pokusů na živých zvířatech, u nichž se předpokládalo způsobení bolesti, ledaže by se prováděly za účelem rozvíjení fyziologických znalostí, šetření či prodloužení života nebo zmírnění utrpení.*“ (ibid. 121) Zajímavé je, že zvířata byla v Británii pod právní ochranou ještě před zrušením otroctví a ochranou dětí před využíváním industriálním kapitalismem. [Kete, K. 2007: 3] V roce 1824 byla založena v Británii *Society for the Prevention of Cruelty to Animals* (SPCA), jež se v roce 1840 pod patronátem královny Viktorie stala *Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals*. Jejím úkolem bylo šířit osvětu, vzdělávat a prosazovat zákony a hlavním motivem bylo potlačení nebezpečných žvlů ve společnosti. [Kete, K. 2007: 2] Británie na přelomu 18. a 19. století je v současnosti považována „*za kolébku novodobé právní ochrany zvířat*“. (Müllerová, H.; Stejskal, V. 2013: 121) Ve Francii bylo od roku 1850 zakázáno Grammontovým zákonem (*La loi Grammont*) veřejné násilí na zvířatech. Podnětem bylo položení rovnítka mezi násilím na zvířatech a politickým násilím v kontextu Únorové revoluce v roce 1848. I ve Francii byla založena společnost na ochranu zvířat *Société Protectrice des Animaux* v roce 1845. V tomto období se dále společnosti na ochranu zvířat zakládaly v Německu, Švýcarsku a Švédsku. [Kete, K. 2007: 1-3]

Z analýzy vyplývá, že v tomto období se společenské názory na morální status zvířete propojují s právním statutem zvířete a vznikají konkrétní právní opatření. Interpretace motivů k zavedení zákonů se mezi současnými historiky a sociálními vědci liší. Například dle Adriana Franklina Keith Thomas příliš zdůrazňoval provázanost násilí na zvířatech s násilím na lidech. [Franklin, A. 1999: 35] Harriet Ritvo argumentuje tím, že aby měly návrhy zákonů proti krutostem na zvířatech dostatečnou podporu a byly přijaty, musely se udělat poutavými. V kampaních tedy byly prezentovány jako otázka

sociální kázně pracujících tříd. [Franklin, A. 1999: 35] H. Müllerová a V. Stejskal uvádí, že „v případě veřejného pořádku šlo vlastně o první zákonný důvod, pro který bylo možno alespoň do omezení míry chránit zvířata před týráním“. (Müllerová, H.; Stejskal, V. 2013: 123)

Ve 20. století byla upřednostňována jiná témata, než právní a morální status zvířete. V roce 1911 prošla obecná úprava ochrany zvířat v Británii změnou navazující na zákony z 19. století. Tento zákon byl pak na dalších téměř 100 let zakonzervován, neboť stagnoval zájem o životní podmínky zvířat. Během období kolem světových válek se začal tento zájem dokonce snižovat. [Müllerová, H.; Stejskal, V. 2013: 130-131] Zákon z roku 1911 byl „základním pramenem právní úpravy zvířat před týráním až do přijetí zákona *Animal Welfare Act* v roce 2006“. (ibid. 130) Změny v evropské legislativě následovaly trend začleňování zvířete do společnosti od 70. let. Rada Evropy tak přijala v posledních cca 40 letech systém dohod na „ochranu zvířat chovaných v podmínkách lidské péče“. (ibid. 155) Některé z nich jako Evropská dohoda o ochraně zvířat v mezinárodní přepravě (1968), Evropská dohoda o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely (1976), Evropská dohoda o ochraně jatečných zvířat (1979) nebo Evropská dohoda o ochraně obratlovců používaných pro pokusné a vědecké účely (1986) výrazně ovlivnily podobu práva Evropské Unie. [ibid. 155-158] Mezníkem byl rok 2009, neboť v tomto roce byl zvířatům Lisabonskou smlouvou přiznán status vědomých stvoření. V Hlavě II, Článku 13 stojí následující: „Při stanovování a provádění politik Unie v oblastech zemědělství, rybolovu, dopravy, vnitřního trhu, výzkumu a technologického rozvoje a vesmíru zohledňují Unie a členské státy plně požadavky na dobré životní podmínky zvířat jako vnímajících bytostí.“ [Sochorek, J. [online]]

V českém soukromém právu, které bylo historicky založeno na pojetí zvířete v římském právu, došlo ke změně statusu právního zvířete v roce 2012. V občanském zákoníku z roku 2012, jež nabyl účinnosti 1. 1. 2014, je v paragrafu § 494 uvedeno: „Živé zvíře má zvláštní význam a hodnotu již jako smysly nadaný živý tvor. Živé zvíře není věcí a ustanovení o věcech se na živé zvíře použijí obdobně jen v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze“. (§ 494 paragraf 494 [online]) Zvíře ovšem není bráno jako plnohodnotný právní subjekt, neboť se na zvíře se aplikují ustanovení týkajících se věcí, pokud to neodporuje povaze zvířete. Je považováno za ne-věc. [Müllerová, H.; Stejskal, V. 2013: 313]

3.4 Dynamika symbolického statusu zvířat

Z analýzy vyplývá, že ve všech obdobích ve zkoumaném historickém úseku byla zvířata nositeli symbolického významu, který propůjčoval jejich majitelům nebo lidem, kteří byli s nimi spojováni, daný status. Jedním ze zvířat, které v období antiky symbolizovalo vysoký status a bohatství, byl kůň. Vyšší třídy byly nazývány jmény, která indikovala vlastnění koně, například *hippeis* v Aténách nebo *equites* v Římě. [Kalof, L. 2007: 2] Dalším zvířetem, které mělo symbolický status, byl býk. Býci fascinovali člověka svou silou, kuráží a plodností. Poražení býka značilo triumf lidské kultury nad soupeřící přírodou. List hrdinských činů Herkula a Thesea obsahuje i poražení býka. [Shelton, J. 2007: 102] Býci reprezentovali maskulinitu. [Kalof, L. 2007: 2] Zvířata také představovala dar (byla dávána darem cizím vůdcům) a reprezentovala bohatství. Zahrady se zvířaty byly situovány v blízkosti obydlí majitelů, aby mohla být majitelem a návštěvami kdykoliv pozorována i lovena. [ibid. 7] K demonstraci a podporování statusu sloužilo v antickém Římě i veřejné zabíjení zvířat a lidí nemající právní status. Vládci podporovali opulentní a exotická představení, aby potěšili lid a zajistili si tak jeho popularitu. Na vysvětlení popularity zabíjení vysokého počtu zvířat dnes existuje několik interpretací. Jedním z důvodů je i demonstrace statusu a bohatství prostřednictvím zabíjení exotických a drahých zvířat. [ibid. 8] Zvířata hrála v neposlední řadě významnou úlohu jako platidlo. Před vynalezením peněz byly krávy měřítkem bohatství, a byly směňovány mezi rodinou ženicha a nevěsty jakožto věno. [Lonsdale, S. H. 1979: 147]

Již od antiky byl lov jakožto sport částí vztahu člověka a zvířete, ve kterém zvíře mělo vliv na symbolický status člověka. Středověké lovy pak v sobě nesly mnoho významů týkajících se určitého postavení člověka ve společnosti. Například lov medvěda byl určený pouze pro krále. Různé sociální skupiny měly různé lovecké zvyklosti. Chudí si nemohli dovolit pořídit si a následně se starat o psy a ptáky, kteří byli typičtí pro aristokratické lovy. [Smets, A.; Van Den Abeele, B. 2007: 59] Sociální status ve středověku symbolizoval i materiál, ze kterého bylo vyrobeno ošacení. Zvíře v této éře představovalo pro jeho výrobu esenciální zdroj materiálu. Některé materiály byly určeny pouze pro elitu. Mnohé detaily jako například kožešina na oblečení spadaly pod objekty právní regulace. Řada evropských vlád usilovala o hierarchické rozvrstvení společnosti. K tomu dopomáhaly takzvané zákony proti přepychu, které regulovaly přístup k luxusním komoditám, aby tak posílily žádanou strukturu ve společnosti. [Resl, B. 2007:

7] Od statusu se odvíjela i skladba a styl konzumace pokrmů. Maso patřilo do pokrmů aristokracie prakticky na denní bázi se speciálními zvyklostmi během oslav. Jídelníček rolníků se skládal především z obilovin, maso si obstarávali pomocí lovců. [ibid. 5] Chov zvířat ve zvěřincích byl záležitostí bohatých královských rodin, docházelo tak k symbolickému oddělení těchto lidí od lidí z nižších vrstev. Z exotických zvířat se nejčastěji chovali lvi, kteří sloužili jako emblémy královské moci. Zvířata z aristokratických a královských zvěřinců byla příležitostně vystavována, aby tak návštěvníkům veřejného vystavování, průvodů a divadelních představení připomínala společenskou dominanci jejich majitelů. [Kiser, L. J. (2007):106-107]

Pro období 15. a 16. století bylo typické intenzivní zaujetí různými genealogicky danými postaveními ve společnosti. [Boehrer, B. 2007: 13] Následkem toho nabýval symbolický status zvířete v této éře významně na dynamice. [ibid. 1] Zvířata byla stejně jako ve středověku sama nositeli různých druhů sociální významnosti. Sloužila jako atributy lidem, ke kterým byla přidružena. Na jednu stranu mohla svědčit o postavení majitele v hierarchii společnosti, pomáhat upevňovat a chránit jeho urozenost, na druhou stranu získání některého druhu zvířete do vlastnictví mohlo jeho majiteli ulehčit stoupání ve společenském žebříčku. Symbolický status se odvíjel nejen od živočišných druhů, ale i od plemen. S tímto se dalo setkat například u koňů a psů. Určité chovy se považovaly za znaky hodností a výsad. Například vlastnění jezdeckého koně značilo značný sociální předěl. [Edwards, P. 2007: 94] Velký vliv na materiální kulturu měla také exotická zvířata. V tomto období začala móda preparování zvířat, aby si lidé mohli uchovat krásu exotických zvířat přivezených z mořeplaveb. [Boehrer, B. 2007: 13] Exotická zvířata chovali ve svých zvěřincích i církevní hodnostáři a papež. Katoličtí princové přispívali do papežských zvěřinců ze svých vlastních chovů. Tyto dárky v sobě opět nesly symbolický význam. Mezi světskou aristokracií takovéto dary vyměňované mezi sebou představovaly směs přátelství a rivality. [ibid. 20] Za vysoce stratifikovanou a exkluzivní záležitost byl na přelomu středověku a novověku nadále považován lov. Lov byl nepřetržitě vnímán jako aristokratický sport, který v sobě nesl nesmírný symbolický význam, fungoval jako znak sociálního statusu a byl politickým jazykem sám o sobě. Lov jakožto sport byl i nadále typický umělou podstatou, formalizovaností a pravidly. [ibid. 59]

I v následujícím období, tedy 17. a 18. století by lov, jakožto vysoce ritualizovaná hra pronásledování a zabíjení, stále spjatý s definicí identity člověka. Nadále byl vysoce spojen s maskulinitou a nedostatečný projev maskulinity byl považován za nežádoucí. Asociace mezi nelibostí k lovu a feminitou se projevovала ve Francii od vlády Jindřicha III., (tj. druhá polovina 16. století) až do 18. století. [Warthesen, A. 2007: 47] Ačkoliv se ženy také účastnily lovu, měly svou specifickou úlohu spočívající v pozorování událostí nebo následování psů na koňském hřbetu. Některé části lovu jako kuchání zvěře byly považovány za nevhodné pro ženy a děti a odehrávaly se za jejich zraků. Lov hrál důležitou roli ve dvorní kultuře zaplňující většinu odpolední v týdnu. Definoval vztah monarchy k přírodnímu světu a byl důležitým svědectvím o jeho suverenitě. Zároveň byl lov příležitostí pro představení důležitých lidí a nabízel mnoho cest, jak dát na odiv své zásluhy a stoupat na dvorním společenském žebříčku. [ibid. 57] Chov domácího mazlíčka byl normálním znakem domácnosti střední třídy. [Raber, A. K. 2007: 87] Ženy měly zálibu v malých psíčkách. [ibid. 88]

Symbolický status zvířete se projevovал v lovech i v 19. století. Pokorný (2011) poznamenává, že „[l]ovecká motivace šlechtických elit v 19. století vycházela z minulosti. Nejvíce šlo o to, dát na odiv své lovecké schopnosti a umění. Trofeje tvořily základ moderní rodové historie a hony byly stále často využívány ke snazšímu proniknutí do vyšších pater společnosti“. (Pokorný, P. [online]) Dalším symbolem bohatství a dobrého postavení ve společnosti byla v 19. století byla konzumace masa. [Franklin, A. 1999: 10] Co se týká domácích mazlíčků, v tomto období se již chovali lidmi napříč hierarchickým rozdělením společnosti, avšak umístění na společenském žebříčku stále odráželi. Vyšší status člověka značil chov psů s rodokmenem, zatímco oříšci byli spojováni s lidmi pochybné pověsti. Psi vlastnění chudou pracující třídou byli důvodem k znepokojení u středních tříd, neboť se k nim dle nich jejich majitelé chovali hrubě a násilně. Městská chudina navíc neměla pro své psy dostatek potravy. Nižší pracující třída s oblibou chovala i holuby, kanáry a myši, neboť byly levné, ne-li zadarmo. Domácí mazlíčci v sobě nesli i symbolické významy. Například střední třída považovala kanáry za symboly domácího štěstí a prostředky k posílení harmonie domácnosti. [Armato, S. 2015: 26-30]

I ve 20. století hrála zvířata významnou úlohu v rozlišování sociálního statusu. Subjektem diferenciací byl nadále chov domácích mazlíčků. Sociální identita investovaná do domácích mazlíčků zrcadlila sociální třídu. Bohatí chovali poníky, větší a více exotická chovná psí plemena, asijská plemena koček a podobně. Pracující třída

chovala spíše křížená plemena psů a koček, obyčejné holuby, králíky a myši. Chovná plemena, především psů, byla výsledkem inovací 19. století, které jasně poukazovaly na zavedené i nově vznikající rozdíly, pozice a hierarchie mezi jejich vlastníky. [Franklin, A. 1999: 59-60] Silně třídně diferenciovaný byl i rybolov. Kategorizace ryb a valorizace různých rybářských území se měnila s hranicemi sociálních tříd a poskytovala tak u nich bohatý zdroj kulturních obrazů pro rybolov. [ibid. 60] Lze se také setkat s pozůstatky totemismu,²³ kdy se sportovní kluby pojmenovávaly po zvířatech nebo byla zvířata ražena na mince jakožto symboly státu. Moderní totemismus se od předchozího liší tím, že zvířatům není připisována magická moc, ale jejich užití je čistě utilitaristické, navržené tak, aby přineslo osobní či profesní úspěch. [Sax, B. 2007: 34] Slouží k identifikaci k určité sociální třídě i jako individuální identita skrze formování nových spolků jako rybářské kluby apod. [Franklin, A. 1999: 61] Zvířata jsou široce využívána jako symboly národa a občanství. Zejména původní domorodá zvířata byla adoptována národními státy jako součást budování a ustanovování národní identity a odlišení od ostatních. Asociace lokálních zvířat s nacionalismem vedla k dalším symbolickým přijetím národními společnostmi a korporacemi. Zvířata byla používána v hromadných sdělovacích prostředcích, zvláště v těch určených pro dětské publikum ke vštípení patriotismu a studium přírody bylo široce doporučováno školským osnovám. [ibid. 55] Zvířata sloužila i jako aktéři v morálních příbězích nesoucí zprávy s morálním podtextem o humanismu, třídě, nacionalismu a třídním konfliktu. [ibid. 59] Co se týká konzumace masa, dochází k zásadní změně. Od počátku 20. století se maso stalo dostupné všem a jeho konzumace byla spojována se silou a vitalitou. Byla zdůrazňována důležitost konzumace masa pro rostoucí děti. [ibid. 10]

3.5 Srovnání dynamik

Zjištění o jednotlivých dynamikách naznačují, že každá má rozdílný průběh. Dynamika právního statusu akceleruje až v 19. století, neboť v tomto období je možné nalézt počátek právní ochrany zvířat v soudobém pojetí. Jedná se přímo o skokovou změnu. Pro ostatní dynamiky jsou typické spíše plynulé změny a trend má pomalu vzrůstající, snižující se nebo kolísající tendence. Vedle této dynamiky existuje ještě

---

²³ Totemismus jakožto škála praktik, přesvědčení a postojů, v jejichž centru nestojí lidstvo. [Sax, B. 2007: 34]

paralelní dynamika, rozvíjející se již od antiky a která akceleruje v období raného novověku – v období církevních a světských soudů se zvířaty. Dochází k rozdělení dynamiky: na jednu stranu je zvíře stále považováno za právní objekt, na druhou stranu mu je připsána schopnost jednat a nést zodpovědnost za své činy.

Několik vedle sebe existujících dynamik je případ i statusu druhého živého. Dynamika hranice člověka a zvířete vykazuje asi nejméně zřetelných výkyvů, dalo by se to shrnout tím, že samozřejmě dochází k proměnám v uchopování této hranice v jednotlivých časových obdobích, avšak tyto proměny nezpůsobují markantní výkyvy dynamiky. Symbolickou hranici mezi člověkem a zvířetem není snadné určit v žádné éře. Dala by se nalézt dynamika s lineární vzestupnou tendencí? Ano. Týká se druhého živého – domácího mazlíčka, kdy na počátku zkoumaného období již byla některá zvířata považována za společníky člověka, později sdílela s lidmi obydlí a takováto zvířata se nejedla. Ve středověku pak byli považováni domácí mazlíčci, speciálně malí psičci, za ženskou záležitost a jednalo se o zálibu vyšších vrstev. Postupně je začala chovat i střední třída a začalo být společensky akceptovatelné cítit k domácímu mazlíčkovi náklonnost – být ke svému společníkovi emocionálně připoután. Vývoj pokračoval mírnou decelerací v prvních 70 letech 20. století až po současný stav, kdy je úzký vztah s domácím mazlíčkem považován dokonce za terapeutický. Opačný průběh má dynamika druhého živého – užitného zvířete. Na počátku zkoumaného období byl vztah člověka a užitného zvířete založen na reciprocitě, zvířata byla nezbytnou pracovní silou, byl zde prostor pro vnímání jejich individuality. S postupným rozvojem masného průmyslu zvířata vypadávají ze společnosti, mizí z měst, roste jejich počet a stávají se „živou zeleninou“. Dynamika má tedy lineární charakter se sestupnou tendencí, s tím, že v posledním období se objevují snahy tuto tendenci dynamiky změnit. Co se týká dynamiky statusu druhého živého, pokud je vnímán jako součást přírody, jak uvádí někteří autoři, v současné době prakticky neexistuje prostor, který by nebyl ovládnut člověkem. Z tohoto úhlu pohledu jsou tedy dnes i divoká zvířata součástí společnosti. Dynamika vztahu člověka a zvířete, pokud je součástí přírody, má akcelerující charakter ovlivněný schopností člověka ovládat danou krajinu. Interakce založené na drancování divokých zvířat počínající již v antice a vrcholící ve středověku a raném novověku, proměňují v pozdějších obdobích svůj charakter, neboť se změnou nálady doby se mění i nahlížení na divoká zvířata – konkrétně má vliv sentiment 19. století nebo nárůst kultury volného času v první polovině 20. století.

Dynamika morálního statusu vypadá opět jinak než výše zmíněné dynamiky, nemá lineární průběh a dosahuje větších výkyvů než dynamika vývoje hranice mezi člověkem a zvířetem. Odvíjí se od toho, zdali je zvířatům připisována duše a jsou-li součástí sakrálního světa, jak tomu bylo v antice, nebo zda jsou ze sakrálního světa vyloučena jako ve středověku, zda se v intelektuálních kruzích diskutuje o laskavém a krutém zacházení se zvířaty, nebo zda jsou brána jako skvělé materiály pro vědecký výzkum, jak tomu bylo v osvícení v souladu s Descartovou koncepcí „*bête machine*“. S akcelerací sentimentálních pohledů ve společnosti v 19. století akceleruje i dynamika morálního statusu, aby pak v první etapě ustoupila zvířata opět do pozadí a dala přednost blahobytu člověka a znovu se navrátila do společnosti jako sociální aktér od 70. let 20. století.

Dynamika symbolického statusu má opět unikátní průběh. Zvířata jsou nositeli symbolického významu, pomocí kterého propůjčují status člověku ve všech obdobích. Za pomyslný vrchol se dá považovat období středověku a raného novověku, kdy si společnost zakládala na jejím hierarchickém rozlišení. Po tomto období dochází k deceleraci (pozvolnému snižování významnosti), demokratizuje se chov domácích mazlíčků i konzumace masa. I přesto se ovšem najdou způsoby, jak odlišit sociální status člověka pomocí zvířat: vyšší vrstva chová chovná plemena, nižší křížená. S návratem totemismu se pak skrze zvířata lidé identifikují s různými skupinami a spolky.

3.6 Interakce dynamik

Ze zjištění a následného srovnání jednotlivých dynamik statusů zvířat vyplývá, že každá dynamika měla ve zkoumané historii rozdílný průběh. Dynamiku trendu začleňování a vyčleňování zvířat ze/do společnosti tedy nelze znázornit jednou křivkou na kartézské soustavě souřadnic, neboť takto by vypovídala o tomto trendu nepřesně. Dynamiky jednotlivých statusů zvířat v některých případech v historii interagují nebo na sebe navazují, v jiných případech je možné vysledovat dva od sebe navzájem izolované paralelní průběhy.

V prvním období – antice – je zvíře dle právního řádu považováno za objekt položený na roveň neživé věci. Úplně odlišný náhled na zvíře ale zaujímají tehdejší myslitelé, kteří zvířatům připisují duši, tudíž je považují za subjekt. Kromě toho jsou

zvířata důležitou součástí sakrálního světa, neboť fungují jako prostředníci mezi lidmi a bohy. Tento aspekt morálního statusu je v souladu s nahlížením na druhého živého v praktickém životě. Bohům se přináší oběti v podobě zvířat. Přítomnost duše zvířat je reflektována i při samotném obřadu, neboť vykonavatelé obětí si nasazují masky, aby jim zvířata po jejich smrti nemohla ublížit. Ačkoliv zabít zvíře určené k pozdějšímu obětování je považované za zločin, právní řád toto nijak neupravuje. Zabití zvířete pro vyšší princip – sakrální sféru – slouží jako ospravedlnění zabíjení domestikovaných zvířat. Dochází zde k interakci dynamik morálního statusu zvířat se statutem druhého živého – užitého zvířete. Domestikace v tomto období propojuje lidský a nadpozemský svět, neboť pastevectví je činnost jak bohů, tak i těch největších monster – například Kyklopa. Potřeba manifestace nadřazenosti člověka nad přírodou je spjata se symbolickým statutem, který odráží tento vztah dominance člověka nad zvířetem. Symbolický status zvířete tak ovlivňuje status druhého živého. Z uvedeného vyplývá, že již v antice nelze trend začleňování a vyčleňování do/ze společnosti popsat jedinou tendencí, vztah je složitý a nabývá různých podob.

V druhém období – středověku – je dle právního řádu zvíře stále považováno za objekt, s tím je v souladu snížení morálního statusu zvířat, tím, že vypadávají ze sakrální sféry. Dynamika právního statusu zvířete se tedy na rozdíl od dynamiky morálního statusu v tomto období nezměnila. Zvíře je vnímáno jako majetek člověka jak z hlediska právního statusu, tak z hlediska morálního statusu. Vyvozování jednoduchého závěru ale komplikuje fakt, že zvířata se ve středověké literatuře zaměňují s nadpřirozenými zvířaty, například s jednorožci. Zvířata jsou zároveň atributy svatých. Snížení morálního statusu má vliv i na konkrétní zacházení s druhým živým, neboť je jím obhajováno zabíjení zvířat pro potřebu člověka, které bylo v antice obhajováno zahrnutím vyšší moci do aktu zabití. Dochází tedy opět k interakci dynamik morálního statusu zvířete a statusu druhého živého. Symbolický status je stále spjat s manifestací nadvlády člověka nad přírodou, která se projevovala především v interakci s volně žijícími divokými zvířaty. Interagují i tedy dynamiky morálního a symbolického statusu zvířat.

Ve třetím období – na přelomu středověku a novověku – je sice zvíře v právním řádu stále považováno za objekt, ale v soudních procesech má roli subjektu. Je mu přiznán určitý stupeň jednání, neboť je trestáno za svá provinění vůči člověku, což je v souladu s morálním statutem zvířete, který je stále pod vlivem teologického antropocentrismu.

Dochází zde k interakci dynamik právního a morálního statusu. Paradoxní je, že zvířeti sice byla odňata duše, přitom mu je ale přiznáno jednání. V tomto období zároveň tajně začíná teriomorfický návrat zvířat do společnosti v esoterické praxi. Druhý živý, jehož existence je dle jeho morálního statusu zcela předurčena ke službě lidem, se jakožto domestikované zvíře začíná stávat masovou komoditou, což je v souladu s jeho údělem. V intelektuálních kruzích se sice objevují kritiky krutého zacházení s domestikovanými zvířaty, neodrážejí se ale v tehdejší praxi. V souladu s morálním statutem zvířete je i to, že emocionální připoutanost k domácím mazlíčkovi nepovažuje společnost za podstatnou. Domácí mazlíček má spíše za úkol reprezentovat sociální status svého vlastníka. Tím je propojen se symbolickým statutem. Dynamika morálního statusu zvířat a statusu druhého živého tedy v některých aspektech interaguje a v některých nikoliv, neboť intelektuální pohledy na morální status zvířat odsuzující kruté zacházení se zvířaty se neodrážejí v praxi samotné.

Ve čtvrtém období – novověku mezi 17. a 18. stoletím – je zvíře z hlediska právního statusu stále považováno za objekt; v tomto období již ale vznikají první dílčí nařízení chránící zvířata před veřejnými krvavými sporty. Za prvotní záměr těchto nařízení je ale považován záměr uchránit společnost, nikoliv zvíře. V souladu s právním statutem je morální status zvířete, neboť se v tomto období upustilo od teologického nahlížení na zvířata a zvíře bylo degradováno na pouhý mechanický stroj. Vzhledem k tomu, že stroj necítí bolest, morální status zvířete sloužil jako obhajoba k zabíjení zvířat, které tak nebylo problematizováno. V rozporu s morálním statutem zvířat založeným na předpokladu, že zvíře je stroj, je nárůst kvalitativního i kvantitativního emocionálního připoutání k domácím mazlíčkům, neboť v 18. století paralelně existovalo přesvědčení, že domácí mazlíčci jsou schopni mít rádi svého majitele. Oddělení člověka od denního kontaktu se zvířaty, což se může jevit jako sporné vzhledem k tomu, že byla považována za stroje, v lidech vyvolával pocit ztráty sounáležitosti a odloučení.

V pátém období – v 19. století – má sice zvíře stále status právního objektu, zároveň ale v této době vznikla řada zákonů na ochranu zvířat. To korespondovalo s morálním statutem zvířat, neboť nabyla na významnosti otázka morálního uznání zvířat a snaha zviditelnit podmínky a utrpení zvířat. Dynamika právního statusu tedy následuje dynamiku morálního statusu, kdy se probouzející se soucitný pohled na zvířata začíná promítat do právních nařízení. Ačkoliv se 19. století prezentuje jako laskavé ke zvířatům,

nenapovídá tomu vznik centralizovaných jatek za městy ani rozmach pokusů na zvířatech. Dynamika morálního statusu zvířat tedy tolik nepůsobí na dynamiku druhého živého užitého zvířete, ale spíše na druhého živého domácího mazlíčka. Vznik současného vztahu k domácím mazlíčkům se datuje do tohoto období. Vzniká hranice mezi užitným domestikovaným zvířetem a domestikovaným zvířetem, ke kterému se člověk emocionálně poutá. Ačkoliv se projevovala snaha o zvýšení morálního statusu zvířete a chování odměňující soucit a empatii, bylo módem doby, v prvních ZOO se nehledělo na potřeby zvířete. Zvířata byla považována za vizuální objekt. Dynamiky tedy v tomto kontextu na sebe navzájem nepůsobí.

V šestém období – prvních 70. letech 20. století modernita upřednostňovala lidský pokrok a víru v lidstvo. Morální status zvířete se tak dá považovat za nižší, než byl v předešlém století. Upřednostnění blahobytu člověka mající vliv na morální status zvířete ovlivňuje dynamiku právního statusu zvířete, neboť nedochází k legislativním změnám upravujícím například kruté zacházení se zvířaty, jak tomu bylo v minulém století. Symbolem modernity a pokroku se stala konzumace masa, zabíjení užitných zvířat bylo obhajováno nezbytností přítomnosti masa a ostatních živočišných produktů ve vyváženém jídelníčku člověka. I zde dochází k propojování morálního statusu se statusem druhého živého užitého zvířete, dynamiky interagují. S demokratizací konzumace masa interaguje i dynamika symbolického statusu, neboť konzumace masa již není určena především privilegovaným vrstvám. Zvířata byla ale pro člověka důležitá, rostl zájem o přírodu, dochází zde k propojení se symbolickým statusem, neboť aktivity, které byly v minulosti přístupné pouze lidem dosahujícím vyššího sociálního statusu, začaly být přístupné všem. Zvířata jako symboly často prezentovala např. národní státy, k takovým zvířatům pak lidé přistupovali jinak i v běžné interakci.

V sedmém období – od konce 20. let až po současnost – se začíná rozporovat chápání zvířete jakožto právního objektu. Zájem o zvířata motivovaný jinými pohledy než těmi antropocentrickými (typickými pro předcházející období) má vliv na morální i právní status zvířat. Zajímavým zjištěním je, že zde dochází k tomu, že dynamika statusu druhého živého ovlivňuje morální status zvířete a následně i právní status zvířete. Rostoucí zájem o přírodu z předchozího období ovlivňuje morální status zvířete, neboť roste zájem o welfare zvířat, což se projevuje i v právním řádu. Zájem o zvíře zároveň roste ve filozofickém i sociologickém diskurzu. Z druhé strany dynamika morálního

statusu zvířete ovlivňuje i status druhého živého a apeluje na právní status zvířete. Příkladem může být kampaň proti kupování vajec od nosnic z klecí zaměřená na spotřebitele a apel na legislativní úpravu – zákaz chování nosnic v klecích.

4 Diskuze

V předcházející kapitole byla prezentována základní zjištění z analýzy dynamik jednotlivých zkoumaných statusů – statusu druhého živého, morálního statusu zvířat, právního statusu zvířat a symbolického statusu zvířat. Poslední části kapitoly se pak věnovaly srovnání a interakci jednotlivých dynamik. Pomocí analýzy vybrané literatury tak měly být zodpovězeny 3 výzkumné otázky. Klíčem k nalezení odpovědi na tyto otázky je tabulka mapující trend začleňování a vyčleňování zvířat z/do společnosti (viz příloha 1), neboť přehledně strukturuje poznatky nabyté ze studia sekundární literatury.

První výzkumná otázka měla za úkol nalézt odpověď na to, jak vypadá dynamika jednotlivých statusů. Zásadním zjištěním je, že každá z dynamik má jedinečný průběh – každý zkoumaný status se ve zkoumané historii vyvíjel jinak – jiným tempem, proměny byly jiného charakteru – někdy pozvolné, jindy zásadní a podobně. V právním statusu zvířat se jednalo o skokové změny, a to prakticky až od počátku 19. století, neboť v dřívějších obdobích nedocházelo k institucionalizaci právní ochrany zvířat, ani se neměnil status zvířete jakožto právního objektu. Jediným „zpestřením“ dynamiky byla existence soudů se zvířaty vyskytující se v pozdním středověku a raném novověku. Právní status zvířat je téma, ke kterému lze nalézt literaturu dostupnou i v českém jazyce. Prchalová, J. (2009) se věnuje současné právní ochraně zvířat. Müllerová, H.; Stejskal, V. (2013) se soustřeďuje na současnost, vývoj i historii právní ochrany zvířat jak právním systémem České Republiky, tak i v ostatních evropských zemích.

Morální status zvířat prošel ve zkoumaném období více proměnami a jeho dynamika je více proměnlivá. Často vedle sebe v historii existuje několik paralelních pohledů na morální status zvířete. Zatímco ve starověku byla zvířata součástí sakrálního světa, ve středověku z něj vypadla. Z analýzy vyplývá, že až do raného novověku převládal ve studované literatuře názor, že Bůh dal člověku nad zvířetem absolutní moc a smysl zvířecí existence byl spatřován ve službě člověku. Müllerová a Stejskal (2013) dodávají, že *„nahližení na zvířata v učení křesťanství se v dalších obdobích vyvíjelo, až se jednoznačně přiklonilo k požadavku soucitného a laskavého nakládání se zvířaty ze strany člověka, a to jak v oficiální linii věrouky, tak v dílech křesťanských myslitelů“*. (Müllerová, H.; Stejskal, V. 2013: 53) Tomuto faktu nebyla v ostatní analyzované literatuře věnována pozornost, neboť v pozdějším období reflektuje především změnu ve

filozofických a vědeckých diskurzích. Vývojem morálního statusu zvířat v průběhu historie se zabývá Preece (2006). Tvrdí, že v rámci historie neexistuje ortodoxie v nahlížení na morální status zvířete a přichází s řadou alternativních pohledů na křesťanskou doktrínu, ale i například na příspěví Charlese Darwina k vývoji morálního statusu zvířat.

Z analýzy vyplynulo, že dynamiku statusu druhého živého není možné znázornit jednou křivkou. Postupem času se rozvíjelo heterogenní nahlížení na zvířata a tím docházelo k výrazným proměnám dynamiky v závislosti na tom, zda bylo zvíře považováno za součást přírodního světa, jiného světa – ať již sakrálního či virtuálního nebo společnosti. V případě společnosti dynamika statusu druhého živého závisela na vývoji domestikace – na tom, zda bylo zvíře vnímáno jako užité, zdroj zábavy bez citové vazby s člověkem, nebo jako domácí mazlíček. Bulliet (2005) nahlíží na domestikaci jako na proces se čtyřmi fázemi, přičemž relevantními pro časový výsek této diplomové práce jsou dvě: éra domestikace a post domestikace. Dle Bullieta společnosti v období domestikace považují zabíjení zvířat za samozřejmé, v éře post domestikace je společnost fyzicky i psychicky oddělená od zvířat chovaných pro maso a ostatní živočišné produkty a udržuje velmi blízký vztah s domácími mazlíčky. [Bulliet, R. 2005: 8] Zachycení proměny dynamiky statusu druhého živého v jeho díle se shoduje i se zjištěními této diplomové práce. Bulliet je ale přesvědčený, že změny vztahů mezi člověkem a zvířetem z éry domestikace na éru postdomestikace nejsou nedílnou součástí modernizace díky odlišnému vývoji v ostatních částech světa. [ibid. 35] Zajímavá zjištění přinesla také analýza symbolické hranice mezi člověkem a zvířetem. Současné práce zabývající se symbolickou hranicí mezi člověkem a zvířetem zdůrazňují flexibilitu těchto hranic a způsob, jakým jsou konstruovány jednotlivci v konkrétním kontextu. [Mullin, M. H. 1999: 214] S tím se shoduje i zjištění této diplomové práce o dynamice utváření hranic mezi člověkem a zvířetem. Celkový pohled na vývoj dynamiky symbolické hranice mezi člověkem a zvířetem ovšem studovaná literatura nenabízí. Tvzení, že lidé, kteří byli v historii bráni jako podřadní (ženy, mentálně postižení, lidé z kolonií a chudí) byli spojováni s animalitou, [ibid. 204] se shoduje se zjištěními diplomové práce. Ačkoliv člověk po většinu historie usiloval o předěl mezi ním a zvířetem, lidé nedisponující plným morálním statutem byli spojováni se zvířaty a stáli na proměnlivé symbolické hranici mezi člověkem a zvířetem.

Symbolický status reflektuje vztah člověka a zvířete z úplně jiného hlediska. Přináší poznatky o tom, jak člověk pomocí zvířete demonstruje své postavení ve společnosti. Dynamika symbolického statusu prošla největší akcelerací v období středověku a raného novověku, po tomto období docházelo k deceleraci. I nadále ale v sobě zvířata nesla význam mající vliv na postavení člověka ve společnosti. Literatura, která by se přímo věnovala tématu demonstrace statusu člověka pomocí spojování s určitým zvířetem, nalezena nebyla. Symbolický status zvířete je reflektován především v pracích zabývajících se lovy ve středověku a raném novověku.

Druhá otázka se zabývala srovnáním jednotlivých dynamik. Překvapujícím závěrem může být, že každá dílčí dynamika má zcela odlišný průběh a i v rámci jednoho statusu lze nalézt v některých případech více dynamik, zvláště v případě statusu druhého živého, jak je popsáno v podkapitole 3.5. Srovnání tvarů jednotlivých dynamik se literatura použitá pro analýzu nezabývá.

Poslední třetí otázka zkoumala, jak spolu jednotlivé dynamiky interagují. V diplomové práci bylo poukazováno na to, že mezi jednotlivými statusy lze nalézt interakce. To, jak člověk definuje druhého živého a jakou mezi ním a zvířetem ustanoví symbolickou hranici, se pak odráží na morálním statusu zvířete, což pak může vést ke konkrétnímu chování i ukotvení požadovaného nebo nepožadovaného chování v právním řádu. Z druhé strany chování člověka vůči druhému živému může vést k definování jeho morálního statusu. V některých případech stojí vedle sebe paralelně dvě dynamiky, aniž by se významně protínaly, například dynamika právního a morálního statusu v antice. Někdy na sebe navazují, například dynamika morálního a právního statusu v 19. století. Někdy stojí proti sobě, například dynamika morálního statusu v 16. stol a dynamika statusu druhého živého domácího mazlíčka v témže období. Během posledních dekad 20. století sociologové a psychologové poukazovali na spojení mezi násilím na zvířatech a násilím na lidech, především domácím násilím. Ve většině případů domácího násilí bylo týráno i domácí zvíře. [DeMello, M. 2007: 91] Paterson (2003) vidí příčinu této souvislosti v samotném vývoji domestikace: „*Jakmile se stalo využívání zvířat zavedenou institucí, otevřelo dveře k podobnému zacházení i s lidskými bytostmi, a dláždilo tak cestu k takovým ohavnostem, jakými je otroctví a holocaust.*“ (Paterson, Ch. 2003: 25-26) Toto je možné sledovat i v interakci dynamik, neboť ve snaze korigovat násilí mezi lidmi interaguje dynamika morálního, právního statusu zvířete i statusu druhého živého.

Z analýzy vyplývá, že interakce dynamik odráží i takzvaný „*meat paradox*“, který se zabývá psychologií konzumování masa a vlivem konzumování masa a ostatních živočišných produktů na morální status zvířat. Loughnan, Bastian a Haslam (2014) tvrdí, že „*vnímání zvířat, jakožto zásadně lišících se tvorů, postrádajících mentální kapacity jako schopnost cítit bolest, podporují konzumaci masa* (překlad I. Š)“. (Loughnan, S., Bastian, B., Haslam, N. [online]) V tomto případě tedy dochází k interakci statusu druhého živého a morálního statusu zvířete – ospravedlnění zabití zvířete pomocí morálního statusu zvířete. Analýza v diplomové práci odhalila i další podoby této interakce. V prvním zkoumaném období bylo zabíjení zvířat spojeno s vyšším účelem – obětováním; v druhém a třetím období s představou absence duše a teologickým antropocentrismem, ve čtvrtém období s vnímáním zvířete jakožto mechanického stroje; od pátého období se zabíjení zvířat začalo dít za zraky člověka, neboť nekorespondovalo s morálním statutem zvířete; v šestém období byla navíc konzumace masa obhajovaná připisovaným vlivem na zdraví člověka; v sedmém období se začíná zkoumat „*meat paradox*“ a hledá se odpověď na otázku, která se zabývá propojením morálního statusu zvířete se statutem druhého živého, neboť současná praxe nekoresponduje s morálním statutem zvířete.

Závěrem diskuse bych chtěla dodat, že zkoumání dynamiky trendu začleňování a vyčleňování zvířat do/ze společnosti může být zkresleno dostupností původních písemných a jiných pramenů ze zkoumaného období. Výrazné množství středověké literatury se například věnuje lovu jakožto sportu. Může tak dojít k opomíjení ostatních oblastí vztahu a připisování významnosti jedné oblasti nebo projevu trendu primárně u jedné sociální skupiny při opomíjení ostatních sociálních skupin.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo analyzovat trend začleňování a vyčleňování zvířat ze/do společnosti ze sociologického hlediska. Takto byl formulován i výzkumný problém. K nalezení odpovědi na výzkumný problém byly definovány 3 výzkumné otázky, které se tázaly po průběhu, srovnání a interakci dynamik vybraných statusů – konkrétně statusu druhého živého, morálního statusu zvířat, právního statusu zvířat a symbolického statusu zvířat.

Cíl diplomové práce se podařilo naplnit, i když trend začleňování a vyčleňování zvířat ze/do společnosti je vhodným tématem i k širšímu a detailnějšímu rozpracování, než jaký dovoluje rozsah diplomové práce. Přesto by práce měla poskytnout základní vhled do zkoumané problematiky. Vzhledem k širokému časovému i tematickému záběru bylo jako předmět analýzy zvoleno jedno stěžejní dílo o šesti svazcích, které bylo doplněno o poznatky z ostatních knih. Takto bylo možné analyzovat dynamiku vývoje jednotlivých statusů a vzápětí dynamiku srovnat a zkoumat jejich interakce. Je otázkou, zda by analýza více děl a zahrnutí i primárních pramenů přinesla rozdílné výsledky a odhalila případné zkreslení výsledků způsobených používáním omezeným počtem zdrojů.

Jelikož nebyla nalezena literatura, která by zpracovávala téma z podobného hlediska, další výzkumy tohoto tématu by se mohly zaměřovat na detailnější propojení a srovnávání dynamik a polemizovat, potvrzovat nebo vyvracet nabytá zjištění. Zajímavá zjištění by mohlo přinést také srovnání trendu začleňování a vyčleňování zvířete ze/ do společnosti mezi různými částmi světa a jinými kulturami. Přínos této práce spatřuji i ve strukturování tématu a obrácení pozornosti na dynamiku statusů zvířete a tím trendu začleňování a vyčleňování zvířat ze/do společnosti. Ačkoliv je vztah člověka a zvířete zkoumán v sociologii relativně krátkou dobu, poznatky o tomto vztahu jsou klíčové nejen pro poznání vztahu samotného, ale vypovídají o naší společnosti jako takové.

Summary

The diploma thesis deals with a relationship between humans and animals. In particular it investigates trend of inclusion and exclusion of animals to/from society from the sociological point of view.

The text is divided into four chapters. The first chapter focuses on the position of animal in sociology and offers a review of approaches of studying relationship between humans and animals in the historical context. It also sets the research problem, which is formulated as a question: what was the evolution of the trend of social inclusion and exclusion from/to society within the history. The last part of the chapter one divides the trend of social inclusion and exclusion of animals to/from society into four categories. These categories refer to statuses of animals – moral status of an animal, legal status of an animal, symbolic status of an animal and the status of the other living being.

The second chapter describes the methodology used. The research is rooted in historical sociology and based on methods of comparative analysis. It compares 7 selected time periods and focuses on the European society. The main output of the analysis is the tab in the attachment which structures the most significant information about each status in each period.

The third chapter brings the key findings related to dynamics of each status, their comparison and interaction. The largest part is dedicated to status of other living beings, because of the identified variety of social interactions with animals. Each status has different dynamics that shows the complexity of the human - animal relationship.

The fourth chapter compares results of analysis and key findings with other literature related to the topic and reflects the discourse of human – animal relationship debate.

The main goal – to describe the trend of inclusion and exclusion of animals to/from society from the sociological point of view was fulfilled, but further analysis will be appropriate.

Použitá literatura

Acampora, Ralph, R. (2007): „Animal Philosophy: Bioethics and Zoontology“ Pp 139-162 v Randy Malamud (eds). *A Cultural History of Animals in the Modern Age*. Oxford: Berg

Arbel, Benjamin (2011): „The Renaissance Transformation of Animal Meaning“ Pp 59-80 v Linda Kalof, Georgina M. Montgomery (eds). *Making Animal Meaning*. East Lansing: Michigan State University Press

Arendt, Hannah (1971): *The Human Condition*. Chicago: University of Chicago Press

Armato, Sarah (2015): *Beastly Possessions: Animals in Victorian Consumer Culture*. Toronto: University of Toronto Press

Beck, Ulrich (2004): *Riziková společnost*. Praha: Slon

Bergman, Charles (2007): „A Spectacle of Beast: Hunting Rituals and Animal Rights in Early Modern England“ Pp 53-74 v Bruce Boehrer (eds.). *A Cultural History of Animals in The Renaissance*. Oxford: Berg

Beullens, Pieter (2007): „Like a Book Written by God’s Finger: Animals Showing the Path Toward God. Pp 127-152 v Brigitte Resl (eds.) *A Cultural History of Animals in The Medieval Age*. Oxford: Berg

Blackstone, William (1893): *Commentaries on the Laws of England*. Philadelphia: J. B. Lippincott Company

Boehrer, Bruce (2007): „Introduction: The Animal Renaissance“ Pp 1-26 v Bruce Boehrer (eds.). *A Cultural History of Animals in The Renaissance*. Oxford: Berg

Boerher, Bruce (2010): *Animal Characters: Non Human Beings in Early Modern Literature*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press

Botting, Jack H. (2015): *Animals and Medicine : The Contribution of Animal Experiments to the Control of Disease* . Cambridge: Open Book Publishers

Bryant, Clifton D. (1979): *Zoological Connection: Animal – Related Human Behavior*. *Social Forces*, Vol. 58, No. 2 (Dec., 1979), pp. 399-42.

Bulliet, Richard (2005): *Hunters, Herders, and Hamburgers*. New York: Columbia University Press

Burt, Jonathan (2004): *Rat*. Chicago: University of Chicago Press

- Calarco, Matthew (2015): *Thinking Through Animals: Identity, Difference, Indistinction*. Redwood City: Stanford Briefs
- Cherry, Elizabeth (2010): *Shifting Symbolic Boundaries: Cultural Strategies of the Animal Rights Movement*. Sociological Forum, Vol. 25, No. 3 (Sep., 2010), pp. 450-475
- Císařovský, Michal (2008): *Pes: nekonečný od pravěku do třetího tisíciletí*. Praha: Canis
- Clutton-Brock, Juliet (1994): „The Unnatural World. Behavioural Aspects of Humans and Animals in the Process of Domestication“ Pp 23-35 v Aubrey Manning, James Serpell (eds.) *Animals and Human Society*. Londýn a New York: Taylor and Francis
- Cohen, Esther (1986): *Law, Folklore and Animal Lore*. Past and Present Sociology, Vol. 110, No. 3 (Feb., 1986), pp. 6-37
- DeMello, Margo (2007): „The Present and Future of Animal Domestication“ Pp 67-95 v Randy Malamud (eds.). *A Cultural History of Animals in the Modern Age*. Oxford: Berg
- Edwards, Peter (2007): „Domesticated Animals in Renaissance Europe“ Pp 75-94 v Bruce Boehrer (eds.). *A Cultural History of Animals in The Renaissance*. Oxford: Berg
- Flynn, Clifton (2000): *Why Family Professionals Can No Longer Ignore Violence Towards Animals*. Family Relations. Vol. 49, No. (Jan., 2000), pp 87–95.
- Francione, Gary (1995): *Animals, Property and the Law*. Philadelphia: Temple University Press
- Franklin, Adrian (1999): *Animals & Modern Cultures*. London: Sage
- Fuentes, Augustin (2006): *The Humanity of Animals and the Animality of Humans: A View from Biological Anthropology of JM Coetzee's Elizabeth Costello*. American Anthropologists. Vol. 108, No. 1, pp. 124-132
- Fukuda, Kaoru (1997): *Different Views of Animals and Cruelty to Animals*. Anthropology today. Vol. 13, No. 5, pp. 2-6
- Girgen, Jen (2003): *The Historical and Contemporary Prosecution of Animals*. Animal Law Review Vol. 9, No. 1 (May, 2003), pp. 98-133
- Grier, Katherine (2006): *Pets in America – A History*. Chapel Hill: UNC Press Books
- Griffith, Eva (2007): „Inside and Outside: Animal Activity and the Red Bull Playhouse, St. John Street v Matthew Senior (eds.). *A Cultural History of Animals in the Age of Enlightenment*. Oxford: Berg

Guichet, Jean – Luc (2007): „Animality and Anthropology in Jean – Jacques Rousseau“ Pp 145-156 v Matthew Senior (eds). *A Cultural History of Animals in the Age of Enlightenment*. Oxford: Berg

Hancocks, David (2007): „Zoo Animals as Entertainments Exhibitions“ Pp 95-118 v Randy Malamud (eds.) *A Cultural History of Animals in the Modern Age*. Oxford: Berg

Homér (1940): *Odyseia*. Praha: Evropský literární klub

Hughes, Donald J. (2007): „Hunting in the Ancient Mediterranean World“ Pp 47-70 v Linda Kalof (eds.). *A Cultural History of Animals in Antiquity*. Kapitola 2. Editor: Linda Kalof. Oxford: Berg

Hughes, Donald J. (2014): *Environmental Problems of Ancient Greeks and Romans*. Baltimore: John Hopkins University Press

Hurn, Samantha (2012): *Humans and Other Animals: Cross - Cultural Perspectives on Human - Animal Interactions*. London: Pluto Press

Irvine, Leslie (2004): *If you tame me*. Philadelphia: Temple University Press

Kalof, Linda (2007): „Introduction: Ancient Animals“. Pp 1-16 v Linda Kalof (eds.). *A Cultural History of Animals in Antiquity*. Oxford: Berg

Kiser, Lisa J. (2007): „Animals in Medieval Sports, Entertainment and Menageries“. Pp 103-126 v Brigitte Resl (eds.) *A Cultural History of Animals in The Medieval Age*. Oxford: Berg

Kete, Kathleen (2007): „Introduction: Animals and Human Empire“. Pp 1-24 v Kathleen Kete (eds.). *A Cultural History of Animals in the Age of Empire*. Oxford: Berg

Lawrence, Elizabeth (1994): *Conflicting ideologies: Views of animal rights advocates and their opponents*. Society and Animals, Vol. 2, No. 2 pp. 175-190.

Lonsdale, Steven, H. (1979): *Attitudes towards Animals in Ancient Greece*. Greece & Rome, Vol. 26, No. 2 (Oct., 1979), pp. 146-159

Maine, Henry Summer (1999): *Ancient Law: in connection with the early history of society, and it's relation to modern ideas*. Kitchener: Batoche

Malamud, Randy (2007): „Introduction: Famous Animals in Modern Culture“. Pp 1-26 v Randy Malamud (eds.). *A Cultural History of Animals in the Modern Age*. Oxford: Berg

Mandal, Fatik Baran (2015): *Textbook of Animal Behaviour*. Delhi: PHI Learning Private Limited

Marvin, Garry (2012): *Wolf*. Chicago: University of Chicago Press

Marvin, Garry (2010): „Wolves in Sheep’s (and Others’) Clothing“. Pp 59-78 v Dorothee Brantz (eds.). *Beastly Natures. Animals, Humans, and the Study of History*. Charlottesville & London: University of Virginia Press

Page, Sophie (2007): „Good Creation and Demonic Illusions: The Medieval Universe of Creatures“. Pp 27-58 v Brigitte Resl (eds.). *A Cultural History of Animals in The Medieval Age*. Oxford: Berg

Pascua, Esther (2007): „From Forest to Farm and Town: Domestic Animals from ca. 1000 to ca. 1450“. Pp 81-102 v Brigitte Resl (eds.). *A Cultural History of Animals in The Medieval Age*. Oxford: Berg

Patterson, Charles (2003): *Věčná Treblinka*. Praha:Práh

Peggs, Kay (2012): *Animals and Sociology*. Hampshire: Palgrave. Macmillan

Potts, Annie (2012): *Chicken*. Chicago: University of Chicago Press

Preece, Rod (2006): *Brute Souls, Happy Beasts, and Evolution*. Vancouver, Toronto:UBC Press

Raber, Karen (2007): „From Sheep to Meat, From Pets to People: Animal Domestication 1600-1800 v Matthew Senior (eds.). *A Cultural History of Animals in the Age of Enlightenment*. Oxford: Berg

Rowlands, Mark (2007): „Philosophy and Animals in the Age of Empire“. Pp 135-152 v Kathleen Kete (eds.) *A Cultural History of Animals in the Age of Empire*. Oxford: Berg

Resl, Brigitte (2007): „Beyond the Ark: Animals in Medieval Art“. Pp 179-202 v Brigitte Resl (eds.) *A Cultural History of Animals in The Medieval Age*. Oxford: Berg

Salisbury, Joyce E. (1994): *The Beast Within: Animals in the Middle Ages*. New York&London: Routledge

Salisbury, Joyce E. (2016): „Human Animals in Medieval Fables“

Sasoon, John (2005): *Ancient Law and Modern Problems: the Balance Between Justice and Legal Systems*. Bristol: Intellect Books

Serpell, James A. (2002): „Guardian Spirits or Demonic Pets: The Concept of the Witch’s Familiar in Early Modern England“. Pp 157-192 v Angela N. H. Creager, William Chester Jordan (eds.). *The Animal/Human Boundary*. Rochester, N.Y.: University of Rochester Press

Sax, Boria (2007): „The Cosmic Spider and Her Worldwide Web: Sacred and Symbolic Animals in the Era of Change“. Pp 27-49 Randy Malamud (eds.) *A Cultural History of Animals in the Modern Age*. Oxford: Berg

Senior, Matthew (2007): „Introduction“. Pp 1-22 v Matthew Senior (eds.) *A Cultural History of Animals in the Age of Enlightenment*. Oxford: Berg

Senior, Matthew (2007): „The Souls of Men and Beasts, 1630-1764“. Pp 23-46 v Matthew Senior (eds.) *A Cultural History of Animals in the Age of Enlightenment*. Oxford: Berg

Shelton, Jo-Ann (2007): „Beastly Spectacles in the Ancient Mediterranean World“. Pp 97-126 v Linda Kalof (eds.) *A Cultural History of Animals in Antiquity*. Oxford: Berg

Skocpol, Thea (1984): *Vision and Method of Historical Sociology*. Cambridge: Cambridge University Press

Scholz, Milan (2009): *Komparativní přístup v historiografii a transnacionální historická problematika*. Sociální studia, Vol. 6, No. 1 (2009), pp. 69-87

Smets, An; Van Den Abeele, Baoudoin (2007): „Medieval Hunting“. Pp 59-80 v Brigitte Resl (eds.) *A Cultural History of Animals in The Medieval Age*. Oxford: Berg

Stalnaker, Joanna (2010): *The Unfinished Enlightenment: Description on the Age of Encyclopaedia*. Ithaca [N.Y.]: Cornell University Press

Steiner, Gary (2005): *Anthropocentrism and its Discontents. The Moral Status of Animals in History of Western Philosophy*. Pittsburgh: University of Pittsburgh

Šílený, Tomáš (1947): *Život v antickém Řecku*. Praha: Jednota českých matematiků a fyziků; Jednota českých filologů

Thomas, Keith (1983): *Man and Natural World*. Oxford: Oxford University Press

Vandrovcová, Tereza (1947): *Zvíře jako pokusný objekt*. Praha: Triton

Walker, Elaine (2008): *Horse*. Chicago: University of Chicago Press

Warthesen, Amy (2007): „The War Against Animals: The Culture of the Hunt in Early Modern France“. Pp 47-72 v Matthew Senior (eds.). *A Cultural History of Animals in the Age of Enlightenment*. Oxford: Berg

Weber, Max (1947): *The Theory of Social and Economic Organization*. Oxford: Oxford University Press

Zeuner, Frederick, Everard (1963): *A History of Domesticated Animals*. London: Harper&Row

Internetové zdroje:

§ 494 *paragraf 494* [online]. [cit. 25.4.2017] Dostupné z www: <<http://zakony.kurzy.cz/89-2012-obcansky-zakonik/paragraf-494/>>.

27 January 1847: The roots of The Vegetarian Society [online]. [cit.17.4.2017] Dostupné z www: <<https://www.theguardian.com/theguardian/from-the-archive-blog/2011/may/09/newspapers-national-newspapers>>.

Animal Rights: A History Pythagoras. [online] [cit. 28.3.2017] Dostupné z www: <http://think-differently-about-sheep.com/A_Rights_a%20History_Pythagoras.htm>.

Biocentrism [online]. [cit. 5.5.2017] Dostupné z www: <<http://en.oxforddictionaries.com/definition/biocentrism>>.

Deflem, Mathieu. *Comparative and Historical Sociology: Lecture Notes. Unpublished paper* [online]. [cit. 11.3.2017] Dostupné z www: <<http://deflem.blogspot.com/2007/08/comparative-and-historical-sociology.html>>.

Loughnan, Steve, Bastian, Brock, Haslam, Nick: *The Psychology of Eating Animals*. [online]. [cit. 29.4.2017] Dostupné z www: <<http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0963721414525781>>.

Lynn, Michael, R.: *The Cult Of Guinefort: An Unusual Saint* [online]. [cit. 18.3.2017] Dostupné z www: <<http://www.ultimatehistoryproject.com/the-cult-of-guinefort-an-unusual-saint.html>>.

Pokorný, Pavel: *Ušlechtilá zahálka* [online]. [cit. 2.4.2017] Dostupné z www: <<http://katalog.npmk.cz/documents/306466>>.

Salisbury, Joyce, E. (2016): „*Human Animals in Medieval Fables*“ v Nona C. Flores (eds.) [online]. [cit. 28.4.2017] Dostupné z www:

<https://books.google.cz/books?id=S9tqCwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>.

Sociology [online]. [cit. 10.3.2017] Dostupné z www: <<https://www.merriam-webster.com/dictionary/sociology>>.

Sochorek, Jan. *Lisabonská smlouva* [online]. [cit. 21.4.2017] Dostupné z www: <https://www.mkcr.cz/doc/cms_library/ls-konsolid-2196.pdf>.

St. Francis of Assisi. [online]. [cit. 2.5.2017] Dostupné z www: <http://www.catholic.org/saints/saint.php?saint_id=50>.

The Laws of the Twelve Tables [online]. [cit. 21.4.2017] Dostupné z www: <http://www.constitution.org/sps/sps01_1.htm>.

Význam slova teriomorfizmus, teriomorfismus; teriomorfni [online]. [cit. 8.5.2017] Dostupné z www: <<http://www.langsoft.cz/CIZI/teriomorfizmus-teriomorfismus-teriomorfni.htm>>.

Weller, Judith, A.: *Roman Traction Systems* [online]. [cit. 21.4.2017] Dostupné z www: <<http://www.humanist.de/rome/rts/geography.html>>.

ViagenPets [online]. [cit. 3.5.2017] Dostupné z www: <<https://viagenpets.com/faq/>>.

Seznam příloh

Příloha 1- Tabulka začleňování a vyčleňování zvířat z/do společnosti

		Právní status zvířete		Morální status zvířete			Status druhého živého					Symbolický status zvířete	
		Zvíře jako subjekt/ objekt	Zákony	Společenský kontext	Filozoficko/ vědní kontext	Náboženství	Symbolická hranice mezi člověkem a zvířetem	Zvíře jako součást přírody	Zvíře jako součást "jiného" světa	Zvíře jako součást společnosti			
										Zvíře užité	Zvíře domácí	Zvíře zdroj zábavy	
Starověk	8. stol. př. n. l. až 4. stol.	V Římském právu je zvíře považováno za věc čili objekt. Právní objekt - zvíře, věc i člověk - otrok, který nedisponuje daným statusem.	Římský Theodosiánský kodex - zákaz, aby koně táhli těžká břemena.	Zvířatům je připisován posmrtný život.	Pythagoras - převtělování duší i do zvířat. Vegetarián - až do 19. století Pythagorova dieta synonymem pro vegetariánství.	Komunikace s božstvy prostřednictvím obětovaných zvířat, věštby z ptačího letu a chování ptáků.	Antropocentrický pohled na svět, přirozeně rozlišovali mezi člověkem a zvířetem, ale pro zvíře neměli až do 5. stol. př. n. l. slovo.	Skrze technickou nadřazenost člověk při lovu upevňuje svou moc nad zvířetem/přírodou. Lov jakožto zdroj dobrodružství, spjatý s válečným uměním.	Obětování zvířat - běžná podivána v Řecku i Římě.	Vztah založený na reciprocitě. Řekové viděli sami sebe jako úspěšné chovatele domestikovaných zvířat.	Psi - úzký vztah s člověkem, pohřbívání vedle svého pána. Fungují jako subjekty. Pšům dávana speciální jména. Není mu přisuzována částečně lidská osobnost.	Zvířata hrají důležitou roli v zábavě - hry a soutěže - závody vozatců, kohoutí zápasy.	Kůň - symbol vysokého statusu a bohatství. Zvířata se dávala darem. Krávy - role platidla.
		Výskyt soudů se zvířaty. Princip odplaty.	Zákon 12ti desek - vlastník nese za své zvíře zodpovědnost. (5. stol. př.n.l.)	Obhájce zvířecích práv a morálního statusu zvířat - lze nalézt již v Antice - např. Plútarchos.	Vědecký zájem o zvířata - vystavování exotických zvířat, pitvy.	Transformace božstev do zvířat - reverze do jejich originální formy. Božstva doprovázena masky reprezentující jejich původní formu.	Otroci - degradování jejich statusu, podobně zacházení jako se zvířaty, ale stále považování za lidské bytosti.	Lov jakožto zdroj obžvy méně častý než lov pro dobrodružství.	Domestikace propojena s nadpovzetskou sférou - i bohové a monstra jsou pastevci. Pes - součást přírody i magické stvoření s léčebnými vlastnostmi.	Maso posvátné a drahé, vyhrazené pro majitele půdy nebo šetřené na svátky.		Řím - zabíjení vysokého počtu zvířat (i exotických) pro zábavu. Vládcí tak získávají popularitu lidu.	Demonstrace statusu a bohatství zabíjením exotických a drahých zvířat. Bohatá skupina lidí - zvířata chovaná v soukromých zahradách
Středověk	5. stol. až 14. stol.	Zvíře je považováno za právní objekt.	13. stol. - Čtvrtý lateránský koncil - zákaz lovu klerikům.	Ústřední princip - zvíře náleží lidem.	Bestiáře - od 12. stol. - zvířata fungují jako modely sociálních rolí nezávisle na Bibli a jejich interpretacích (raní křesťané - studium zvířat a přírody - zásadní pro interpretaci a porozumění Bible).	Zvířata nejsou prostředníci mezi Bohem a člověkem. V kultu svatých se ale zvířata objevují - Kristus - označován za beránka.	Hranice mezi člověkem a zvířetem propustná. Člověk je nadřazený intelektuální a estetická fascinace lidsko - zvířecími kříženci.	Období velkého lovení, vedoucí skoro až k vyhynutí některých živočišných druhů.	Exotická nadpřirozená zvířata - symbolické významy, metafory a morální příklady.	Jasně rozdělení zvířat z pohledu blízkosti člověku a jejich užitečnosti jako pracovní síla, zdroj potravy a materiálu. Kroniky - domestikovaná zvířata - ta "dobrá" - jako oběti pohrom, bestie v roli škůdců.	Zvířata, která žila s lidmi doma se nejedla - pes, kočka. V kronikách zmínky o hladomorách, kdy byli lidé nuceni jíst i tato zvířata.	Středověcí svěští panovníci - pokračování trendu sbírek zvířat, exotické druhy zvířat se dávaly darem. Populární jezdecké válečné hry.	Lov jako důkaz moci, bohatství, zdroj zábavy - důležitá známka určitého sociálního statusu. Různé společenské skupiny - různé lovecké zvyklosti.
		V otázce právního statusu nedochází k zásadním změnám až do 20. století.		Žádná koherentní snaha o emocionální integritu se zvířaty, ani snaha chránit zvířata právním řádem před krutým zacházením.	Věda - cílem nebylo získat poznatky o zvířeti jako takovém, ale využít je k hlubšímu vhledu do Božího plánu, kterým je řízen svět. Rostl zájem učenců o možnosti využití zvířete v lékařství.	Středověcí teologové - zdůraznění rozdílu mezi zvířaty a lidmi - lidská nadřazenost, zvířata nemají duši, tudíž ani posmrtný život, vyřazení ze sakrální sféry (předtím zvířata uctívána pohany).	Středověcí křesťané používali latinské slovo animalis, které odkazuje na všechna žijící a hýbající se stvoření (lidská a mimolidská). Od 12. stol. se k označení zvířat (nejen divokých) používalo beste. Od 14. stol. se začalo používat slovo zvíře, tak jak ho vnímáme v dnešním kontextu.	Lovení pro obžvu - aktivita nižších vrstev.	V náboženských textech - ranní středověk - divoká, nadpřirozená a exotická zvířata, od 12. stol. domestikovaná. V textech krásné literatury - nadpřirozená a mystická zvířata - 12. a 13. stol. - jsou vybavena schopností myslet.	11. - 15. stol. - zvířata přivedena z lesa na farmu, z farmy na městský trh.	Psi jako domácí mazlíčci - ženská záležitost, kočka - domácí mazlíček, představitel luxusu až od pozdního středověku. Blízkost k domácímu mazlíčkoví považována za nežádoucí, zbytečnou a morálně podezřelou.	Lov pro zábavu - nejlépe zmapovaná oblast vztahu mezi člověkem a zvířetem.	Sociální status člověka symbolizoval např. materiál, ze kterého bylo vyrobeno ošacení - zvíře esenciální zdroj materiálu pro ošacení - nebo skladba a styl konzumace pokrmů - maso určené aristokracii. Prezence masa - celé zvíře uprostřed hodovní tabule jako triumfální středobod společného hodování.
Středověk /Novověk	Renesance - 15.stol a 16. stol.	Soudy se zvířaty - vrcholný výskyt - 15., 16., 17. stol. Právo jako univerzální atribut použitelný pro celou přírodu. Světské i církevní soudy. Zvíře jako subjekt univerzálního práva, v hierarchii umístěné pod člověkem. Pro soudy je typické trvání na dodržování právních zvyklostí a řádném soudním procesu.	V otázce úpravy zákonů právního statusu zvířat nedochází k zásadním změnám.	16. stol. - pohled na lovce z jiného úhlu - vede k degeneraci lovců. Prosazuje důstojnost v lovu a rostoucí důstojnost pro zvířata. Zvířatům je přiznán určitý stupeň jednání.	V intelektuálních krizích - kritika krutého zacházení s domestikovanými zvířaty. Samotné praktiky vůči zvířatům se ale tolik nemění.	Stále převažuje názor, že Bůh dal lidem nad zvířaty absolutní moc.	Lidská nadřazenost druhu jako takového zpochybňována - lidé přivezení z mořeplavbě brání na úrovni zvířat - "bestializovaná lidskost", některá zvířata chovaná jako domácí mazlíčci se těší vyššímu společenskému statusu než neprivilegovaná skupina lidí.	Předmětem lovu.	Teriomorfní návrat zvířat především ve zvěrokruhu - esoterické a alchymistické praxe. V lidových rituálech.	Domestikovaná zvířata - esenciální pro společnost - zvíře - zdroj potravy, doprava, hnojení půdy, loajalitu a schopnost reagovat na lidské příkazy. Cizokrajná zvířata - díky mořeplavbám se rozšiřuje biodiverzita, redefinice středověkého zoologického světa. Obliba zvěřinců, 16. stol. - začíná móda preparování zvířat. Cizokrajná zvířata - oblíbený pokrm vyšších vrstev.	Kůň - nadále nejvíce vážené domestikované zvíře. Pes - vysoce oblíbený pro svou loajalitu a schopnost reagovat na lidské příkazy. Cizokrajná zvířata - oblíbený pokrm vyšších vrstev.	Cizokrajná zvířata - díky mořeplavbám se rozšiřuje biodiverzita, redefinice středověkého zoologického světa. Obliba zvěřinců, 16. stol. - začíná móda preparování zvířat. Cizokrajná zvířata - oblíbený pokrm vyšších vrstev.	Sociální status člověka se odvíjel nejen od zvířecích druhů, ale i plemen. Určité chovy se považovaly za znaky hodnosti a výsad. Například vlastnění jezdeckého koně značilo značný sociální předěl. Vliv na materiální kulturu - i exotická zvířata.
		Zvíře - v právu považováno za právní objekt.		Zvířata získávají status masové komodity začíná etická identifikace s vážnou situací některých zvířat.	16. stol. - Kalvín - zvířata jsou také stvoření Boha - zasluhují respekt a lidské zacházení.	Keith Thomas - pomocí krutostí páchaných na zvířatech člověk ustanovuje hranice mezi ním a zvířetem. Představa, že úzký vztah s domácími mazlíčky rozostřuje hranice mezi člověkem a zvířetem → hledí se na něj s morálním podezřením.		Právo používat zvíře pro lidskou potřebu. Přesvědčení, že přírodní zdroje jsou tu plně pro lidský užitek. Zájem o utrpení zvířete velmi vzácný. Není potřeba obhajovat kruté zacházení se zvířaty.	Esoterické obřady prováděny v ústraní - jejich účastníci byli pronásledováni.	Právo používat zvíře pro lidskou potřebu. Přesvědčení, že přírodní zdroje jsou tu plně pro lidský užitek. Zájem o utrpení zvířete velmi vzácný. Není potřeba obhajovat kruté zacházení se zvířaty.	Vzrůstá popularita chování domácích mazlíčků. V domácnostech poskytují zábavu a společnost. Citová vazba ke zvířecím mazlíčkům - není lidem cizí - ale je brána jako pýza privilegované skupiny lidí a nepodstatná. Vzniká slovo "pet" - mazlíček.	Týráni zvířat na veřejnosti jako oblíbená zábava- např. střílení do pytlů s kočkami	Lov jako triumf civilizace nad přírodou. Silná antropocentrická orientace. Pokračování středověkého trendu - vysoce stratifikovaná a exkluzivní záležitost.
Osvícenství a Romantismus - 17. stol a 18. stol.		Zvíře - v právu považováno za právní objekt.	17. století - první zákony a nařízení upravující ochranu zvířat. Irsko - 1635 - zákon proti zapřáhání pluhu za ocas - prvním předpis, který právně postihuje kruté zacházení se zvířaty.	Lov - pokračování debat o krutosti a násilí vůči zvířatům, díky znečitlivujícímu efektu na lidský charakter. Velká francouzská revoluce - konec královských lovů ve Francii.	V osvícenství rozvoj vědeckých disciplin mění náhled na člověka - část širšího vesmíru, ne jeho centrum. Rene Descartes, 1. pol. 17. stol. - bête machine hypotéza - zvířata jsou stroje nemající duši, smrt zvířete není něco, čím by se lidé měli trápit.	Posun od teologického antropocentrismu. Pokles významu pohledu na svět na bázi teologie.	Antropocentrický pohled ranní moderní doby se v 18. stol. mění na sentimentální pohled.	Lov - stále vysoce ritualizovaný, lovná zvěř má vysoký respekt. Lov lišek - 18. stol. - nejmódnější sport v Anglii.	Zpředmětněno - oddaluje se od lidských emocí. Roste počet užitečných zvířat. Vztahy sounáležitosti, závislosti a vzájemnosti nahrazeny objektivizací, racionalizací a odcizením.	Částečně lidský status - kompenzace ztráty sounáležitosti a odloučení. Redukce statusu zvířete na pouhý objekt x domácí mazlíček se pokládá za individuuum.	Pokračování týrání zvířat na veřejnosti, jakožto zdroj zábavy.	Lov - jakožto vysoce ritualizovaná hra pronásledování a zabíjení - stále spjatý s definicí identity člověka. Asociace mezi nelibostí k lovu a femininotou.	
		Angle - první dílčí zákony a nařízení chránící zvířata před týráním. 1654 - Protectorate Ordinance - vyhláška zakazující kohoutí zápasy apod. - podobné události silně asociovány s pitím, výtržnostmi a hazardními hrami.	18. stol. - společnost se pomalu formuje proti "krvavým" sportům, rostoucí odpor proti aktivitám narušujícím veřejný pořádek.	18. stol. - otázka zvířat získává novou filozofickou významnost. Zpochybnění karteziánské bête machine, nová definice člověka - omezení důležitosti vztahu s Bohem, rostoucí role původních faktorů a empirických vlivů.	Křesťanství - vývoj, až k jednoznačnému příklonu k požadavku soucitného a laskavého nakládání se zvířaty.	Esence lidskosti - určitá kvalita, pokud jí jedinec nedisponuje - sub-člověk/semi-zvíře. Masové zavírání nečinných lidí do objektů podobným zvěřincům.	Romantický zájem o přírodu.	K druhé polovině 18. století se datuje počátek systematického a vědeckého výzkumu domestikovaných zvířat, jež měl za cíl zintenzivnění některých požadovaných vlastností.	Kvalitativní i kvantitativní nárůst emocionálního připojení k domácím mazlíčkům. Sentimentální připoutanost, 18. stol. - přesvědčení, že domácí mazlíčci jsou schopni mít rádi svého majitele. Láska k domácím mazlíčkům se týká obou genderů, střední a vyšší společenská třída.	Počátek aklimatizace - pokračuje atrakce exotickými zvířaty.	Chov domácího mazlíčka - normálním znakem domácnosti střední třídy.		
		Francie - Velká francouzská revoluce - zákaz královských lovů.		Empirismus, sensationalismus a materialismus - myšlenka blízkosti člověka a zvířete. Rousseau - každé zvíře má myšlenky, protože má smysly, v tomto ohledu se člověk liší od zvířete pouze v řádu míry.				Nová role - zvíře jako pokusný objekt. Vivisekce - od 17. stol. běžná vědecká praxe.	Zvířata jako součást divadelních představení.				

Novověk	Období impéria - 19. stol.	Zvíře - v právu považováno za právní objekt.	Počátek právní ochrany zvířat - nový způsob chování odměňující empatii, soucit a omezování zlostných projevů, který se rozvinul v 19. století - má vliv na právní status zvířete.	Nový způsob chování odměňující empatii, soucit a omezení zlostných impulsů, snaha vtisknout nižším vrstvám morální citění vyšších vrstev → snaha uchránit zvířata před plněním nižších tříd ovlivňuje kulturní historii zvířat v první pol. 19. stol.	Charles Darwin - evoluční teorie, nejvýše ale stále stojí člověk.	Kolekce různých pohledů na odlišnost a rozlišení mezi člověkem a zvířetem: předpoklad tělesné podobnosti člověka a zvířete, radikální rozdíly mezi člověkem a zvířetem, založený na představě duše.	Lovecká motivace stejná jako v předchozích obdobích - dát na odív své lovecké schopnosti a umění, romantické znovuzrození regionů, budování loveckých chat. Lovecké trofeje - základ rodové historie.	Koncept aklimatizace - domestikovaná zvířata přivážena do kolonií (vedlo k ekologické disbalanci), exotická do Evropy.	Pokračuje rostoucí vzdálenost mezi lidmi a zvířaty, naplňujícími účel domácího mazlíčka (hospodářská zvířata). Dvojnásobný nárůst počtu hospodářských zvířat.	Vznik současného přístupu k domácím mazlíčkům. Předtím chov zvířat bez emocionální připoutanosti, ale z důvodu statusu. Zvíře jako člen rodiny (bráno za dítě), těší se speciálnímu přístupu. Vznikají útulky pro zaběhlé psy, veterinární péče, speciální pamlsky, jídlo a oblečení pro psy. Popularita akvárií, voliér a klecí se zpěvnými ptáky.	Anglie - 1. pol. 19. stol. - první ZOO dnešního typu, nehledí se na potřeby zvířat, chována v nepřírodných podmínkách.	Domácí mazličky - chov napříč hierarchickým rozdělením společnosti, avšak umístění na společenském žebříčku odráželi vyšší status člověka - chov psů s rodokmenem. Oříšci - spojování s lidmi pochybné pověsti. Psi vlastněni chudou pracující třídou - důvod k znepokojení u středních tříd, neboť se k nim dle nich jejich majitelé chovali hrubě a násilně.
		Anglie: 1835 - British Cruelty to Animals Act [Kete, K. 2007: 2] , v roce 1849 nahrazen zákonem o prevenci týrání zvířat The Prevention to Cruelty of Animals Act - ochrana vztážena na všechna zvířata - domestikovaná, volně žijící. [Müllerová, H.; Stejskal, V. 2013: 127] Zvířata jsou pod právní ochranou v Anglii ještě před zrušením otroctví a před ochranou dětí před vykořisťováním industriálním kapitalismem. [Kete, K. 2007: 3] Lord Erskine - spojoval násilí ke zvířatům s násilím na lidech a násilím ve společnosti.[Thomas, K. 1983: 151]	Anglie: 1824- založena SPCA (Society for the Prevention of Cruelty to Animals), v roce 1840 se pod patronátem královny Viktorie stává RSPCA.	Otázka morálního uznání zvířat započala již v osvicentství, ale v 19. stol. zesílila snaha zviditelnit utření a podmínky zvířat, základ pro dnešní pojetí. Argumenty začlenění - zřídka explicitní podoba. Jeremy Bentham - otázka nezní, zda mají zvířata rozum a mohou mluvit, ale zda mohou trpět. Henry Salt: "Mají zvířata práva? Nepochybně - pokud je má člověk".	Úbytek vysoké zvěře v důsledku větší poptávky po zemědělské půdě.	Demokratizace masa a rostoucí konzumace masa. 1847 - v Anglii založena Vegetarian society. Vegetariánství jako důsledek odporu k násilí ke zvířatům - až od 70. let 19. stol. - hlavní téma - vivisekce.	Umění - motivy přecházejí z přírodního světa na individuální charakter y nesoucí emoce běžných lidí. Elegie o domácích mazlíčcích.	Lovecká motivace šlechtických elit v 19. století vycházela z minulosti. Nejvíce šlo o to, dát na odív své lovecké schopnosti a umění. Trofeje tvořily základ moderní rodové historie a hony byly stále často využívány ke snazšímu proniknutí do vyšších pater společnosti.				
		Francie - 1850 - Grammont Law -zakazuje veřejné kruté zacházení se zvířaty (impulz - rovnice mezi násilím na zvířatech a politickým násilím - únorová revoluce 1848)	Francie - 1845 - založena French Societe protectrice des animaux;	Století prezentované jako laskavé ke zvířatům - kontrast - pokusy na zvířatech.	Hospodářská zvířata mizí z měst - roste vzdálenost mezi městskými obyvateli a hospodářskými zvířaty, mizí přímý kontakt. První centralizovaná jatka - Paříž 1818. Roustoucí zájem o šlechtění zvířat.	Konzumace masa - symbol bohatství a dobrého postavení ve společnosti.						
	20. stol. do 70. let	Zvíře - v právu považováno za právní objekt.	Anglie - 1911 - novela <i>Protection of Animal Act</i> - ustanovení o zákazu týrání zvířat, platný 95 let - pokles zájmu o problematiku.	Od 60. let - širová diverzita environmentálních hnutí a hnutí za zvířecí práva. Cíl - obnovit smysl pro posvátnost přírody	Poč. 20. stol. - nárůst experimentální biologie a medicíny, vyžadován vysoký počet zvířat pro vědecké účely. Snaha reprezentovat výzkumná zvířata v souladu s proudem kulturních porozumění a zakrývat některé aspekty. Sociální pokrok byl prioritou a stál nad morálními zájmy zvířete a moralitou výzkumníků experimentátorů	Antropocentrický pohled - zvířata fungují jako zdroj pro lidský pokrok. Ustanovena kategorická hranice mezi člověkem a zvířetem - obhajována jako princip modernity.	Příroda jako něco daného, co je třeba si podrobit. Franklin: období heroického modernismu.	Zvířata - základní charakter y v kreslených pohádkách a příbězích pro děti, zvířatům je dána morální identita v médiích. Zvířata - aktéři v metaforických příbězích nesoucí zprávy s morálním podtextem o humanismu, třídě, nacionalismu a třídního konfliktu	Moderní projekt - obhájení nakládání se zvířaty - přispívají k většímu lidskému blahu. 20. století - posun od naturalní selekce k umělé, zcela v lidských rukou.	Do 60. let byl úzký vztah s domácím mazlíčkem považován za disociální. Narůstající mzdy způsobují masifikaci chovu domácích mazlíčků. Chování domácího mazlíčka stále jako rozlišující aspekt jednotlivých vrstev - zrcadlí sociální vrstvu	ZOO - první pol. 20. stol. - architektům šlo o estetiku a produkt pro člověka, ne o potřeby zvířat.	Sociální identita investovaná do domácích mazlíčků - zrcadí sociální třídu. Bohatí - chov poniků, větších a více exotických chovných psích plemen, asijských plemen koček a podobně. Pracující třída - chov křížených plemen psů a koček, obyčejných holubů, králiků a myši.
		Ve 20. století byla upřednostňována jiná témata, než právní a morální status zvířete. Změny v evropské legislativě - následování trendu začleňování zvířete do společnosti od 70. let	Enviromentální hnutí - soustředění na živočišné druhy a ochranu jejich habitátů; hnutí za práva zvířat - soustředění na zvířata jakožto individua.				Vzrůstá počet interakcí s divokými zvířaty. Výlety na venkov. Interakce se zvířaty je antropocentrická - slouží pro potěchu a k lidské zábavě.		Maso jako základ zdravé diety - konzumace masa spojena s vitalitou a významná pro rostoucí děti. Nové druhy levného jídla z živočišných produktů. Maso jako klíčová evidence sociálního pokroku.	Modernizace odstranila zbytek zvířat z blízkosti člověka a denního kontaktu. Až na domácí mazličky a některé tolerované druhy zvířata úplně zmizela z města.	Roste zájem o parky, vycházky do přírody, lovy a rybolovy (rybaření vysoce populární), vzdělávací aktivity. Aktivity dostupné pouze lidem dosahujícího určitého sociálního statusu začínají být dostupné i střední a dělnické třídě.	Lokální "domorodá" zvířata přisvojena národními státy jako součást budování a stanovení národní identity a odlišení. Symbolická adopce zvířat národními společnostmi a korporacemi. Třídní a individuální identifikace s novými kluby (rybářský klub atd.).
	Současnost	Zvíře - historicky založeno na římskoprávním pojetí zvířete jakožto věci v českém právu až do r. 2013. Stále ovšem není bráno jako právní subjekt. Na zvíře se aplikují ustanovení týkající se věci, pokud to neodporuje povaze zvířete.	ČR - Zákon č. 246/1992 Sb. ze dne 15. dubna 1992 na ochranu zvířat proti týrání; 2003 - ČR přistouplila k Evropské dohodě o ochraně obrátlovců používaným k pokusným a jiným vědeckým účelům z r. 1986. Občanský zákoník - 1.1. 2013 - derifikace - "odvěcnění" zvířete, Svět-1977 - všeobecná deklarace práv zvířat - příliš radikální, neaplikovatelná.	Od 70. let - počátek trendu začleňování zvířat zpět do společnosti. Změna se dotýká široké veřejnosti.	Zájem o zvíře i v sociologickém a filozofickém diskursu - nárůst počtu článků, etablovaných časopisů a institutů.	Krise antropocentrismu. Proměnlivá hranice mezi člověkem a zvířetem - zaměnitelnost člověka a zvířete v přátelství, společnosti i lásce.	Korelace mezi pozitivním vztahem k domácím mazlíčkům a více humaním přístupem k ostatním zvířatům.	Zvíře se stává součástí virtuálního světa - aktér vykonstruovaných, vtipných momentů. Zvíře zbaveno své živočišné podstaty.	80. léta - změny v jídelníčku - vegetariánství více komplexní, maso přestává být středobodem jídla na talíři, souvislost konzumace živočišného masa s různými onemocněními, touha po štíhlosti. V současnosti popularita výrobků z volných a "stress free" chovů. Pokles konzumace masa.	Deanimalita - extraordinární humanizace - zvířatům se vnucují naše zvyky a kulturní rituály. Domácí mazlíček přestává být zvířetem a stává se skoro člověkem. Od 90. let úzký vztah s domácím mazlíčkem považován za normální, dokonce terapeutický.	ZOO - koncentrace na výuku a zábavu, ochranu životního prostředí, "zelené bariéry" - divák si není vědom omezeného prostoru pro zvíře.	Moderní totemismus - 20. stol. a současnost - zvířata jako symboly národu a občanství, identifikace k určité sociální třídě i jako individuální identita skrze formování spolků.
		Zvíře - veřejné právo 1992 - Zákon na ochranu zvířat proti týrání - „zvířetem je každý živý obrátlovec, kromě člověka, nikoliv však plod nebo embryo“ - v současnosti jediná zákonná definice zvířete v ČR.	EU - welfare zvířat se zabývá cca 40 let, 1998 Nařízení rady 98/58/ÚEC - ochrana zvířat chovaných pro hospodářské účely, Lisabonská smlouva - 2009 - zvířatům přiznává status, vědomých stvoření, Nařízení rady 2009 - (ES) č. 1099/2009 o ochraně zvířat při usmrcování. EU prezentuje zvířecí welfare jako prioritu pro Evropskou Unii.	Než byla zvířecí etika ustanovena jako součást filozofie v 70. a 80. letech, mělo obhajování zvířecích práv dlouhou tradici. Obhájci však byli pokládáni za sentimentální romantiky v negativním slova smyslu.	Etika - uštední autoři - Albert Schweitzer, Peter Singer, Tom Regan a Richard Rider.	Všeobecná misantropie - lidé jako destruktivní druh vymykající se kontrole, zvířata jsou v podstatě dobrá. Oslabuje sociálně vykonstruované vědecké rozdělení mezi člověkem a zvířetem. Zvíře jako oběť.	Beck: Konec stavění přírody a společnosti proti sobě, příchod morální krize a narušení společenského řádu.	Akcelerace domestikace. Jedno zvíře může mít mnoho rolí , považované za "dobré" nebo "špatné".	Domácí mazličky - emocionální i fyzické benefity. Náhoda vztahů s rodinou a přáteli, i když to tak většina chovatelů nevnímá. Mnoho druhů domácích mazlíčků není schopno přežít bez lidské péče.	Nejsou žádné přírodní oblasti za hranicemi lidské kontroly a správy. Vzniká mnoho televizních kanálů zabývajících se pouze přírodou a zvířaty	Stále velký symbolický význam, pomocí zvířat se reprezentují lidské vlastnosti.	